

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

U OVOM BROJU

◆ Đorđe Radičević: *Turska državna pošta i austrijska konzularna pošta u Bosni i Hercegovini* ◆ Dr Mirko Caran: *Poštanska služba ravnogorskog pokreta* ◆ Dr Vojin Višacki: *Prekid poštanskih veza tokom rata 1941-1945* ◆ Prof. dr Milan Radovanović: *Prilog karakterizaciji cenzurnih žigova u Prvom svetskom ratu* ◆ Vukadin Dimitrijević: *Falsifikat žiga vojne pošte Kačanik* ◆ Zoran R. Bošković: *Tipovi pretisaka kod Banjalučkog privremenog izdanja – specijalizacija da ili ne* ◆ Jovan Reljin: *Mail art i filatelija* ◆ Jovan Reljin: *Nova izdanja u Zajednici JPTT i doplatne marke*

247

БЕОГРАД, ЈУЛИ 2001.

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Јован Величковић, Војин Вишацки, Душан Јањетовић,
Богдан Петровић, проф. др Милан Радовановић, Јован Ристић (председник),
Јован Рељин, Слободан Шотра

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Војислав Беговић

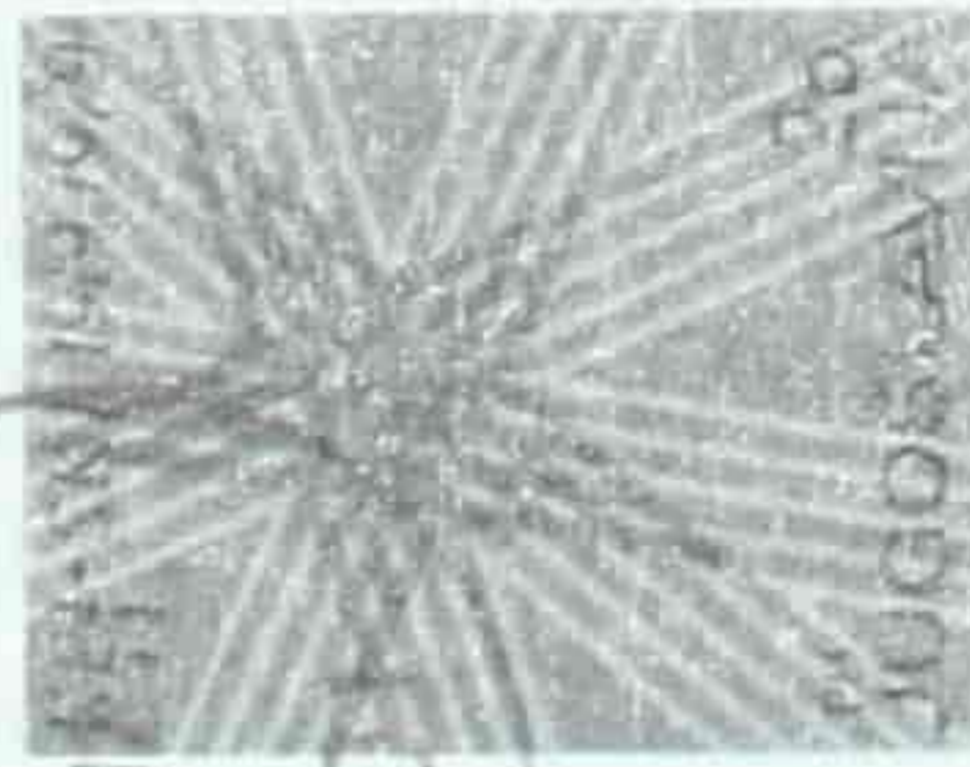
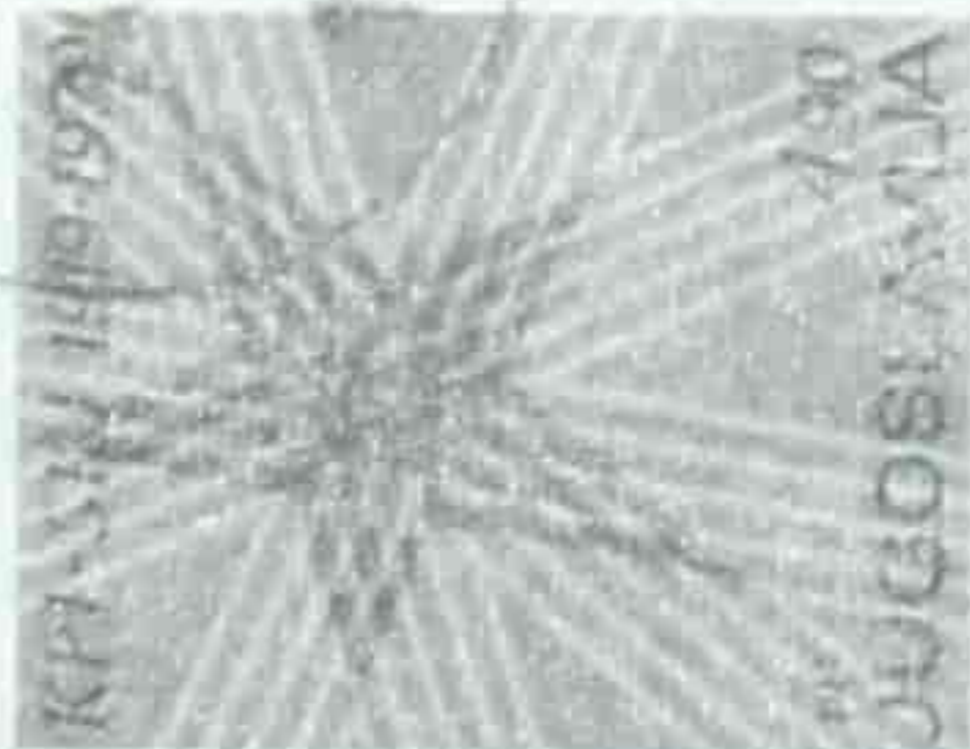
СЕКРЕТАР УРЕЂИВАЧКОГ ОДБОРА

Ференц Молнар

САДРЖАЈ

Ђорђе Радичевић: <i>Turska državna pošta i austrijska konzularna pošta u Bosni i Hercegovini</i>	2
Dr Mirko Caran: <i>Poštanska služba ravnogorskog pokreta</i>	9
Dr Vojin Višacki: <i>Prekid poštanskih veza tokom rata 1941-1945</i>	32
Prof. dr Milan Radovanović: <i>Prilog karakterizaciji cenzurnih žigova u Prvom svetskom ratu</i>	45
Vukadin Dimitrijević: <i>Falsifikat žiga vojne pošte Kačanik</i>	50
Zoran R. Bošković: <i>Tipovi pretisaka kod Banjalučkog privremenog izdanja – specijalizacija da ili ne</i>	51
<i>Aspekti Mejl Arta</i>	55
Jovan Reljin: <i>Mail art i filatelija</i>	59
<i>Filatelističke pepeljuge (Cinderella Stamps)</i>	65
Jovan Reljin: <i>Nova izdanja u Zajednici JPPT i doplatne marke</i>	70
NAJAVE:	
Vojislav Begović: "Srbijafila" XII – Praznik filatelije i umetnosti	77
FILATELISTIČKA RAZGLEDNICA SRBIJE:	
<i>Filatelističko društvo u Zrenjaninu</i>	79
IZ SAVEZA FILATELISTA SRBIJE:	
<i>Majska sednica Predsedništva</i>	81
NOVE KNJIGE:	
Milorad Jovanović: "Pečat pošte Obrenovačke" (Prikaz: Nikola A. Crnobrnja)	83

Dušan Lučić
Kursulina 15
11000 Beograd
YUGOSLAVIA

J. RELIN

BUL. JUNA 94
11000 BEOGRAD

Turska državna i austrijska konzularna pošta u Bosni i Hercegovini

Djordje Radičević

Kao rezultat šireg istraživanja, uz nastojanje da se izbegnu ponavljanja činjenica koje su obajvljivane u mnogim radovima na ovu temu, u radu su predstavljena dva segmenta "Bosanske filatelije":

- *turske državne pošte u periodu 1849-1878. i*
- *austrijska konzularna pošta u periodu 1850-1878.*

Obrađeni su karakteristični periodi poštanske istorije na tlu Bosne i Hercegovine u vreme Turaka: period do pojave poštanskih maraka i period sa markama TUGRA i DULOZ izdanja.

Tretirano je sve ono zbog čega filatelisti pokazuju veliko interesovanje - poštanski biroji, poštanski žigovi, marke, tarife, unutrašnji i međunarodni poštanski saobraćaj, mešovite frankature i dr.

Izneta su i neka nova saznanja, razmišljanja i nedoumice. Prvi put u našoj filatelističkoj periodici obrađeni su veoma retki objekti poštanske istorije koji pripadaju ovom području.

Zbog obimnosti rad će biti predstavljen u nekoliko nastavaka.

Abstract

As a result of extensive research and endeavouring to avoid repetition of the facts published in many papers dealing with this subject, this paper presents two segments of "Bosnian Philately":

- *Turkish state post in the period 1849-1878, and*
- *Austrian consular post in the period 1850-1878.*

The paper deals with characteristic periods of postal history on the soil of Bosnia and Herzegovina under the Turkish rule: the period until the appearance of postage stamps and the period with stamps of TUGRA and DULOZ issues.

The paper has dealt with all that philatelists are greatly interested in – post offices, post seals, stamps, rates, domestic and international traffic, mixed frankages, etc.

It also presents some new knowledge, considerations and dilemmas. For the first time in our philately periodicals, some very rare objects of postal history belonging to this area have been dealt with.

On account of its volume, the paper will be presented in several installments.

U Katalogu JUFIZ X, kratkim prigodnim člankom, predstavljen je segment "Bosanske" predfilatelije, počev od prvog poštanskog biroa odnosno žiga Napoleonove Levantske pošte u francuskoj konzularnoj agenciji u Sarajevu (1812/13) po prestanku rada turskih državnih pošta ulaskom austrougarskih trupa u BiH u leto 1878. godine.

U poslednjem broju časopisa "Filatelista" (246) detaljnije smo objavili Napoleonovu levantsku poštu detaljnim prikazom teme, dopunjujući nekim novim saznanjima poznatog italijanskog istraživača.

Namera nam je da člankom koji sada objavljujemo damo opširan prikaz dva filatelistički najvažnija segmenta "Bosanske" filatelije – TURSKU DRŽAVNU POŠTU i tzv. AUSTRIJSKU KONZULARNU POŠTU. Iznećemo neka nova zapažanja, mišljenja i dileme, sve u cilju potpunije prezentacije teme, izbegavajući u najvećoj mogućoj meri ponavljanja i poznate činjenice.

Bosanska predfilatelija je inače predmet ozbiljnog izučavanja većeg broja istraživača već duže vreme. Može se reći da nije ostalo mnogo praznina u njenom dosadašnjem predstavljanju. Naravno, sve u zavisnosti do koje se dubine ide u istraživanje i donošenje zaključaka.

Naši istraživači, posebno M. Ljiljak u oblasti poštanske historiografije i M. Rašić u poštanskoj istoriji, pa zatim turski, austrijski, engleski i američki poznavaoци teme, objavili su brojne radove, priručnike i slično.

O vremenu početka rada prve TURSKO DRŽAVNE POŠTE na tlu BiH, postoje različiti podaci u historiografiji kao i u kazivanjima savremenika zabeleženim u hronikama. Sačuvana su i brojna pisma koja upućuju na određene datume i godine. Govorimo naravno o počecima rada državne turske pošte kao institucije u savremenom smislu te reči, one koja je u Otomanskom carstvu započela 1840. godine. Najpre u prestonici, a zatim širenjem prema granicama carstva, ali i prema važnim strateškim i komunikacionim tačkama.

Prema pismenim zapisima ranih četrdesetih godina XIX veka, bosanski vilajet još nije bio zahvaćen državnom poštanskom organizacijom. Raspoložem privatnim pismom upućenim iz Fojnice kod Visokog 1844. godine za Banja Luku. Prema važnosti adrese primaoca (sekretar velikog vezira) i sadržini pisma, isto bi zasigurno našlo načina da se uključi u organizovanu poštansku otpremu i dostavu, da je u tom momentu postojala takva poštanska služba. Pismo međjutim ne sadrži bilo kakve oznake, simbole i slično što bi upućivalo na takvu mogućnost. Da podsetimo čitaoca da već u to vreme Niš i Monastir (Bitolj), a verovatno i Uskup (Skoplje), dobijaju poštanske biroe i prve poštanske žigove.

Kao početak rada prve državne pošte na tlu BiH, uzima se 1849. godine jer prvi poštanski žig Sarajeva – BOSNA nosi tu godinu – (1) 265 tj. 1849. Radi se o poznatom tipu predfilatelističkog turskog žiga u negativu kakav je imalo samo

tridesetak mesta u čitavom carstvu. Žig je crne boje ili zeleno-crne boje, a redje plave.

Prema poznatom radu M. Rašića "Pošte u BiH u vreme turske uprave", pošta u Sarajevu je počela funkcionisati tek 1851. godine. Ovaj podatak već danas, tridesetak godina posle objavljivanja tog članka, moramo malo korigovati. Naime, zasigurno se može tvrditi da je pošta započela sa radom bar 1850. godine. O tome postoje sačuvana pisma, kako ona tipa "tatarska", tako i redovna pisma turske pošte sa adresama primaoca u današnjoj Bugarskoj ili Turskoj koja su iz 1850. godine. Ovim žigom su žigosana sva pisma predata na otpremu pošti u Sarajevu u periodu do pred kraj 1862. godine. Sačuvan je relativno veliki broj trgovačkih pisama iz ovog perioda. Postoji međutim i jedan broj pisama upućenih iz nekih mesta bosanskog vilajeta (Banja Luka, Livno) koja u dolasku nose žig BOSNA. Ta činjenica upućuje na dodatna razmišljanja o načinu odvijanja poštanskog saobraćaja u to vreme iz onih mesta za koja nema pouzdanih podataka da su imala poštanske biroe, do pošte u Sarajevu. Ili su pak takva mesta imala nekakve prijemne punktove i kurirsku vezu do pošte u Sarajevu. Koliko mi je poznato o tome nisu ostali pismeni zapisi iz godina o kojima sada govorimo. Ovo pitanje dakle do daljnje ostaje nedovoljno razjašnjeno.

Jedno sačuvano pismo upućeno za Sarajevo, koje je pre sedam godina bilo na nemačkoj aukciji (iz nekadašnje zbirke K. Vajde) verovatno je pogrešno predstavljeno u aukcijskom katalogu, pa dovodi u zabunu konstatacije o početku rada pošte u Sarajevu. Spominje se naime raniji datum koji praktično nije moguć, pa zbog toga ovo saznanje uzimamo u obzir.

Zaključujući o početku rada prve državne turske pošte na teritoriji BiH konstatujemo da je to bio poštanski biro u Sarajevu sa predfilatelističkim žigom u negativu koji nosi 1849. godinu i naziv mesta BOSNA, sve arapskom ortografijom. Sačuvan je relativno veliki broj pisama od kojih su najranija iz 1850. godine.

Način komuniciranja odnosno prihvata dolazeće pošte iz nekih mesta bosanskog vilajeta koja tada još nisu imala poštanske biroe nije dovoljno razjašnjena. Pisma iz tih mesta koja u dolasku imaju žig Bosna, ukazuju na nekakvu organizaciju u poštanskim vezama. To svakako zahteva posebno istraživanje. Da podsetimo, da Rajkovićeve pešačka pošta austrijskog konzulata u Sarajevu koji je upravo preseljen iz Travnika (Sarajevo od 1850. godine) ponovo postaje sedište vilajeta. Međutim, neposredno dovodjenje u vezu konzularne pošte Austrije sa državnom turskom poštom u unutrašnjem poštanskom saobraćaju odnosno, eventualno uzajamno ispomaganje u pružanju usluga, teško je objašnjivo u tom momentu. To ne znači da mnogi važni detalji iz poštanske istorije BiH (o kojima će u nastavku biti više reči) ne ukazuju na česta zbližavanja i zahladjivanja u odnosima dve carevine. Dakle, nije isključena mogućnost da je u kraćim vremenskim

intervalima postojala saradnja u korišćenju kurirskih – poštanskih veza. To će iz daljih ulaganja delovati još uverljivije.

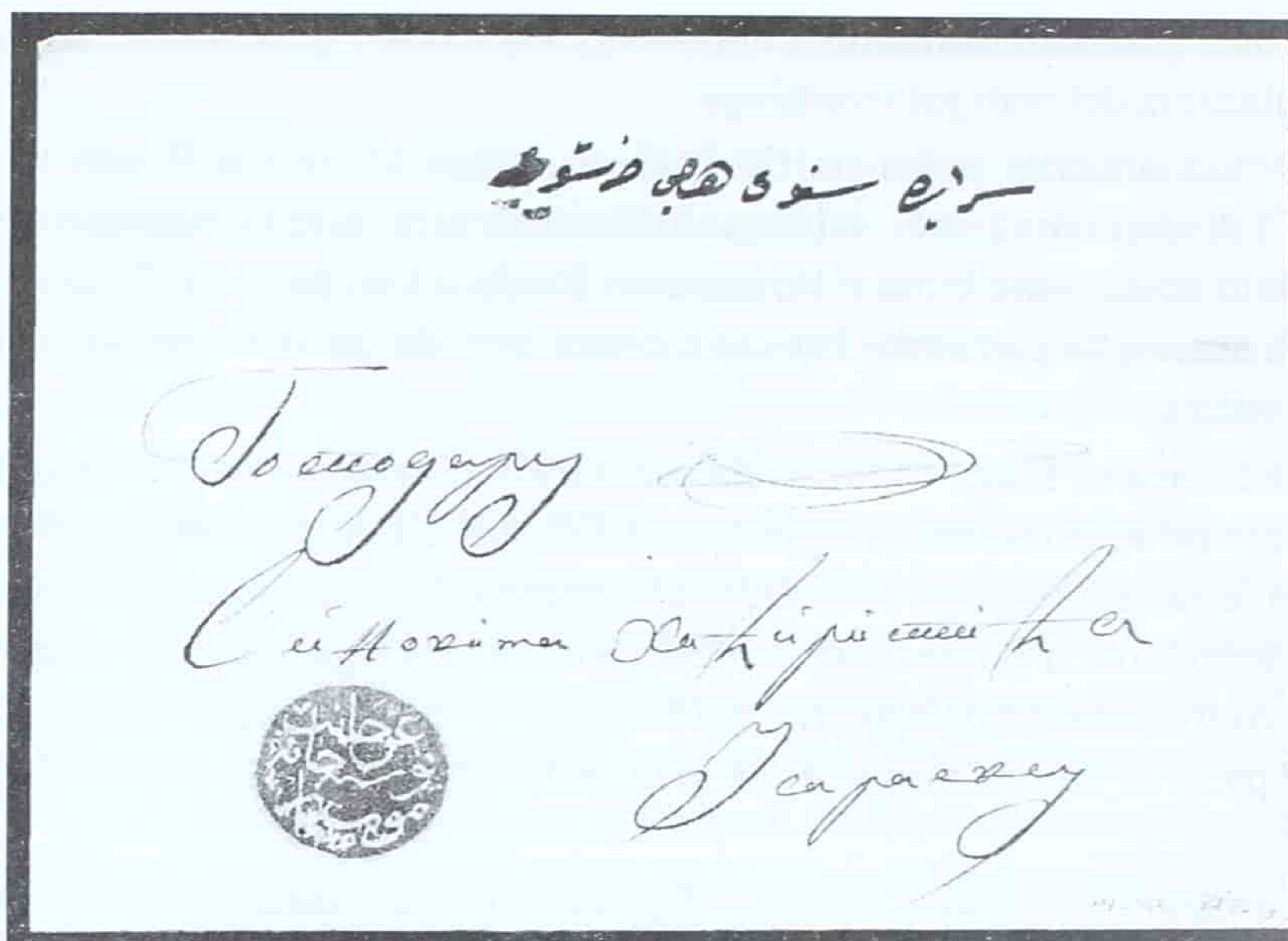
Druga državna pošta na tlu BiH je poštanski biro u Bosanskom brodu (PROT). Raniji istraživači, odnosno jedan broj njih, nije raspolagao dokazom o postojanju poštanskog biroa u Bosanskom Brodu u tom periodu. Bosanski Brod je inače sa stanovišta poštanske istorije u celom periodu od 1847. pa do 1880. godine veoma važan.

Sačuvana su svega tri pisma na osnovu kojih možemo dati bitne konstatacije. Poslednje od njih vidjeno je na aukciji CORINPHILA septembra 1998. godine i prodato je za iznos od cca 14.000 DEM. Prema sačuvanoj dokumentaciji radi se o poštanskom birou u Bosanskom Brodu sa istim tipom žiga u negativu, kao BOSNA, sa nazivom mesta PROT i godinom 1851. Sva tri pisma koliko znamo su iz 1852. godine pa bi se moglo zaključiti da je ta godina početak rada pošte u Bosanskom Brodu.

Za razliku od pošte u Sarajevu čije utemeljenje i nastavak rada predstavljaju kontinuitet, kroz koji možemo pratiti čitav turski predfilatelistički i filatelistički period na tlu BiH, pošta u Bosanskom Brodu još od Rajkovićeve pošte pa kroz period turskih državnih pošta sve do prestanka njihovog rada u leto 1878. godine ima svoje posebnosti. Čak jedno vreme i za doba austrougarske okupacije.

Naime, možemo pouzdano tvrditi da turska pošta u Bosanskom Brodu nije nastavila sa kontinualnim radom ili je pak toliko izgubila u značenju da nije ni korišćena. Od 1853. godine pa do kraja predfilatelističkog perioda 1862. godine, zatim za vreme prvog TURGA izdanja turskih maraka 1863/64. godine kao i prvog i drugog DULOZ izdanja 1865/67. godine, nemamo sačuvana pisma sa žigovima Bosanskog Broda. Nekih petnaestak i više godina dakle, turska pošta u Bosanskom Brodu nije funkcionisala. Postoje zapisi, izjave i žalbe lokalnih turskih vlasti na konkurenciju austrijske konzularne pošte. Posebno na pravcima pograničnih mesta prema Austriji. U tome treba dobrim delom tražiti razloge marginalizacije Bosanskog Broda inače glavne strateške i komunikacione tačke Otomanskog carstva prema Zapadu u to vreme. Ta problematika biće prisutna i u nastavku ovog članka zbog očevidne uslovljenosti i isprepletanosti uticaja austrijske konzularne pošte.

Treća državna pošta na tlu BiH koja je započela sa radom u predfilatelističkom periodu je Mostar. Poštanski biro koristio je takodje žig u negativu, ali manji i samo u plavoj boji sa nazivom mesta i godinom 1859. zbog kratkog vremena korišćenja ovog žiga do 1862. godine. Sačuvana pisma su veoma retka i verovatno se radi svega o nekoliko poznatih primeraka. Prikazujemo u nastavku jedno od poznatih pisama sa predfilatelističkim žigom Mostara.

Slika 1. Jedno od tri poznata pisma sa predfilatelističkim žigom Bosanskog Broda (PROT)

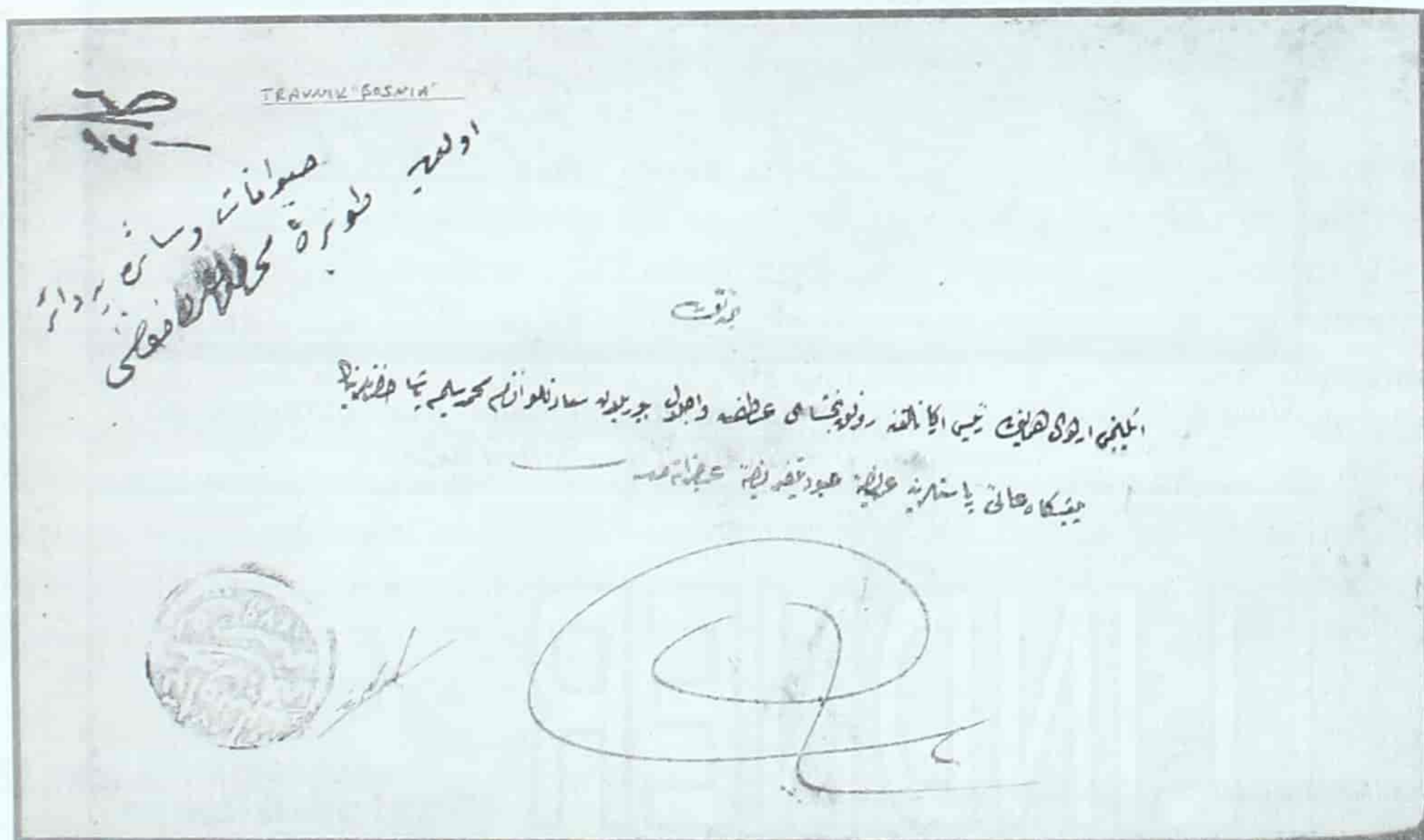

Slika 2. Pismo upućeno iz Mostara za Sarajevo 1859. godine na adresu poznate trgovačke porodice sa predfilatelističkim žigom

Osim predfilatelističkih pisama Sarajeva, Bosanskog Broda i Mostara sa opisanim tipom žiga u negativu, treba napomenuti da su jedno kraće vreme na

prelazu iz 1862. u 1863. godinu, pošte u Sarajevu i Mostaru imale slične žigove u negativu sa nazivom mesta i godinom 1862. i crtežom polumeseca. Karakter ovih žigova u vreme kada je već bilo u pripremi i štampanju izdanje prvih turskih maraka nije potpuno razjašnjen. Da li je trebalo da oni, upravo u tom kratkom medjuvremenu, zamene napred opisane žigove do pojave poštanskih maraka i novih tipova žigova? Iz filatelističke literature poznata je i teorija da su ovi žigovi bili neka sasvim posebna vrsta koju je stavljao na pisma direktor pošte.

Prezentacija turskih pošta i žigova na tlu BiH u predfilatelističkom periodu odnosno do kraja 1862. i početka 1863. godine bila bi izloženim tekstom završena, da se od pre kraćeg vremena nije pojavio dokaz i o postavljanju pošte u TRAVNIKU. Nema pouzdanih podataka o početku rada te pošte, niti je do sada pronadjen otisak žiga u negativu koji bi podsećao na žigove Sarajeva, Bosanskog Broda i Mostara. Medjutim, pronadjeno je pismo sa žigom u negativu novijeg tipa (sa polumesecom), nazivom mesta i godinom (1) 279 tj. 1863. Pismo je prodato na aukciji CORINPHILA oktobra 2000. godine za fantastičnu sumu od cca 65.000 DEM. Koliko nam je poznato, to je ujedno najviša postignuta cena u oblasti poštanske istorije BiH.

Slika 3. Pismo iz predfilatelističkog perioda sa žigom u negativu sa polumesecom TRAVNIK

Ovo pismo treba smatrati do daljnega kao unikatno.

Prezentacija turskog predfilatelističkog perioda na tlu BiH zahteva da se uz već dati istorijski i filatelistički prikaz nešto kaže i o tzv. "mešovitim frankaturama

iz tog perioda". Naime, u celom posmatranom periodu na tlu BiH je austrijska konzularna pošta održavala poštansku vezu Turske sa Austrijom i ostalim svetom. Uz brojna sačuvana pisma koja su tom poštom preuzimana od pošiljaoca i doturana do pograničnih mesta u Austriji, gde su preuzimana od austrijskih pošta, postoji veoma ograničen broj pisama koja imaju na sebi poštanski žig Sarajeva ili Mostara u polasku. Dakle, radi se o pismima koja su najverovatnije putem turske pošte započela svoje putovanje prema pograničnim mestima Austrije. Sačuvano je nekoliko pisama sa žigom u negativu BOSNA, odnosno jedno od dva pisma sa žigom u negativu MOSTAR. Uglavnom su upućene na poznatu trgovačku adresu u Trstu.

Slika 4. Pismo koje pripada posebnom tipu "mešovite" frankature upućeno iz Sarajeva za Trst sa žigom u negativu BOSNA

LINDNER

1947-1997
Fazlos-Album

LINDNER Fazlos-Gesellschaft mbH - Postfach 11 63 - D-72352 Schömber - Telefon 0 74 27 7 01-0 - Telefax 0 74 27 61 18

Generalni zastupnik za Jugoslaviju
"Studio Filatelije" - Aukcija

Poštanska služba ravnogorskog pokreta

dr Mirko Caran

Poštanska služba ravnogorskog pokreta za vreme Drugog svetskog rata na teritoriji jugoslovenskih zemalja, a pre svega u Srbiji, organizovana je i uređena odgovarajućim aktima i naredbama Vrhovne komande Jugoslovenske vojske u otadžbini marta 1944. godine. Krajem novembra 1943. godine štampane su ravnogorske poštanske marke (tri franko marke i jedna porto marka). U radu su navedena bitna svedočenja učesnika ovih događanja i priložene su kopije originalnih dokumenata o ustrojstvu i načinu funkcionisanja poštanske službe ravnogorskog pokreta. Rad je napisan u dva vremenska perioda: dokumenta su pronađena pre dvadeset godina a saznanja o ravnogorskim markama su postala dostupna pre desetak godina, što sve zajedno ukazuje na neregularnost okolnosti pristupa informacijama o ovom veoma interesantnom periodu našeg filatelističkog nasleđa.

Abstract

Postal services of the Ravna Gora movement during the Second World War on the territory of Yugoslav lands, and primarily in Serbia, were organized and regulated by appropriate acts and orders issued in March 1944 by the Supreme Command of the Yugoslav Army in the country. Ravna Gora postage stamps were issued at the end of November 1943 (three post-paid, and one post-payable). The paper lists important testimonies by the participants in these events and submits copies of original documents on the structure and manner of functioning of postal services of the Ravna Gora movement. The paper was written in two periods: the documents were found twenty years ago, while the information on Ravna Gora stamps was made available about ten years ago. All this is indicative of the irregularity in the circumstances of access to information on this highly interesting period of our philatelistic heritage.

U vezi sa naslovom

Ponovnim objavljivanjem rada o poštanskoj službi ravnogorskog pokreta prizivaju se u sećanje okolnosti pod kojima je rad objavljen 1991. godine u "Zborniku Matice srpske za istoriju" u Novom Sadu zaslugom akademika Vasilija Krestića. Danas već izgleda čudno da je bilo problema za objavljivanje ovakvog teksta, a bilo ih je i rad nije mogao biti štampan NIGDE od 1981. godine (kada je napisan) pa i kada je primljen za objavljivanje (1989) odugovlačeno je štampanje uz

više intervencija (telefonskih), u stvari traženi su izgovori "jer rad još ne može da se štampa ..." itd., itd...

Rukopis ovog rada poslao sam 1990. godine Andriji Mirkoviću, upornom, metodičnom i savesnom istraživaču koji je sakupljao podatke o ravnogorskoj pošti i ravnogorskim markama. To je bilo upravo u periodu žestokog sukoba koji je nastao zbog uvođenja ravnogorskih maraka i Mihelov i Cumštajnov katalog što je Zbor ispitivača maraka HFS osporavao, navodeći da su u pitanju propagandne nalepnice proizvedene početkom pedesetih godina. Tako se desilo da je pre objavljivanja u "Zborniku matice srpske" 1991. godine ovaj rad bio citiran kao rukopis u *Arge Jugoslawien* 42/91, str. 651.

Veoma su bili interesantni i istraživački putevi u sakupljanju podataka za ovaj rad. Naročito su bila važna autentična svedočenja osoba koje su imale određena saznanja iz tog vremena ili su bili učesnici u događanjima vezanim na bilo kakav način za ravnogorske marke.

Medju ostalima navodim ovde dva takva bitna svedočenja:

M.M. iz Beograda, danas je profesor na jednom medicinskom fakultetu u SAD. 12. decembra 1943. godine za svoj trinaesti rođendan, tada u Beogradu, dobio je kao rođendanski poklon od kuma, četničkog oficira koji je ilegalno došao u Beograd, jednu seriju (4 komada) četničkih maraka koje i danas poseduje.

Drugi slučaj: u porodici pokojnog bivšeg službenika pošte u maloj varoši na jugozapadu Srbije i danas se čuva izvestan broj serija četničkih maraka (pojedinačnih, u paru i u četvercima) a koje su prema kazivanju te osobe, inače filateliste, dostavljene u poštu u zimu 1943/44. godine da bi bile upotrebljene. Bizaran detalj u ovoj priči je da su nemačke okupatorske trupe u jednom kraćem periodu bile u tom mestu i da je u stan tog službenika bio useljen jedan nemački oficir, zbog čega su marke (u albumima) sklonjene u žito na tavanu.

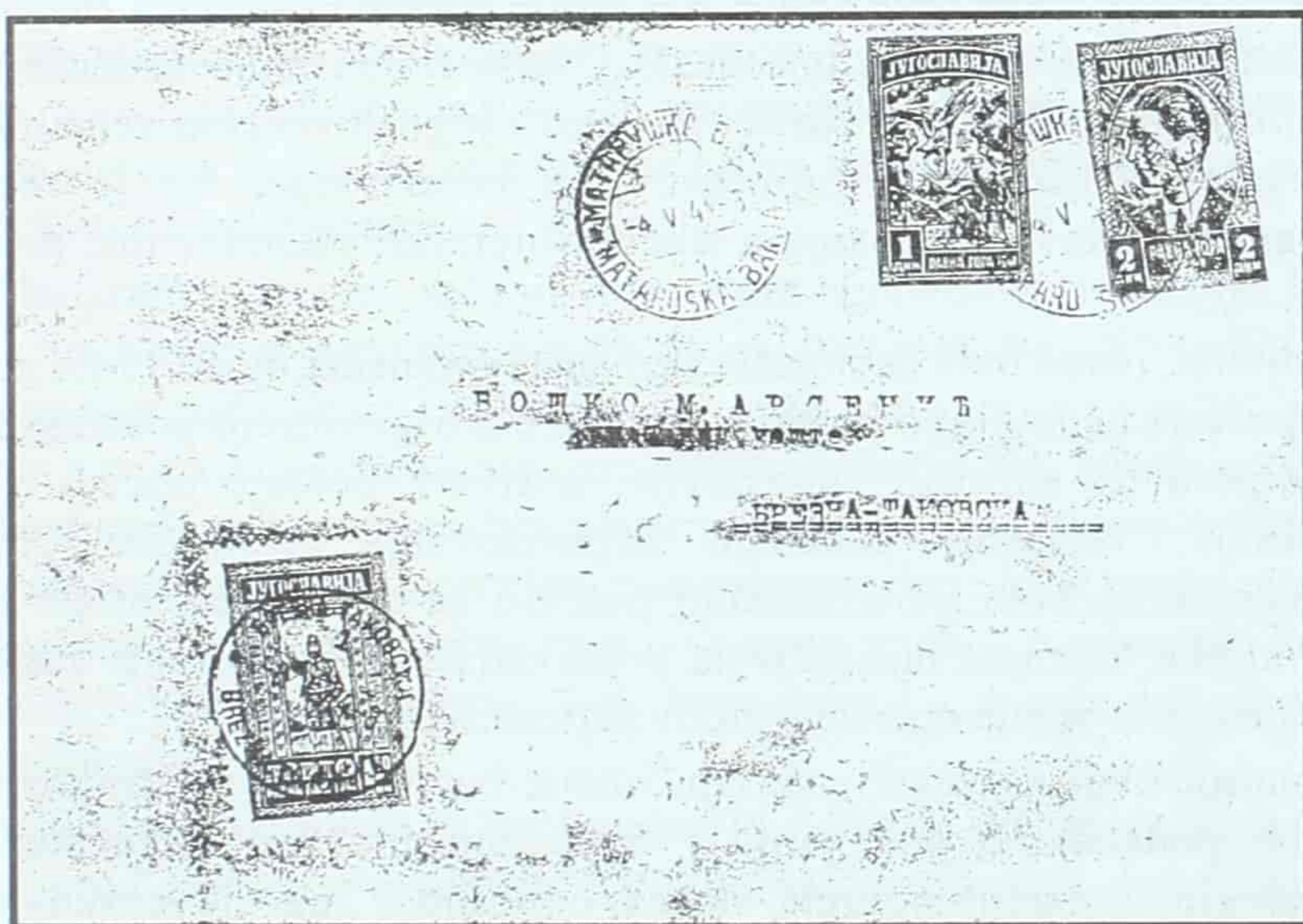
Pošto je od vremena pisanja rada o "Poštanskoj službi ravnogorskog pokreta" prošlo 20 godina, u međuvremenu su objavljena saznanja, uglavnom zaslugom sada pokojnog gospodina Andrije Mirkovića koja dosta popunjavaju praznine oko porekla i sudbine ravnogorskih maraka.

Prema izjavi datoj marta 1990. godine u Londonu pred javnim beležnikom, od strane gospodina Milomira Kolarevića, komandanta Zlatiborskog korpusa Kraljevske jugoslovenske vojske u otadžbini, proizilazi da je bilo planirano da se 10. marta 1944. godine u selu Draglica puste u poštanski saobraćaj ravnogorske marke. Medjutim, desilo se da su marke prilikom transportovanja pale u reku (Djetinu) i tom prilikom je praktično celo štampanje propalo. Pošto su klišeji bili sačuvani, određeno je novo štampanje. Prvo štampanje je bilo uradjeno u Budimpešti a drugo u Beogradu. G. Kolarević navodi da je drugo štampanje bilo

lošijeg kvaliteta i da je jednu seriju iz toga štampanja dostavio prof. R. Kneževiću koji ju je objavio u svojoj knjizi o Draži Markoviću 1956. godine u Kanadi.

Idejni nacrt za marke dao je kapetan Dušan Radović "Kondor", a organizaciju štampanja obavila je gospodja Olga Nedeljković.

Postoje takodje pisma gospodina Boška Arsenića, penzionera iz Bačke Palanke, od 21. XII 1987. godine i 23. III 1990. godine u kojima on tvrdi da je aprila i maja 1944. godine iz pošte u kojoj je radio (Brezna Takovska) "frankirano preko stotinu pisama, koja su uglavnom bila upućena na političke i vojne rukovodioce savezničkih država, koliko se sećam, Čerčilu, De Golu, Staljinu i dr. To je sve odneto avionom iz Pranjana gde je bio aerodrom. Koliko znam, takva pisma su slata i iz Takova, Gornjeg Milanovca, ali gde, to ne znam".

Takodje, sačuvano je pismo upućeno iz Mataruške Banje lično Bošku Arseniću, u Breznu Takovsku, frankirano sa tri ravnogorske marke koje su uredno žigosane sa dva kružna poštanska žiga "Mataruška Banja / 4 V 44" i sa naknadno dodatom porto markom iz iste serije, žigosane poštanskim žigom "Brezna Takovska / 8 V 44".

Pošto je tekst koji sledi pisan više godina pre svih ovih saznanja, a sada se ponovo objavljuje bez ikakvih naknadnih popravki i prepravki, razumljive su sve postojeće nedoumice koje međutim ne umanjuju njegov dokumentarni značaj.

*

* *

Vojničkim porazom Kraljevine Jugoslavije u aprilskom ratu 1941. godine nastala je podela državne teritorije na delove sa novim, manje ili više jasno formulisanim pravnim statusom: srpska država pod nemačkim okupacionim režimom, "nezavisna" hrvatska država, područja okupirana od strane nemačkih, italijanskih, madjarskih i bugarskih trupa, područja prisajedinjena susednim državama-agresorima, kao i područja koja menjaju okupatora. Ovakve promene, pored ostalih posledica, odražavaju se i na organizaciju i funkcionisanje poštanske službe, koja je po načinu i broju privremenih rešenja verna slika opšteg haotičnog stanja toga vremena na teritoriji bivše Kraljevine Jugoslavije.

U periodu 1941-1945. godine pojavljuju se prvo provizorna izdanja poštanskih maraka i vrednosnica sa oznakama (pretiscima) okupatora, a zatim se ormiraju poštanske službe tzv. Nedićeve Srbije, Nezavisne Države Hrvatske, Crne Gore, kao i izdanja za Sloveniju, delove Dalmacije itd. Ovo šarenilo i obilje različitih rešenja u poslovanju poštanskih službi različitih delova jugoslovenskih zemalja bilo je kasnije razlog i izazov za proučavanje i istraživanje, što je rezultiralo objavljivanjem radova i saznanja u stručnoj literaturi i katalozima, domaćim i stranim.

Medjutim, pored ovih postojećih saznanja, godinama, tj. od 1945. godine pa do sada, postoje nedovoljno poznate činjenice o organizaciji poštanske službe pokreta otpora na teritoriji Jugoslavije, u stvari, postoje podaci o načinu organizovanja, odnosno pokušaju organizovanja poštanske službe u narodnooslobodilačkom partizanskom pokretu sa svim elementima redovne poštanske službe, koja ipak nije zaživela, pošto je u fazi organizovanja bila ometena poznatim razvojem vojnih operacija protiv partizanskog pokreta.

Nasuprot ovoj i ovakvoj verziji, nema, bar u našoj stručnoj periodici, objavljenih podataka o postojanju i funkcionisanju poštanske službe kod monarhističkih formacija pokreta otpora, odnosno u Jugoslovenskoj vojsci u otadžbini. Danas, sa vremenskom distancom i objektivnijim razmatranjem ratnih događanja u nas, činjenicom o postojanju građanskog rata sa surovom isključivošću zasnovanom na ideološko-političkim merilima, može se trezvenije prići proučavanju i ovako notorne činjenice kao što je organizacija poštanske službe u četničkom pokretu.

Više od 30 godina u našoj sredini u užim krugovima zainteresovanih prisutno je saznanje o postojanju tzv. "četničkih maraka" koje, medjutim, nisu registrovane u stručnim publikacijama i katalozima iz ove oblasti kod nas, pa samim tim imaju status "privatnog izdanja", iako u celom poratnom periodu s vremena na vreme izazivaju radoznalost i pobudjuju interesovanje. Razlog ovome je očigledan: skrivanjem činjenica i odsustvom verodostojnih saznanja nametnuto je neprihvatanje, diktirano političko-državnim razlozima i pobedničke strane, iako u

pamćenju postoji trag o nečemu što je (u formalno-pravno za to određenom obliku) funkcionisalo i kod protivničke strane.

Raspoloživa dokumentacija je veoma oskudna, a postojeća je izrazito teško dostupna, što je sve razlog više za nedostatak radova iz ove oblasti. Radi prikupljanja što više podataka o ustrojstvu, načinu funkcionisanja, prihvatu, prenošenju i dostavljanju, kao i periodu rada poštanske službe na teritoriji pod kontrolom Jugoslovenske vojske u otadžbini, a u nedostatku pisanih izvora, služili smo se metodom intervjuisanja pojedinaca koji su mogli dati upotrebljive podatke. Teškoće su bile ogromne: mali broj prisutnih ovde, u zemlji, kao i odsustvo želje da svoja saznanja učine dostupnim širem krugu. Takodje je veoma značajno odsustvo mogućnosti uvida u različitu memoarsku literaturu četničkog pokreta koja je malobrojna i kao emigrantska u našoj zemlji nedostupna. Malobrojne, ipak prikupljene izjave omogućile su da se utvrdi podudarnost u nekoliko bitnih činjenica: u vojnim jedinicama pošta je prikupljana od strane pretpostavljenih, a zatim je kurirskom službom raznošena po bližoj teritoriji, a preko mreže četničke vlasti uručivana je adresantima.

Podudaraju se izjave i sećanje da u ovom vidu dotura pošte nisu korišćene marke, a na koverti, odnosno omoti da su stavljeni žigovi vojnih jedinica. Interesantan je podatak da je pošta namenjena adresantima van teritorije pod kontrolom četničkih jedinica imala drugačiji put: kurirskim putem doturana je u manja mesta gde je u pošti radila poverljiva osoba koja bi poštu prepakovala saglasno zahtevima okupacionih vlasti pod uslovom da je tekst bezazlen i da može da prodje obaveznu okupatorsku cenzuru. Ovakva pošta je u momentu uručivanja primaocu bila bez ikakvih oznaka koje bi je formalno mogle dovesti u vezu sa ilegalnim pokretom otpora.

Radi ilustracije istorijskog kontinuiteta (sigurno ne slučajno!) samo po sebi se nameće poredjenje sa istovetnim načinom funkcionisanja doturanja pošte u okupiranu Srbiju 1917. i 1918. godine iz vojnih jedinica na Solunskom frontu i obratno, a preko adrese koja je za tu svrhu stajala na raspolaganju u neutralnoj Švajcarskoj: Jovan Premovitch, Casse 3545 M.B., Genève.

Period ovakvog funkcionisanja pošte u četničkim jedinicama za sada nije moguće tačno odrediti, a postoje prikupljeni podaci o trajanju do raspada pokreta Draže Mihajlovića, što potvrđuje saglasnost izjava intervjuisanih osoba.

Pored svedočenja i podataka ove vrste, postoji dokumentacija o uredjenju i organizaciji poštanske službe koju svojim autoritetom uspostavlja Vrhovna komanda Jugoslovenske vojske u otadžbini u proleće 1944. godine.

Prema do sada pronadjenim dokumentima koji su delimično dostupni, postojala su dva akta koja su osnovna za ustrojstvo i način obavljanja poštanske službe:

1. Naredba o formiranju Poštansko-saobraćajnog odeljenja pri Vrhovnoj komandi Jugoslovenske vojske u otadžbini, datirana 4. marta 1944. godine, potpisana od strane načelnika Štaba Vrhovne komande i ministra vojske i mornarice. Istim naredjenjem za načelnika Saobraćajno-poštanskog odeljenja postavljen je rezervni potpukovnik Badžović.
2. Uput za obavljanje poštanske službe Jugoslovenske vojske u otadžbini datiran 22. juna 1944. godine i potpisan takodje od strane načelnika Štaba Vrhovne komande i ministra vojske, mornarice i vazduhoplovstva, armijskog djenerala Drag. M. Mihailovića.

Sastavni deo Uputa za obavljanje poštanske službe predstavljaju primerci sledećih formulara:

1. Knjiga primljenih preporučenih pošiljakana otpremu	obr. br. 1
2. Pismonosna karta	obr. br. 2
3. Putni list (prednja strana)	obr. br. 3
4. Putni list (zadnja strana)	obr. br. 3
5. Pismonosni svežanj	obr. br. 4
6. Knjiga prispelih preporučenih pošiljaka	obr. br. 5

Navedeni Uput za obavljanje poštanske službe veoma detaljno se bavi načinom organizovanja i ustrojstvom poštanske službe "na teritorijama kojima vladaju odredi Jugoslovenske vojske u otadžbini".

Pošte nisu apsolutne stalne. One se prema potrebi osnivaju, premeštaju i ukidaju. Pošte će nositi naziv sreza na čijoj teritoriji se nalaze, a ne naziv sela u kome su osnovane. Ako u jednom selu ima više pošta, one će pored imena nositi i broj (npr. pošta Dragačevska br. I, pošta Dragačevska br. II itd.) Svaka pošta ima da bude snabdevena poštanskim žigom sa natpisom sreza i datumom, štambiljem "cenzurisano", i žigom "T".

Od plaćanja poštanskih taksa oslobadjaju se jedinice i ustanove jugoslovenske vojske u otadžbini, Centralni nacionalni komitet, oblasni nacionalni komiteti, ravnogorski odbori i vojni obveznici. Od plaćanja poštanskih taksi oslobadjaju se i vojnici Jugoslovenske vojske u otadžbini u medjusobnom dopisivanju. Pošiljke koje nisu oslobodjene poštanskih taksa ne smeju biti teže od 50 grama i za njih će se naplaćivati taksa od 10 dinara koja će se lepiti u poštanskim markama. Sve poštanske pošiljke sem zvaničnih podležu cenzuri. nakon cenzurisanja utisnuće se ispred adrese pisma žig "Cenzurisano", a ako ovog nema, ispisaće se rukom "Cenzurisano". I u jednom i u drugom slučaju staviće cenzor svoj inicijal. Kod zvanične pošte, oslobodjene od takse i neplaćenih pošiljaka stavlja se otisak žiga u gornji desni ugao adresne strane. Ako prijemna pošta propusti da poništi marke,

učiniće to ona pošta koja prva to opazi precrtavanjem maraka unakrsno i pored tako poništene marke staviti otisak svog žiga. Svaka privatna pošiljka na kojoj taksa nije nalepljena u markama, ili je nalepljena u nedovoljnom iznosu, opterećuje se porto taksom. Kao porto taksa uzima se iznos od 10 dinara odnosno razlika iznosa do 10 dinara.

Ovaj citirani Uput ima 11 članova i "... stupa na snagu odmah i važiće do njegovog opoziva".

U proučavanju teksta ovog Uputa veoma je važno zapaziti da se na više mesta objašnjava način taksiranja pošiljaka markama, ali se nigde izričito ne spominje koje su to marke i odakle se nabavljaju.

U knjizi Radoja Kneževića o ravnogorskom pokretu (izdatoj u Londonu sredinom pedesetih godina na engleskom jeziku) opisane su "četničke marke" izdate za vreme rata na teritoriji Jugoslavije (za razliku od maraka koje je izdavala kraljevska vlada u emigraciji) i prikazane su u faksimilu u boji: tri franko vrednosti i jedna porto vrednost), uz tvrdnju da su navedene marke izdate 1941. godine.

Sva do sada preduzeta traganja u našim veoma skromnim uslovima nisu donela rezultate, odnosno nisu objasnila poreklo, broj izdanja i tiraž tih maraka.

Kao zaključak nameće se više neoborivih činjenica:

1. poštanska služba monarhističkog pokreta otpora odnosno Jugoslovenske vojske u otadžbini postojala je u organizovanom obliku;
2. takva postojeća organizovana poštanska služba imala je karakter zvanične ustanove pošto je bila formirana od strane zvaničnika međunarodno priznate vlade 4. marta 1944. godine, zbog čega se svi atributi takve poštanske službe ne mogu smatrati "privatnim" činjenjem";
3. prihvatajući navedene činjenice kao autentični neoborive dokaze, neophodno je radi objektiviziranja događanja iz naše neposredne prošlosti i u ovom slučaju odbaciti ideološko-politički motivisane zabrane kojima se, kao i uvek do sada, samo odlaže saznavanje istine.

Prilozi:

Прилози:

НАЧЕЛНИК ШТАБА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ
и
МИНИСТАР ВОЈСКЕ, МОРНАРИЦЕ И ВАЗ-
ДУХОПЛОВСТВА ЈУГ. ВОЈСКЕ У ОТАЏБИНИ

Предмет: КОМАНДАНТУ СРЕЗА _____
Упут за обављање поштанске службе.
_____ прилога.

У вези наредбе од 4 марта 1944 године доставља се команданту Упут за обављање поштанске службе Југословенске војске у отаџбини с наређењем, да командант један примерак Упута са одговарајућим прилозима одмах преда управнику поште на употребу односно поступање по истом.

Командант ће се постарати да набави и стави на расположење управнику поште повереног му среза све у Упуту предвиђене предмете. Исто тако ставиће му на расположење и потребно људство за вршење поштанске службе.

Ако у срезу још није основана пошта, постараће се командант да се иста што пре оснује и отпочне рад.

Пријем ове наредбе потврдиће командант среза

Горски штаб бр. 1
22 јуна 1944 год.
Положај

Начелник штаба Врховне команде и
Министар војске, морнарице и ваздухопловства,
Армиски генерал,
Цраг. М. Михаиловић с. р.

ВОЈНО-ИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ИМА
АРХИВА БЕРЛИНСКОГ ЈЕДИНЦА
Бр. Рег. 43/4
4

305/3

VK-V-305/3

У П У Т

за обављање поштанске службе Југословенске војске у отаџбини.

I ДЕО

Чл. 1

У свима срезовима на територијама, којима владају одреди Југословенске војске у отаџбини, оснивају се поште, које ће вршити поштанску службу по одредбама овог упута.

При В. К. оснива се пошта В. К. а исто тако при корпусима и бригадама. Поште В. К. корпуса и бригада, пошто су покретне, вршиће предају и пријем поште код најближих среских пошта. Поштанско пословање и код напред поменутих пошта вршиће се по одредбама овог упута.

Оснивање пошта, уколико нису већ основане, извршиће команданти срезова у подебним селима свог среза.

У сваком срезу мора бити основана по једна пошта а ако се укаже потреба и више.

Поште нису апсолутно сталне. Оне се према потреби оснивају, премештају из места у место и укидају.

Поште ће носити назив среза на чијој се територији налазе а не назив села у коме су основане. Ако у једном срезу има више пошта, оне ће поред имена носити и број (нпр. пошта Драгачевска бр. I, пошта Драгачевска бр. II итд.).

У дисциплинском и материјалном погледу поште потпадају у првом степену под надлежност команданата срезова, у другом степену под надлежност команданата округа и у трећем степену под надлежност В.К. У стручном погледу све поште потпадају под надзор поште В. К.

Чл. 2

Свака пошта има да буде снабдевена поштанским жигом са натписом среза у коме се налази и датумом, штамбиљем „Цензурисано“ и жигом „Т“.

Уколико се не би могли одмах набавити жигови места и дана, постараће се команданти срезова, да за поште набаве штамбиље од гуме са називом среза а датум ће се руком исписивати и оверавати од стране управника дотичне поште. Ако је немогуће набавити жиг места и дана или штамбиљ, команданти срезова постараће се да дођу до једног жига места и дана неке државне поште која се налази у њиховом срезу и дати га војној пошти на употребу донде, док се не набави прописани жиг односно штамбиљ.

Поштом ће управљати управник, а с обзиром на обим послова може му се доделити и помоћник. Осим управника и евентуалног помоћника, свака пошта мора имати и потребан број курира, поштоноша и писмоноша односно достављача писама.

Управника и остало особље код поште одређиваће командант среза и њихова имена уз остале податке (национална исправност, година рођења, место рођења, занимање и т. д.) достављати В. К.

За управнике пошта постављати само поуздане присталице Равногорског покрета а од њих првенствено писменија лица (бивше поштанске чиновнике и званичнике, општинске деловође, општинске писаре, учитеље, свештенике и др.). Исто тако и за помоћнике управника, курире, поштоноше и писмоноше одређивати само потпуно поуздана и писмена лица.

Целокупан рад свих пошта је тајне природе, а сва пошта и преписка уопште која буде ишла преко ових пошта или од стране самих пошта, сматра се као поверљива. Стога тајну свих послова у поштама најсавесније чувати и ненадлежнима никако одавати, јер ће сваки онај поштански орган, који буде одао тајну поштанских послова, бити умет на одговорност и строго кажњен, а у тежим случајевима биће осуђен на смрт.

Чл. 3

Поште ће за сада примати на отпрему и испоруку писма, новине и друге штампане ствари.

Поштом ће се користити јединице и установе Југословенске војске у отаџбини, Централни национални комитет, обласни национални комитети, равногорски одбори и војни обвезници. Осим ових могу се користити поштом и присталице Равногорског покрета.

Од плаћања поштанских такса ослобађају се јединице, установе и војници Југословенске војске у отаџбини у међусобном дописивању и дописивању са својим породицама. Пошиљке које нису ослобођене поштанских такса не смеју бити теже од 50 грама а за њих ће се наплаћивати такса од 10 динара која ће се лепити у поштанским маркама на предњој адресној страни у горњем десном углу пошиљке. Неплаћена писма подлеже порто такси од 10 динара која ће се наплаћивати од примаоца пошиљке и нале-

V K-V-305
 В. К. ПОЗ. 43/17

пити у порто маркама на пошиљци и поништити жигом места и дана.

Чл. 4

Све поштанске пошиљке сем званичних т. ј. оних које шаљу јединице и установе Југословенске војске у отаџбини, Централни национални комитет и његови органи, подлеже цензури. Цензурисање ових пошиљака врше цензори које при свакој пошти одређују команданти срезова.

Дужности су цензора следеће:

а) да прецртавају у саопштењу писма све оно што би износило податке о раду, кретању и месту јединица и установа Југосл. војске у отаџбини;

б) да прецртавају у садржају писма и све оно, што би било на штету угледа Југ. војске у отаџбини и њене идеологије;

в) да пазе, да писмено саопштење ниједном речју не открива рад Југ. војске у отаџбини већ да буде искључиво приватног односно породичног карактера;

г) да писма приватних лица чији би садржај видно и злонамерно откривао рад Југ. војске у отаџбини и њених установа преко команданата срезова достављају В. К.;

д) да прецртавање недозвољених пасуса у садржају писма врше дебелим цртама црним мастилом, али тако да се речи потпуно покрију и постану апсолутно нечитљиве чак и после брисања.

Писма за цензурисање отвараће се сечењем леве ивице омота од адресне стране, а након цензурисања залепиће се отворене ивице помоћу танког узаног папира. Након цензурисања утиснуће се испод адресе писма жиг „Цензурисано“, а ако овога нема испишаће се руком реч „Цензурисано“. И у једном и у другом случају испод ознаке „Цензурисано“ ставиће цензор, који је цензурисао писмо, свој иницијал (почетно слово свог имена).

Цензори се морају старати, да сва писма примљена на цензуру буду истог дана цензурирана и предана пошти на даљу отпрему.

II ДЕО

Чл. 5

Предаја приватних писмоносних пошиљака бива у самој пошти, у руке поштанског органа, који је дужан да пошиљку пажљиво прегледа и увери се о њеном исправном стању, као и о томе да ли је на њој довољно таксе налепљено. Ако је пошиљка у исправном стању примиће је без примедбе, а у противном вратити пошиљаоцу са објашњењем

о неисправности и упутити га како да от страни неисправност.

На примљена неплаћена или недовољно плаћена писма поштански службеник ставиће жиг „Т“ (што значи неплаћено и да треба од примаоца писма наплатити порто таксу). Ако пошта нема жиг „Т“ испишаће слово „Т“ руком.

При примању званичних пошиљака т. ј. пошиљака које шаљу јединице и установе Југ. војске у отаџбини, Централни национални комитет и његови органи, дужан је поштански службеник да утврди број комада пошиљака и потврди пријем својим потписом и отиском жига места и дана.

Све пошиљке које предају јединице и установе Југ. војске у отаџбини, Централни национални комитет и његови органи сматрају се као поверљиве и према томе рукују као препоручене! Те пошиљке пријемна пошта заводи у књигу препоручених пошиљака на отпрему (образац бр. 1). Пошто је пошиљка заведена на левом њеном горњем углу адресне стране испишује се редни број књиге примљених препорука на отпрему (нпр. В 10) и утисне жиг места и дана на горњи десни угао адресне стране пошиљке. Потврда пријема овакве пошиљке ставља се у експедициону књигу пошиљаоца потписом службеника, који је пошиљку примио, отиском жига места и дана и исписивањем броја препоруке. Упис у пријемну књигу врши се мастиљавом писаљком. Књига примљених препоручених пошиљака на отпрему води се месечно.

Пошто ће се предаја поштанских пошиљака јединица и установа Југ. војске у отаџбини, Централног националног комитета и његових органа вршити код пошта само уз предјну — експедициону књигу односно предајни лист, то ће поменути установе своју пошту увек слати на пошту са експедиционом књигом односно предајним листом.

Свака пошиљка мора бити жигосана жигом места и дана оне поште код које је предана. Жигосање има да се обави тако, да се са отиска жига може јасно прочитати име поште и датум. Поштанске марке се жигосу тако, да отисак жига покрије целу површину марке. Ако на пошиљци има више марака, треба на сваку ставити посебан отисак жига. Код званичних (ослобођених од такса) и неплаћених пошиљака ставља се отисак жига у горњи десни угао адресне стране. Поновно стављање отиска жига на марку строго је забрањено. Отисак се жига не сме никада ставити на саму адресу пошиљке. Ако пријемна пошта пропусти да поништи марке жи-

госањем учиниће то она пошта која прва то опази прецртавањем марака унакрсно мастиљавом писаљком или писаљком у боји и поред тако поништене марке ставити отисак свог жига. После жигосања имају се све пошиљке да распореде по местима опредељења. Распоређивање састоји се у томе, да се пошиљке поделе у толико група у колико се праваца пошта отправља и разделе по појединим местима тако, како ће најкраћим путем dospети на место опредељења, а да код тога прођу кроз што мање руку. За свако место, за које би било бар пет пошиљака, треба да се сачини засебна група. На свакој пошиљци дужан је пошиљалац да на адресну страну испод места опредељења испише и правац којим дотична пошиљка треба да се упути (овај правац означава се на тај начин, што се исписују сви срезови преко којих треба да прође пошиљка а последњи исписани срез значи да је последња пошта која има да преда пошиљку адресанту).

Распоређене по местима пошиљке од 5 комада навише повезаће се пре отпреме у свежњеве. Пошиљке већег обима не стављају се у свежњеве. На овако сложене пошиљке ставља се називница „Писмоносни свежањ“ (образац бр. 4) која треба да је тачно попуњена мастиљавом писаљком или писаљком у боји и на којој се претходно испишује име поште за коју гласе пошиљке а потом се снабдева јасним отиском жига и читким потписом службеника који је сачинио свежањ. После тога се пошиљке чврсто унакрст повежу канапом. Кад има толико пошиљака да се не могу у један свежањ згодно увезати, праве се два и више свежњева. За правилно упућење у свежањ стављених пошиљака одговоран је онај службеник који је вршио упућивање.

Чл. 6

Писмоносне пошиљке отпрамају се од поште до поште куририма (пешке, на коњу, а где је то могуће и бициклом). Пренос поште врши се само сигурним и најкраћим путевима. Путеве, који су под сталним надзором окупаторских власти или угрожени од стране оружаних банди непријатељски расположених према Југ војсци у отаџбини, избегавати. Исто тако избегавати пренос поште поред жељезничких пруга и војних објеката окупаторских власти. Ако је који од путева, којим се врши пренос поште од среза до среза односно од села до села, угрожен, онда ће се пренос поште вршити заобилазним путем али у том случају водити рачуна о томе, да

тај пут пре свега буде сигуран и не сувише заобилазан.

Чл. 7

Картовне везе појединих пошта уређују се према њиховој природној вези с другим поштама. Главно је начело код одређивања картовних веза то, да начин очевидности пошиљака буде што једноставнији и прегледнији и да пошиљке за време отпреме пролазе кроз што мање руку.

Отпрему пошиљака врше поште у затвореним врећама или пакетима. Такве затворене вреће и пакете називамо затворима. Врећа ће се употребити као затвор онда, када буде много пошиљака које се не би могле упаковати у пакет. Свежњеве новина и летци увек ће се паковати у врећама. Свака пошта треба да има бар две вреће и довољну количину јаче хартије за паковање писмоносних затвора.

Пре него што се изврши паковање свих пошиљака за отпрему, сачиниће поштански службеник писмоносну карту (образац бр. 2) у коју ће уписати све препоручене пошиљке исписивањем препорученог броја и након уписа иза последње уписане препоруке ставити знак = и исписати бројевима и словима укупан број препорука и ставити свој потпис и отисак жига на горњој левој страни писмоносне карте. Писмоносна карта сачињава се у дупликату помоћу индиго папира а испишује се искључиво мастиљавом писаљком. Када се карта потпуно попуни уникат се привезује уз препоруке и заједно са њима шаље у затвору одредишној пошти а дупликат се задржава у пошти и чува као важан докуменат.

Када су све пошиљке спаковане за даљу отпрему, онда се оне, ако их има много, стављају у врећу, а ако их има мало, пакују у јачи папир. Када се пошиљке пакују у врећу онда се отвор вреће добро стегне и бар два пут чврсто свеже јаком узицом из једног комада. Пре везивања ставља се, под повезну узицу врећна називница од тврде хартије на којој је исписано име поште којој се шаље врећа и на којој је утиснут жиг поште која шаље врећу. Крајеви канапа се прилепљују гумираном етикетом на доњу страну називнице. Ова гумирана етикета мора бити претходно снабдевена жигом места и дана отпремне поште и потписом поштанског службеника.

Када се пошиљке пакују у чврсту хартију, онда се пошиљке добро обавијају у ту хартију и пакет увезује јачим канапом унакрст и чврсто завеже. Крајеви канапа се прилепљују гумираном етикетом за пакет на по-

леђини пакета. На предњу страну овако сачињеног пакета (затвора) исписује се име поште којој се пакет (затвор) шаље, ставља отисак жига места и дана и потпис службеника који је извршио паковање затвора.

Ако поштанске пошиљке не могу да стану у једну врећу онда се остатак материјала пакује у још једну врећу и по могућству отпрема ових врећа врши на коњу.

Службеник, који затвара писмоносни затворе, предаје их спроводнику поште (куру, поштоноши, пешаку или коњанику) са путним листом. Путни лист (образац бр. 3) сачињава полазна пошта на овај начин:

Најпре се попуњавају мастиљавом писаљком рубрике предње стране путног листа, означајући име полазне и одредишне поште, име спроводника поште и потом ставља отпремни службеник на одређено место свој потпис и отисак жига. На другу страну путног листа уписује у одређену рубрику име полазне поште и име одредишне поште. Лево од имена полазне поште уписује се у односној рубрику број комада свих затвора, које полазна пошта шаље. Одредишна пошта кад јој спроводник преда путни лист и види из њега: колико затвора има да прими, преузима затворе и на одређеном месту путног листа потврђује пријем затвора својим потписом и отиском жига. Уједно ће службеник поште испитати, да ли је спроводник поште пробавио на путу предвиђено време или се задржао више него што је предвиђено, те ће га у том случају записнички саслушати и известити команданта среза. Осим тога увериће се, да ли спроводник поште располаже легитимацијом односно објавом у којој је назначено да је одређен за спроводника поште.

Исти путни лист и на исти начин служи и за отпрему у обрнутом правцу. Одредишна пошта која ће сада бити полазна, ставља на предњу страну листа отисак жига, исписује име спроводника и потпис службеника. Даљи поступак је исти као што је напред описан.

При повратку спроводник поште предаје путни лист полазној пошти која га је сачинила. Одмах по пријему путног листа дужна је ова пошта испитати да ли је све извршено у реду и евентуалне недостатке довести у ред. Брисање, радирање и сличне преинаке у путни лист нису допуштене. Случајна погрешка има се прецртати тако, да остане читка а исправни податци уписаће се у нови ред. Свака исправка и преинака мора бити оверена потписом службеника и отиском жига.

Када спроводник поште (пешак или коњаник) прими путни лист и писмоносни затвор одлази најкраћим путем у пошту суседног среза која је на путном листу означена и за коју гласи писмоносни затвор. На путу се без неодложне потребе не сме дуже задржавати. Писмоносни затвор мора добро да пази да га не изгуби или не повреди. За време кише или снежних међава мора затвор да покрије непромочивим платном или пољавом да не би вода у њега ушла и оштетила пошиљке.

У случају, да спроводник поште буде нападнут од наоружаних лица и не буде имао времена да побегне или добро сакрије писмоносни затвор, дужан ће бити да писмоносни затвор и све остале списе који потичу од Југ. војске у отаџбини — спали. О овоме ће одмах известити првог команданта среза на кога буде наишао. Ако спроводнику поште стоји на одређеном путу каква опасна препрека, он ће наставити свој пут другим макар и заобилазним путем и однети писмоносни затвор у одредишну пошту.

Спроводник поште не сме никоме саопштавати шта носи и куда иде. У случају каквих препрека или тешкоћа на путу спроводник поште ће се обраћати за помоћ команданту најближег села.

Када спроводник поште стигне у одредишну пошту, одмах ће управнику поште предати путни лист и писмоносни затвор. Примање затвора врши се на основу путног листа.

Када спроводник донесе више или мање затвора него што је у путном листу уписано спроводник поште ће се саслушати и саставити о томе записник. За неприспелим затвором има се одмах предузети потрага и за случај непроналаска поднети извештај пошти В. К. Ако приспе страни затвор, као погрешно упућен, одмах ће се упутити правилним путем и о томе известити отпремна и одредишна пошта. На случај доласка повређеног затвора има се спроводник поште одмах саслушати и у присуству његову и још једног сведока саставити записник о повреди затвора. Саслушање спроводника и записник уз извештај поште шаље се пошти В. К. на даљи рад. Исти је поступак, ако се у затвору пронађе пошиљка која је опљачкана или оштећена. Кад повређена пошиљка гласи за коју другу пошту, она ће се препаковати у нови омот, ставити узрок препакивању и упутити одредишној пошти.

По преузећу затвора ставља службеник на путни лист свој потпис и отисак жига.

На том листу треба кратко означити и све недостатке и повреде, које су код приспелог затвора опажене. Страни затвори који ће се тек доцније отпремити, имају се до отпреме чувати на сигурном месту.

Одмах по преузећу затвора дужан је службеник поште приспеле затворе, који гласе за ту пошту, отворити. Отварање се врши на тај начин, што се узица, којом је затвор увезан, пресече ножем и одвоји тако, да налепница и називница остану неповређене. Врећа, односно омотни папир пакета, називница и узица са налепницом имају се ставити на страну и чувати све лотле, док садржина затвора није нађена као исправна. По испржњењу вреће односно пакета, узеће поштански службеник писмоносну карту из које ће видети колико је препорука уписано, а затим ће срањивањем утврдити да ли су све препоруке на броју. Ако су картоване пошиљке (препоручене) све на броју и у исправном стању, ставља се на одређено место карте отисак жига и потпис службеника. Потом се препоручене и обичне пошиљке које гласе за ту пошту одвајају на страни за испоруку, а остале препоруке и обична писма — свежњеви, који гласе за друге поште, одмах припремају за даљу отпрему, заједно са пошљкама које је та пошта примила из своје околине за друге поште.

Када приспе затвор без карте сачињава се на основу у затвору пронађених пошљака нова — налазна — карта у коју се пишу све пошиљке и саставља записник. Записник и препис налазне карте шаљу се са извештајем отпремној пошти на признање.

Пре него што се пошиљке ставе у затвор (пакет или врећу) службеник поште ће све препоручене пошиљке, како оне које су пролазне тако исто и оне које је та пошта примила за друге поште, уписати у нову писмоносну карту и поступити даље како је то напред предвиђено.

Пошто је службеник поште уредно затворе, уписује их у путне листове спроводника поште и упућује да иду својим поштама. Затворе, који гласе за друге поште, пошта неће отворати већ ће их, пошто их жигосе својим жигом, отпремити даље куда гласе.

Ако спроводник поште не би стигао у одређено време, пошта која га очекује, упутиће једног од својих курира путем којим треба спроводник да дође, да испита узрок недоласку спроводника. Ако пошта сазна да је спроводник нападнут, или се налази у великој опасности, одмах ће о томе известити команданта среза односно команданта села, а

овај ће бити дужан да му одмах укаже своју помоћ.

Чл. 8

Приспеле пошиљке дужан је прегледати управник поште и видети да ли су правилно опремљене т. ј. да ли су снабдевене поштанском марком, жигосане и т. д. При прегледу имају се одвојити све оне пошиљке код којих такса није у маркама налепљена, или је недовољно налепљена. Пошто су пошиљке прегледане имају се све на полеђини жигосати жигом места и дана. Свака приватна пошиљка на којој такса није налепљена у маркама, или је налепљена у недовољном износу, сптерећује се порто таксом. Као порто такса узима се износ од 10 динара односно разлика износа до 10 динара. Порто марке се лепе на пошиљци на адресној страни, а ако ту не би било места, на полеђини и поништавају жигом места и дана. Порто такса наплаћује се од примаоца приликом испоруке пошиљке. Ако прималац неће да плати порто таксу, пошиљка му се не испоручује, већ се враћа пријемној пошти да је врати пошиљаоцу и од њега наплати порто такса. У овом случају одредишна пошта се одужује у рачуну марака са налепљеном порто таксом, а пријемна пошта лепи нову порто марку и поништава је својим жигом места и дана. Ако ни пошиљалац неће да плати порто таксу, онда ће се писмо са извештајем доставити пошти В. К. на даљи рад.

Све приватне пошиљке које гласе за лица која станују у месту поште достављају се по писмоноши, а званичне (препоручене) пошиљке испоручују се примаоцу, односно његовом опуномоћенику, у самој пошти.

Све приспеле препоручене пошиљке за реон поште, уводи пошта у књигу приспелих препоручених пошљака (образац бр. 5) и по истој уз потпис испоручује примаоцима.

Све установе и органи Југ. војске у отаџбини као и Централни национални комитет и његови органи примају своје пошиљке у самој пошти. Ради тога ће слати свога курира у пошту коме ће предати овлашћење за пријем поштанских пошљака дотичне установе односно органа. Без овог овлашћења курири неће добити поштанске пошиљке.

Обичне приватне пошиљке за места ван седишта поште, уколико их не достављају сеоске писмоноше, предају се оном сеоском старешини у чијем подручју станује прималац. Сваки сеоски старшина дужан је недељно барем трипут слати свог курира по те пошиљке и бринути се за њихову брау и правилну доставу.

Ако је испорука пошиљке у месту опредељења немогућа зато што је прималац отпутовао, или се преселио на друго место, шаље се на његову адресу припела пошиљка за њим, ако је његова нова адреса позната, у противном враћа се пријемној пошти са ознаком на пошиљци да је адресант отпутовао.

За испоруку пошиљака јединица и установа Југ. војске у отаџбини и Централног националног комитета и његових органа, чије место становања није познато пошти, тражити обавештења од команданата срезова односно команданата села.

Пошиљке, које се из разних узрока нису могле испоручити примаоцу (непознат, отпутовао, умро и т. д.) враћају се пријемној пошти. На адресну страну пошиљке која се има вратити у место предаје, исписује се разлог неуручивости. Пријемна пошта када прими овакву пошиљку доставља је пошиљкоцу ако је његово име исписано на пошиљци — у противном доставља је са извештајем пошти В. К. на даљи рад.

Чл. 9

Пошиљалац има право потражити (рекламирати) пошиљку коју је пошти предао ако је од предаје прошло толико времена, да је од примаоца могао стићи одговор. Пошиљалац, ако жели да потражује своју пошиљку, дужан

је да код поште донесе пријамницу односно предајну (експедициону) књигу из које ће поштански службеник узети податке пошиљке која се потражује (број приоруке, име и место примаоца и дан предаје). Пошта ће, пошто узме податке из пријамнице односно предајне књиге, дописом покренути трагање преко оне поште којој је пошиљка била упућена. Ако одредишна пошта извести да пошиљка није код ње припела, онда ће пријамна пошта предузети трагање путем картовања т. ј. преко оних пошта кроз које је пошиљка требала проћи. Ако се ни овим путем не може установити судбина потражне пошиљке, онда ће се цео предмет доставити пошти В. К. на даљи рад.

Чл. 10

Приход од поштанских марака уносиће се као државни приход у касе Југ. војске у отаџбини, т. ј. устројене поште правилно ће књижити ове приходе и по својим новчаним књигама крајем сваког месеца предавати командантима срезова, који ће даље поступити с тим новцем као са осталим државним приходима.

Чл. 11

Овај упут ступа на снагу одмах и важиће до његовог опозива.

Горски штаб бр. 1
22 јуна 1944

Положај

Начелник штаба Врховне команде и Министар војске,
морнарице и ваздухопловства,

Армиски генерал,

Драг. М. Михаиловић, с. р.

ПОШТА _____

Обр. бр. 1

К Њ И Г А
 примљених препоручених пошиљака на отпрему
 месец _____ 194__ год.

Редни број	Дан, месец и година уписа	ИМЕ ПРИМОЦА	МЕСТО ОПРЕДЕЉЕЊА	ПРИМЕДБА

ПИСМОНОСНА КАРТА

Обр. бр. 2

од поште _____ за пошту _____

Датум _____

Број препор.	Одредишна пошта	Број препор.	Одредишна пошта	Број препор.	Одредишна пошта	Број препор.	Одредишна пошта

ПОШТА _____

Обр. бр. 3

(Предња страна)

ПУТНИ ЛИСТ

Датум	Полазна пошта	Долазна пошта	Име спроводника поште	Потпис поштанског службеника и жиг

(Задња страна)

ПУТНИ ЛИСТ

Датум	Затвора комада		Полазна пошта	Долазна пошта	Примедба
	Врећа	Пакета			

Ja, dole potpisani Milomir KOLAREVIĆ, nastanjen u 106. Valetta Road, London, W.3. tvrdim da sam za vreme poslednjeg rata bio komandant Zlatiborskog korpusa Kraljevske Jugoslovenske vojske u Otadžbini pod komandom generala Draže Mihailovića i da je na teritoriji pod kontrolom moje jedinice bila uspostavljena zvanična komisija sa zadatkom da, po instrukcijama primljenim iz Vrhovne Komande generala Mihailovića, uvede i distribuira takozvane ravnogorske marke.

Idejni nacrt za marke podneo je kapetan Dušan Radović zvani Kondor 1943. godine. Gospodja Olga nedeljković podzemnim kanalima odnela je ovaj nacrt u Budimpeštu gde su marke štampane i tajno vraćene na Zlatibor u Srbiji. U komisiji koja je imala da primi i rukuje s ovim markama bili su određeni pored kapetana Radovića i mene, predstavnik Vrhovne Komande major Milekić, jedan predstavnik predratnog Ministarstva Pošta, predstavnik Državne markarnice i predstavnik Filatelističkog udruženja. Za prvo mesto izdavanja ovih maraka bila je određena pošta u selu Draglici pošto je imala predratni poštanski žig. Za prvi dan izdavanja je određen 10. mart 1944. godine, ali je greškom pošte, poštanski žig bio datiran 10. mart 1943. godine. Koverta sa prvim danom izdavanja bile su pripremljene i žigosane da bi se poslale u Vrhovnu komandu generala Mihailovića. Svaki član komisije dobio je 25 serija (serija se sastojala od četiri marke).

Medjutim, za vreme transporta maraka na konjima desio se udes prilikom prelaska reke Djetine. Kuriri su bili napadnuti od strane nemačkih i bugarskih patrola i bili su primorani da promene putanju prelaza reke. Džakovi su pali u vodu i kada su izvadjeni marke su toliko bile oštećene da ih je samo malo moglo da se spase. Vrhovna komanda naredila je istoj komisiji da ih komisijski spali.

Pošto su klišeji bili sačuvani, gospodja Olga Nedeljković krišom ih je odnela u Beograd gde su tajno štampane ravnogorske marke drugoga izdanja, ali boje su bile malo drugojačije i kvalitet izrade beogradskog izdanja je lošiji od budimpeštanskog izdanja. Kako ja nisam bio uključen u rukovanje i distribuciju ovog drugog izdanja ravnogorskih maraka ne bih mogao reći šta je bila njihova sudbina.

Sačuvao sam nekoliko serija i posle rata u Londonu dao sam jednu seriju potpukovniku Miodragu Ratkoviću koji ju je dostavio profesoru R. Kneževiću u Kanadu koji je tu seriju presnimio u boji i objavio u "Knjizi o Državi" u Vindzoru, Kanada, 1956. godine.

Potpisano u moje prisustvu od strane Milomira KOLAREVIĆA pošto sam se uverio u njegov identitet ovoga 6. marta 1990. godine u Londonu, Engleska

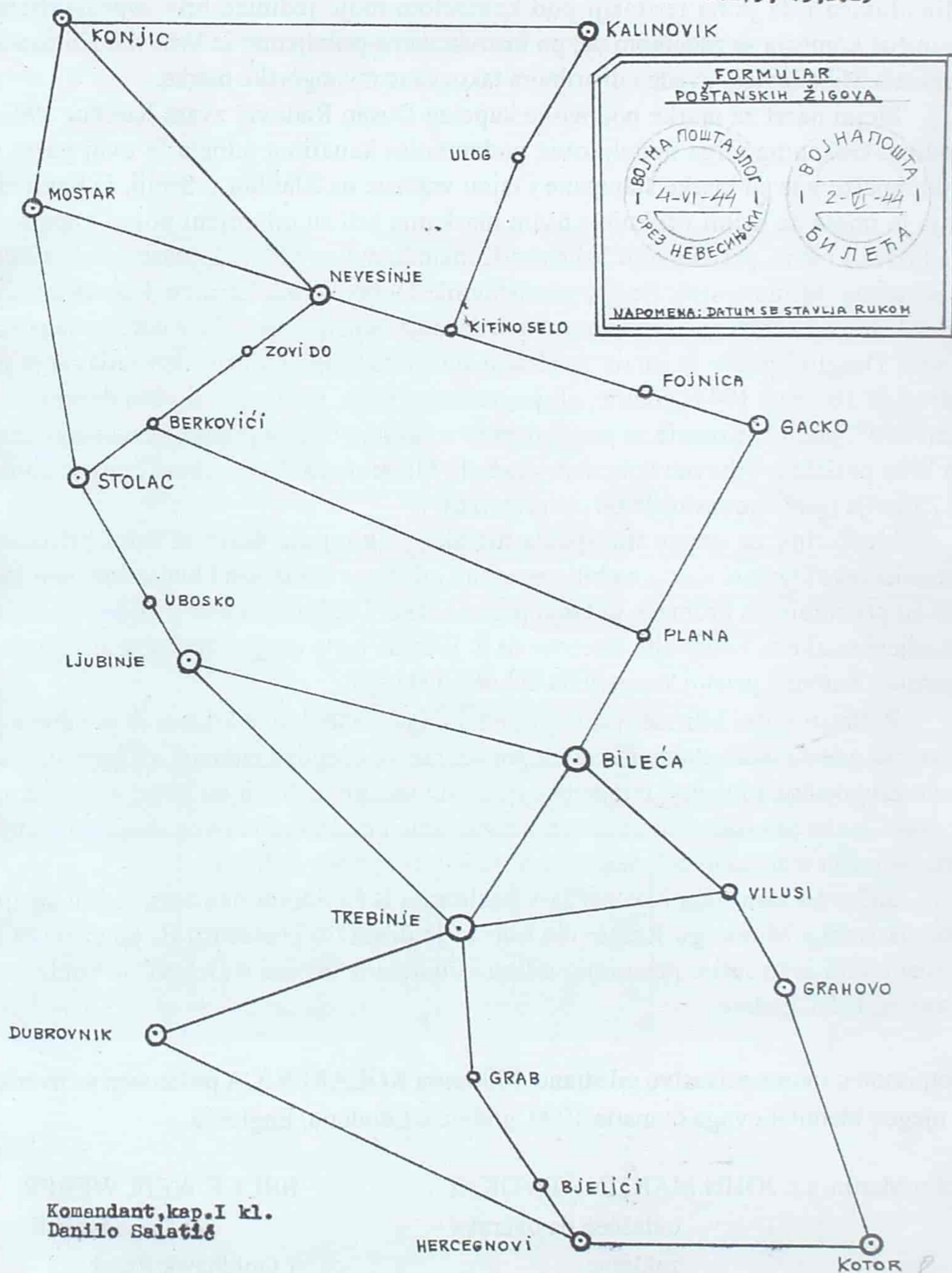
John Martin, s.r. JOHN MARTIN ADVOKAT
ovlašćen da overava
zakletve

BRUCE WEIR WEBER
& Co. advokati
1 Goldhawk Road

LONDON W12 2BR

Šema poštanske mreže na teritoriji Hercegovine i B.Kotorske

K.173, P.3, D.25

Bileće/četnici
B.16/II, s. 511-519

DEPESA

No. 2310

24. III 1944. g.

Govorom koso piše
Poštanski saobraćaj

Pret. Kralj. Jug. Vlade za Ministerstvo pošta

Četvrtog marta izdao sam naredjenje da se uspostave pošte i poštanski saobraćaj, na svima slobodnim teritorijama u zemlji na kojima vladaju odnosi jugoslovenske vojske u otadžbini.

Pošte će imati: upravnika, cenzore, manipulante, poštare, kurire i svo potrebno osoblje, svoje štambilje i svoju poštansku administraciju. Vrhovna Komanda Jugoslovenska izdala nove poštanske marke Kraljevine Jugoslavije, koje se četvrtog marta puštaju u javni poštanski saobraćaj na teritorijama na kojima smo osnovali pošte i poštanski saobraćaj. Ideje novih maraka Kraljevine Jugoslavije, koje je izradila i pustila u javni poštanski saobraćaj Jugoslovenske Vojske u Otadžbini jeste:

- marka od jednog dinara simbol mučeništva i slave boraca legendarne Ravne gore,
- drugo, marka od dva dinara lik Nj. V. Kralja Petra drugog sa obroncima Ravne gore u zaleđu,
- treće, marka od četiri dinara konture Ravne gore sa kolibama i simboličnim zracima sunca slobode, koje će kroz ispolinsku borbu boraca Djenerala Draže obasjati narode Jugoslavije,
- četvrto, porto marka od jednog i po dinara lik gerilskog borca četnika neposrednog vojnika Kraljevine Jugoslavije.

Paritet: kod marke od četiri dinara crvene boje na svakom tabaku bloka koji sadrži po 25 maraka u drugome redu svakog bloka svake četvrta marka u donjem desnom uglu ima okruz uturan ivici-stopovaj paritet nastupio je iz razloga što kliše, zbog prisustva okupatora, nisu mogli biti precizno izradjeni i doterani, ma da su klišei ipak vrlo uspeli.

Na dan četvrtog marta obrazovana je u štabu V. Komande komisija u koju je ušao i jedan predstavnik iz naroda.

Ova komisija je konstatovala:

- prvo, da su pošte i poštanski saobraćaj uspostavljeni na teritorijama na kojima vlada Jugoslovenska Vojska u Otadžbini.
- drugo, komisija je lično uništila klišeje.
- treće, komisija je na poledjini idejnih skica stavila svoju overu i predala na čuvanje arhivi V. Komande. Jedan primerak izveštaja komisije čuvaće se u arhivi V. Komande. Ukupno je izradjeno hiljadu i dve stotine blokova po dva pet maraka od svake vrste, sto činiće tri sedam jetnu nula potpunih serija. Vrednosti jedne serije od četiri marke je osam i po dinara a ukupna vrednost svih ovih maraka jeste četiristo tri hiljade i sedamsto pedeset dinara.

Djeneral Mihailović

Z.5.F.1.D.6

S P I S A K

Otpremljenih Uputa za poštarsku službu

1.-	Komanda sreza	Mačvanskog	56.-	"	"	Kruševačkog
2.-	"	Sabačkog	57.-	"	"	Zupskog
3.-	"	Jadarskog	58.-	"	"	Kopaoničkog
4.-	"	Radjevskog	59.-	"	"	Bražanskog
5.-	"	Posavo-Tsurnavskog	60.-	"	"	Prokupačkog /gospo
6.-	"	Asbukovačkog				dinu Peroviću/
7.-	"	Posavskog /Obrenovački/	61.-	"	"	Dobričkog Peroviću
8.-	"	Tuznavskog /Ub/	62.-	"	"	Kosaničkog "
9.-	"	Podgorskog /Kamenica/	63.-	"	"	Jablaničkog "
10.-	"	Valjevskog /Kamenica/	64.-	"	"	Leskovačkog "
11.-	"	Vračarskog	65.-	"	"	Vlasotinačkog "
12.-	"	Posavskog /Umka/	66.-	"	"	Ključkog
13.-	"	Gročanskog	67.-	"	"	Forečkog
14.-	"	Podunavskog	68.-	"	"	Brzo Palanačkog
15.-	"	Kosmajskog	69.-	"	"	Negotinskog
16.-	"	Kolubarskog	70.-	"	"	Krajinskog
17.-	"	Mladenovačkog	71.-	"	"	Zaječarskog
18.-	"	Jaseničkog	72.-	"	"	Boljevačkog
19.-	"	Orašačkog	73.-	"	"	Timočkog
20.-	"	Moravskog /Vel.Orašje/	74.-	"	"	Zaglavskog
21.-	"	Kačerskog	75.-	"	"	Banjskog
22.-	"	Oplenačkog	76.-	"	"	Aleksinačkog
23.-	"	Lepeničkog	77.-	"	"	Moravskog /Zitkov
24.-	"	Takovskog	78.-	"	"	Niškog
25.-	"	Kragujevačkog	79.-	"	"	Belopalanačkog
26.-	"	Gružanskog	80.-	Gosp.Zvonimiru Vučkoviću za		
27.-	"	Bračanskog		korpus i 5 brigade.		
28.-	"	Crnogorskog				
29.-	"	Užičkog				
30.-	"	Zlatiborskog				
31.-	"	Požarevačkog				
32.-	"	Požarevačkog				
33.-	"	Priljskog				
34.-	"	Moravičkog				
35.-	"	Ljubičkog				
36.-	"	Ernavskog				
37.-	"	Dragačevskog				
38.-	"	Žičkog				
39.-	"	Studeničkog				
40.-	"	Deževskog				
41.-	"	Požarevačkog				
42.-	"	Ranskog				
43.-	"	Golubačkog				
44.-	"	Zviškog				
45.-	"	Moravskog /Žabari/				
46.-	"	Mlavskog				
47.-	"	Homoljskog				
48.-	"	Ressavskog				
49.-	"	Despotovačkog				
50.-	"	Beličkog				
51.-	"	Ravaničkog				
52.-	"	Levačkog				
53.-	"	Parašinskog				
54.-	"	Temničkog				
55.-	"	Trsteničkog				
		Rasinjskog				

Komanda 800
III 1943
Položaj

K.172,F.4,D.36

Relejne stanice

Komandantu 350

U cilju pravilnog održavanja veze sa ovom Komandom pomoću relajnih stanica

Naredjujem:

Da Komandanti Nevesinjskog i Trebinjskog korpuse odrede ljudstvo za sastav relajnih stanica u sledećim mestima:

	sastav	tri vojnika-kurira,	jedan šef st.	i 2 konja,	br.st.
-u Ulogu	"	"	"	"	6
-u Kifinom selu	"	"	"	"	7
-u Nevesinju/Posodniku/	"	"	"	"	8
-u Berkoviću	"	"	"	"	9
-u Plani	"	"	"	"	10
-u Bileći/Podosoje/	"	"	"	"	11
-u Ljubomiru/Domaševo/	"	"	"	"	12
-u Zagori	"	"	"	"	13
-u Dužima	"	"	"	"	14
-u Lastvu	"	"	"	"	15
-u Dobričevu	"	"	"	"	16
-u Stepenu	"	"	"	"	17
-u Kazencima	"	"	"	"	18
-u Gacku	"	"	"	"	19
-u Fojnici	"	"	"	"	20
-u Hrgudu	"	"	"	"	21
-u Ljubinju	"	"	"	"	22
-u Blagaju	"	"	"	"	23

Komandant Nevesinjskog korpuse odrediće mesta relajnih stanica za održavanje veze sa Konjičkom brigadom.

Stanica u Kalinoviku nosi naziv relajna st. Centra veze Služba na relajnim stanicama je neprekidna.

Komandanti korpuse će narediti da se na relajnim stanicama ustroje knjige za prijem, predaju i ekspediciju prolazeće pošte.

Za šefove relajnih stanica odrediti starije poverljive i pismenije vojnike, a za kurire sigurne, izdržljive i dobre borce.

Na putevima kuriri mogu da koriste razna prevozna sredstva. Komandanti će vršiti rekviziciju velosipeda od meštana, koje koristiti za kurirsku službu, po mogućstvu treba svaka stanica snabdeti se velosipedom koja se nalazi pored puta.

Komandanti korpuse u koliko bi se prilike izmenile s obzirom na razvoj situacije na dotičnoj teritoriji mogu izvršiti pomeranje stanica na povoljna mesta, o čemu odmah podneti izveštaj, kao i obavestiti susedne jedinice.

Komandanti će regulisati vreme polaska pojedinih kurira sa relajnih stanica, tako da se saobraćaj održava bez zastoja i neprekidno.

Stanice odmah uspostaviti i da iste počnu odmah da dejstvuju.

Izveštaje na relajnoj stanici dostaviti od jedne do druge, a gde priroda izveštaja zahteva uputiti specijalnog kurira prema nahodjenju dotičnog Komandanta korpuse.

O izvršenju i postavljanju relajnih stanica podneti odmah izveštaj.

Dostavljeno Komandantu 350 i 790

ИСПРАКНУТИ ДЕО ШТАБА
 Врховне команде
 2 тр. пов. бр. службено
 2 јуна 1944 године
 П О Л О Ж А Ј

ВН-В-342/2
 342/2
 МНО. В. Н. П. Ј.
 Бр. Рег. 1013
 К. 1063

КОМАНДАНТУ.....

Из неколико приватних писама лица која се налазе у редовима Југословенске војске у отаџбини а која су подвргнута цензури, констатовано је: да се преко ових приватних писама пише разне лажне и неповесне вести, а тиме изазива нерасположење, незадовољство и непотребна забринутост због свога, затим преко оваквих приватних писама стварају се старешине на разним положајима у редовима Југословенске војске, критикују њихов рад, наговарају се поједине старешине и војници да напусте јединицу и пређу у другу; најчешћа је појава да команданти који су смењени са једног положаја стварају команданте који су дошли на њихова места и преко приватних писама врбују старешине и војнике за себе и тиме сметају рад њихов, а код старешина и војника изазивају неповерење према ново постављеним командантима. Све све појава врло су штетне и сметају правилан развој Југословенске војске у отаџбини, те стога

НАРЕЂУЈЕМ:

1.-Да команданти Западне Босне, Херцеговине и команданти корпуса са подучја Источне Босне, до устројства војних пошта у ком смислу је издат наређење, предузму мере за преглед и цензуру приватних писама лица у редовима Југословенске војске у отаџбини. У овом циљу у штабу сваке команде среза, бригаде и корпуса одредити лице које ће вршити преглед и цензуру свих приватних писама и пошљки и које ће бити одговорно за савестан рад у овом смислу. Писма која су прегледана и цензурирана и носе ознаку да је то извршено могу се даље слати и предавати адресантама.

2.-За курире одређивати лица која су потпуно сигурна и поуздана и оваквим куририма издати најстрожија наређења, да по штабовима јединица и на путу не смеју примати никакву приватну пошту лица, која не носе ознаку да су прегледана и цензурирана у штабу дојичне или друге јединице.

3.-Цензуру оваквих приватних писама вршити на следећи начин: свако приватно писмо или се створити, прочитати па ако садржина писма не изазива никакву штетну појаву, писмо се затвара и на њему исписује: »ЦЕНЗУРИСАНО« и потпис лица које је то извршило а затим удара штампом где је цензурирање извршено. Писма чија је садржина штетна уништавају се, или се лица која су их писала узимају на одговорност ако је садржина писма од штетних последица по развој Југословенске војске у отаџбини.

4.-Сва непозната лица, која прелазе преко једне територије са исправама и објавама грађанских власти заустављати, вршити преглед ствари, поште-писама у смислу већ издатог наређења како би се стекли спречиле штетне појаве у редовима Југословенске војске у отаџбини, које би на овај начин могле да наступе а нарочито због рад организације усташко-комунистичке.

5.-Команданти ће настати да се ово наређење даххх што савесније извршава.

Пријем наређења потврдити. -

ДОСТАВЉЕНО:-

Врховној команди, команданту
 Западне Босне, Херцеговине и
 командантима корпуса са подучја
 Источне Босне.

КОМАНДАНТУ
 генералштабни пуковник:
 ЗАХ. ИВ. ОСТОЈИЋ с.р.

Umesto zaključka (reč urednika)

Interesantna i po mnogo čemu kontraverzna istraživačka tema poštanske upotrebe ranogorskih maraka podstakla je, pre tridesetak godina, znatiželju nekolicine iskusnih filatelista koji su uglavnom nezavisno obavili svoja istraživanja. Kada se već do nečega došlo intezivirani su njihovi međusobni kontakti i prepiska što je svakako omogućilo da se na videlo iznese značajan broj dokumenata koji potvrđuju postojanje ustanove Pošte ravnogorskog pokreta. Ipak, originalni filatelistički objekti kao nesumnjiv dokaz da je organizacija pošte zaživela nisu nađeni u potrebnom broju da bi hipoteza bila potvrđena.

Postavlja se pitanje da li je poštanska služba ravnogorskog pokreta dovoljno istražena; da li tu ima još što-šta da se kaže i konačno kakav je i koliki izlagači potencijal moguć na ovu temu?. Kada sam došao na ideju da "Filatelista" štampa rad dr Carana, preuzimajući ga onako kako je objavljen u svesci broj 44 istorijskog časopisa Matice srpske, verovao sam da se malo ili nedovoljno zna o organizaciji i radu pošte ravnogorskog pokreta. Ubrzo sam uvideo da su istraživanja obavljena (arhivi su bili dostupni) ali rezultati tih istraživanja nisu bili dostupni široj filatelističkoj javnosti. Zato ovaj rad ima cilj da pre svega filatelista pruži osnov za moguća dalja istraživanja.

Faksimilie originalnih dokumenata stavio nam je na raspolaganje dr Vojin Višacki koji je i sam, pre dvadesetak godina, obavio opsežno istraživanje i rezultate do kojih je došao nesebično stavio na uvid istraživaču Andriji Mirkoviću.

SAVEZ FILATELISTA SRBIJE

Sremska 6, Beograd

tel: 011/ 638-751, e-mail: philserb@EUnet.yu

ČASOPIS

FILATELISTA

LITERATURA • IZLOŽBE • SUSRETI

OKUPLJA KLUBOVE FILATELISTA SRBIJE

Prekid poštanskih veza tokom rata 1941-1945

dr Vojin Višacki

Na okupiranoj teritoriji Jugoslavije, Vermaht i nemački vojni savezinici, s ciljem razbijanja pokreta otpora i gonjenja njegovih pripadnika, izvodili su vojne operacije tzv. "poduhvate". U toku rata od 1941. do 1945. godine izvedeno je (prema podacima koje u svojoj knjizi "Diverzantska dejstva" navodi pukovnik Ljubomir Bošnjak) 9829 akcija na postrojenja železničkog i poštanskog saobraćaja. Zbog velikih materijalnih oštećenja i gubitaka nastalih u tim akcijama dolazilo je do prekida u poštanskom saobraćaju. Iz tih razloga okupacione vlasti su tražile praktična rešenja za uspostavljanje poštanskog saobraćaja. Tako se nastojalo da se opkoljenim garnizonima pošta baca iz aviona. Takođe su upotrebljavani i golubovi pismoše.

Pošta koja se upućivala prema područjima koja su bila zahvaćena vojnim operacijama, u takozvanim čišćenjima terena od "bandi", bila je vraćana polaznoj pošti i adresantu sa napomenom "nema poštanske veze – natrag" ili drugim napomenama sličnog sadržaja.

Za potrebe označavanja prekida poštanskog saobraćaja bili su izrađeni žigovi sa porukama: "pošta ne ide" ili "nema poštanske veze". Postoji više tipova ovakvih žigova i rukopisnih oznaka sa upozorenjem o prekidu veza. Svi ovi žigovi su retki jer je sačuvan mali broj pošiljaka sa navedenim oznakama. Nešto više ih nalazimo na pošiljkama iz Hrvatske i Bosne a ređe na pošiljkama sa drugih područja.

Abstract

On the occupied territory of Yugoslavia, Vermacht and Germany's military allies, in order to break the resistance movement and chase its members, carried out military operations, the so-called "enterprises". During the war, from 1941 to 1945 they carried out (according to data supplied by Colonel Ljubomir Bošnjak in his book "Acts of Sabotage") 9829 actions on the railway and postal facilities. On account of major material damages and losses caused by these actions, there were suspensions in postal services. For these reasons, the occupying authorities were looking for practical solutions to establish postal communications. Thus they tried parachuting post from planes to the encircled garrisons. They also used pigeon mail.

The post sent to the areas involved in military operations, in the so-called clearing of the terrain from "bandits", was returned to the originating post office and to the sender with the notification "no postal connections - return" or with other notifications of similar content.

In order to indicate rupture in postal traffic, they made seals with messages such as "no postal services" or "no postal connections". There are several types of such seals, as well as handwritten notifications informing on the breakage of connections. All these seals are rare, because only a small number of deliveries with such notifications has been preserved. Some more of these are to be found on the deliveries from Croatia and Bosnia, and less on deliveries from other areas.

Vojno politička situacija – uslovi i razlozi za diverzijama

Zbog učešća na istočnom frontu broj vermahtovih trupa u okupiranoj Jugoslaviji sveden je na trupe potrebne za pacifikaciju okupiranih i anketiranih područja. Uoči ustanka i napada na Sovjetski Savez okupacione trupe koje su se našle na teritoriji Jugoslavije bile su angažovane u odbrani okupacionog sistema, zaštiti i eksploataciji železničkog saobraćaja i ekonomskog bogatstva zemlje. U Beogradu je bilo sedište Više komande 65 koja je bila potčinjena komandi 12 armije odnosno Komandi Jugoistoka. U njenom su se sastavu nalazile četiri posebne divizije: 704, 714 i 717 koje su uglavnom bile stacionirane u Srbiji i 718 u Sremu i Bosni, odnosno na teritoriji Hrvatske.¹

Na majskom savetovanju održanom 1941. godine u Zagrebu bila je doneta odluka da glavni zadatak bude borba protiv okupatora zbog oslobodjenja zemlje.² Između ostalog data su uputstva da se pridje izvodjenju diverzantskih akcija. Sa ustankom u Srbiji (7.7.1941.) počele su diverzije na železnička postrojenja i PTT ustanove. Iz ovih razloga Direkcija PTT u Beogradu bila je izdala naredbu 11.7.1941. godine, svim poštama, da preduzmu neophodne mere opreznosti.³ U toku ustanka PTT ustanove i železnički sistemi bili su meta diverzanata, da bi se u toku 1944. godine i krajem rata intenzivirali zadajući neprijatelju materijalne štete i ljudske žrtve. Samo u periodu avgust-oktobar 1941. godine bilo je više od 74 napada na objekte i poštanske vagone.⁴

Prema jednom konceptu izveštaja poremećaji u TT sistemu usled rata bili su najveći u Beogradu, gde je oko 70% linija izbačeno. Štete su bile u podzemnim kablovima i na vazдушnim trasama.

Ustanak je prouzrokovao u unutrašnjosti mnogo veće poremećaje. U 37 mesta bile su upropašćene telefonske centrale i aparati, a TT linije su bile znatno oštećene, na preko 3.000 mesta. Uništeno je preko 2.500 stubova.⁵

Na osnovu akta o kapitulaciji (17.4.1941.) u NDH bile su preuzete sve poštanske ustanove, ukupno 946 pošta - državnih, razrednih, pomoćnih i sezonskih pošta.⁶ Medjutim, već na početku ustanka sistem obezbedjenja pokazao se nedovoljno efikasnim. Iz ovih razloga rad pošta u periodu rata 1941-1945. bio je poremećen, na šta ukazuju podaci i izveštaji sa terena: o napadima na pošte, ustanove i postrojenja TT i železničkog saobraćaja. Prema obavljenim izveštajima

bilo je: 154 privremeno zatvorenih i 419 zatvorenih pošta. Što se tiče poštanskih žigova bilo je izgubljeno 24 žigova putujućih pošta i 329 žigova mesnih pošta.⁷

Zato je bila doneta odluka da se pošta dostavlja avionima i golubovima pismošama.

Neprijateljske i kvislinške vlasti bile su primorane zbog stalnog prekida poštanskog saobraćaja, da preduzimaju posebne mere sa dosta rizika, da upotrebe avione i golubove pismošane. Najčešći prekid u poštanskim vezama nastupao je u područjima gde su izvodjene vojne operacije protiv ustanika tzv. "poduhvati" (Unternehmen): Veiss II, Schwarz", Rösselsprung (Drvarska operacija). Upotreba ovih sredstava bila je krajnje sredstvo da se pomogne trupama pri izvodjenju tzv. "poduhvata" na područjima predviđenih vojnih operacija.

Upotreba aviona

Daćemo više primera upotrebe aviona:

1. Divizija "RE" je koristila avione za prenos pošte, pošto su partizani napali poštansku kolonu. Avioni su bili korišćeni u vremenu od 21.9. do 8.10.1942. godine;⁸

2. 27.9.1942. godine 2. italijanska armija izveštava da je izvršeno prvo bacanje pošte posadi u Gospiću;⁹

3. Taktičko italijansko vazduhoplovstvo izveštava 2. armiju o prinudnom ateriranju aviona RO 37 kod Knina prilikom izvidjanja i bacanja pošte opkoljenima;¹⁰

4. 3.4.1943. godine 2. italijanska armija je mišljenja da se može prihvatiti hrvatsko traženje za dostavljanje pošte i štampe Dubrovniku avionom preko aerodroma Gruda.¹¹

Upotreba golubova pismoša

Navodim više primera upotrebe golubova:

1. Italijanski 5 AK izveštava 2. armiju 9.6.1942. godine da su 7.6. hrvatskom garnizonu u Udbini bačene iz aviona dve košare golubova pismoša; dva goluba sa porukom su stigla u Prvu vazдушnu grupu u Zagreb.¹²

2. Italijanska vojna misija u Zagrebu javlja 24.8.1942. godine da hrvatski stožer moli da italijanska komanda uspostavi vezu sa opkoljenim hrvatskim garnizonom u Udbini pomoću golubova koji bi se mogli baciti Udbini iz aviona.¹³

Upotreba aviona zbog prekida pruga

Jedanaesti armijski korpus šalje 18.5.1942. godine dopis Drugoj italijanskoj armiji u kome izveštava da je zbog prekida pruge Ljubljana – Novo Mesto potrebno da se preko 1000 kg. pošte uputi za diviziju "Izonco" transportnim avionom.¹⁴

Jedanaesti armijski korpus izveštava 23.9.1942. godine Drugu armiju u kome se navodi da su usled diverzije partizana na železničkoj pruzi između stanica Rožni Dol i Semič iskočile iz koloseka dve lokomotive i poštanski vagon.¹⁵

Žigovi sa napomenom da je poštanski saobraćaj obustavljen

Da bi se obavestila polazna pošta da je "promet zatvoren" i da prema tome može izvestiti pošiljaoca koji su razlozi da pošta nije isporučena, bili su izradjeni posebni žigovi. Ovi su žigovi mogli biti otisnuti:

- na pošti kojoj je vraćeno pismo;
- na pošti koja se nalazila na području ili u blizini područja gde su se izvodile vojne operacije;
- na polaznoj pošti koja je već bila obavještena o toku vojnih operacija na određenom području;
- u toku tranzitnog putovanja u cenzurnom punktu kome je bilo poznato gde se vode vojne operacije.

Pored žigova obavještenje je davano ručno - olovkom ili mastilom. Najčešća obavještenja su postojala u tekstovima:

- "Nema poštanske veze",
- "Nema saobraćajne veze",
- "Promet zatvoren – Retour"

Ovi se žigovi najčešće nalaze na teritorijama Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Slovenije, redje na područjima Srbije i Makedonije.

Pošiljke sa prve tri teritorije možemo označiti prema stepenu retkosti sa RR, a sa teritorije Srbije i Makedonije sa RRR. Frankirane i cenzurisane pošiljke sa Kosova i Crne Gore možemo označiti sa ljubiteljskom cenom (-).

Karakteristični tipovi žigova

NE IDE

PROMET ' OBUSTAVLJEN

PROMET OBUSTAV.
R3TOUR

**Promet obustavljen
natrag _____**

AL MITTENTE
PER SERVIZIO SOSPESO

AL MITTENTE
NON AMMESSO
(Non admis)

PROMET
ZATVOREN NATRAG _____

PROMET ZATVOREN
NATRAG _____

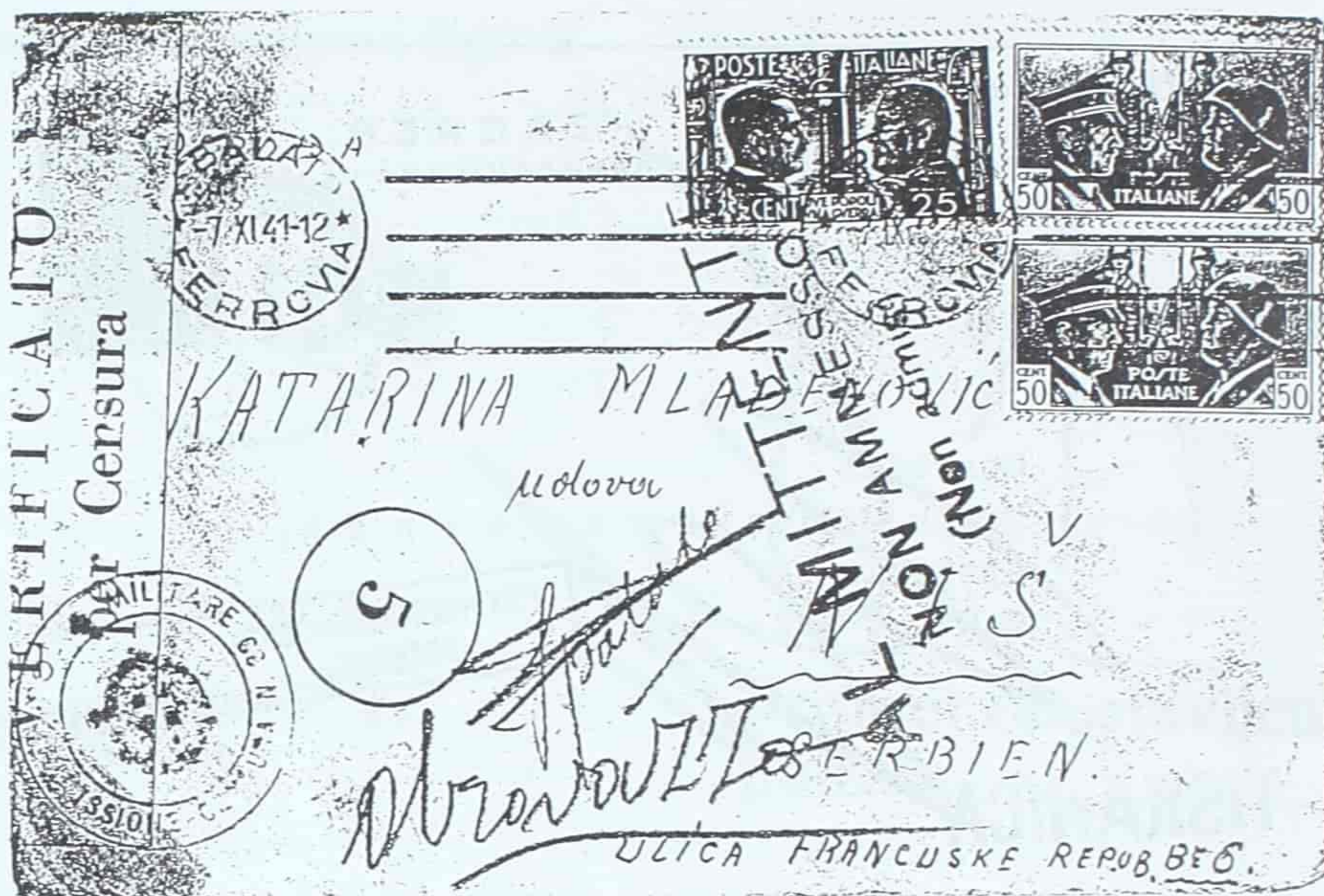
ZURÜCK
Verkehr vorläufig eingestellt

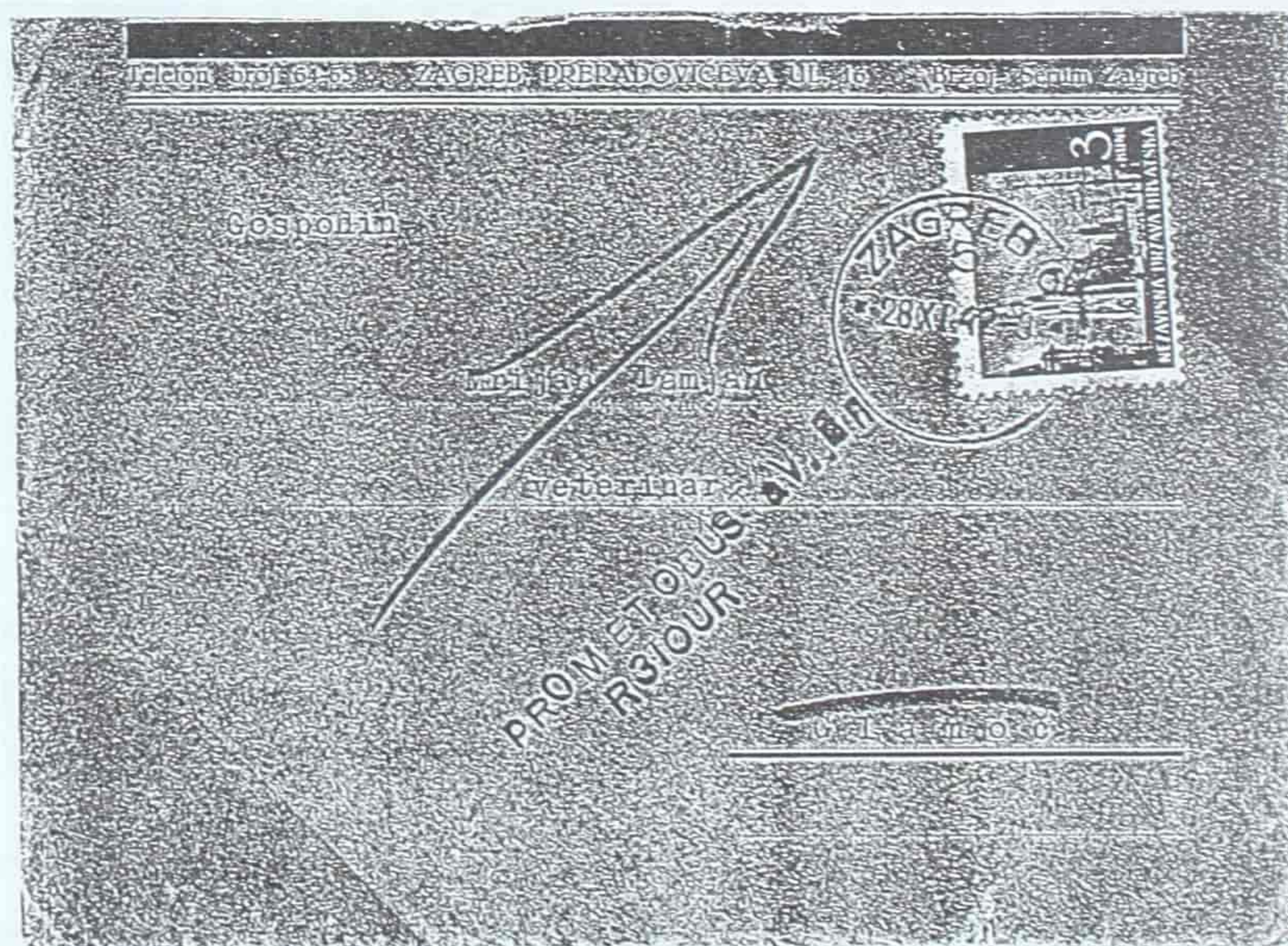
30. 7. 1941. Poštanska pošiljka iz Zagreba za Gračac na sapomenom "Promet zatvoren /natrag" zbog diverzija na pruzi Zagreb-Split.

<p>PRONTOSIL</p> <p>suveren kemoterapeutikum protiv streptokoknih infekcija</p> <p>Uspješan i kod stafilokoknih oboljenja kao i koli infekcija mokraćnih puteva.</p> <p><i>U prometu:</i></p> <p>PRONTOSIL TABLETE (rubrum): cjevčice sa 10 i 20 tabl. po 0,5 g.</p> <p>PRONTOSIL SOLUBILE: kutija sa 5 ampula po 5 ccm (50/0-tnog rastvora).</p> <p> »Bayer« Leverkusen a. Rh. Zastupstvo: »JUGEFA« K. D. ZAGREB Preradovičeva 16</p>	<p>TISKANICA</p> <p></p> <p>Gosp.med.univ. Dr. Ljubomir P. Čalić sreski lekar</p> <p>NE IDE</p> <p><i>Rudo</i></p>
--	--

6. 9. 1941. Poštanska pošiljka iz Zagreba za Rudo sa napomenom "NE IDE" zbog borbi nemačkih jeinica sa ustanicama u zapadnoj Srbiji koji su bili u povlačenju prema Bosni.

7. 11. 1941. Poštanska pošiljka iz Splita za Niš cenzurisana od strane italijanske cenzurne komisije, sa kružnim cenzurnim žigom broj 5 cenzora sa napomenom "Vraća se pošiljaocu / nije predato", zbog diverzije na železničkim postrojenjima, a pošiljka je vraćena pošiljaocu u Obrovac.

28. 11. 1942. Poštanska pošiljka iz Zagreba za Glamoč sa napomenom "Promet obustavljen / Retour" zbog operacije "Jajce" protiv jedinica NOV i POJ zbog njihovog proterivanja iz mesta.

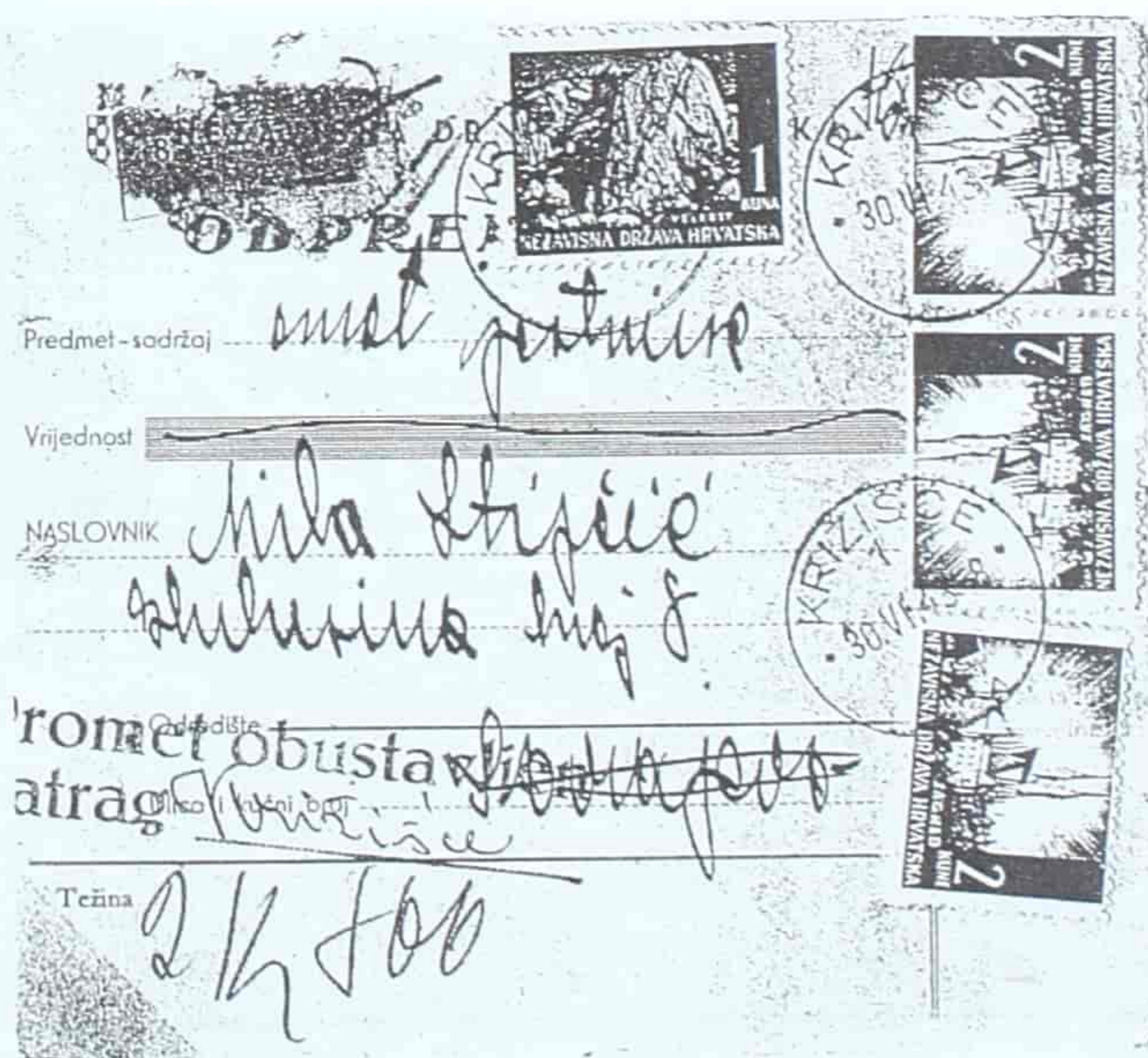
10. 2. 1942. Poštanska pošiljka iz Zemuna za Slunj sa napomenom "Nema poštanske veze, natrag Zemun" ručno, olovkom, zbog prekida saobraćajne veze na pruzi Zagreb-Split.

30. 9. 1942. Poštanska pošiljka iz Zagreba za Crikvenicu sa napomenom "Promet zatvoren/natrag" zbog diverzija na železničkim postrojenjima na pruzi Zagreb-Karlovac-Rijeka.

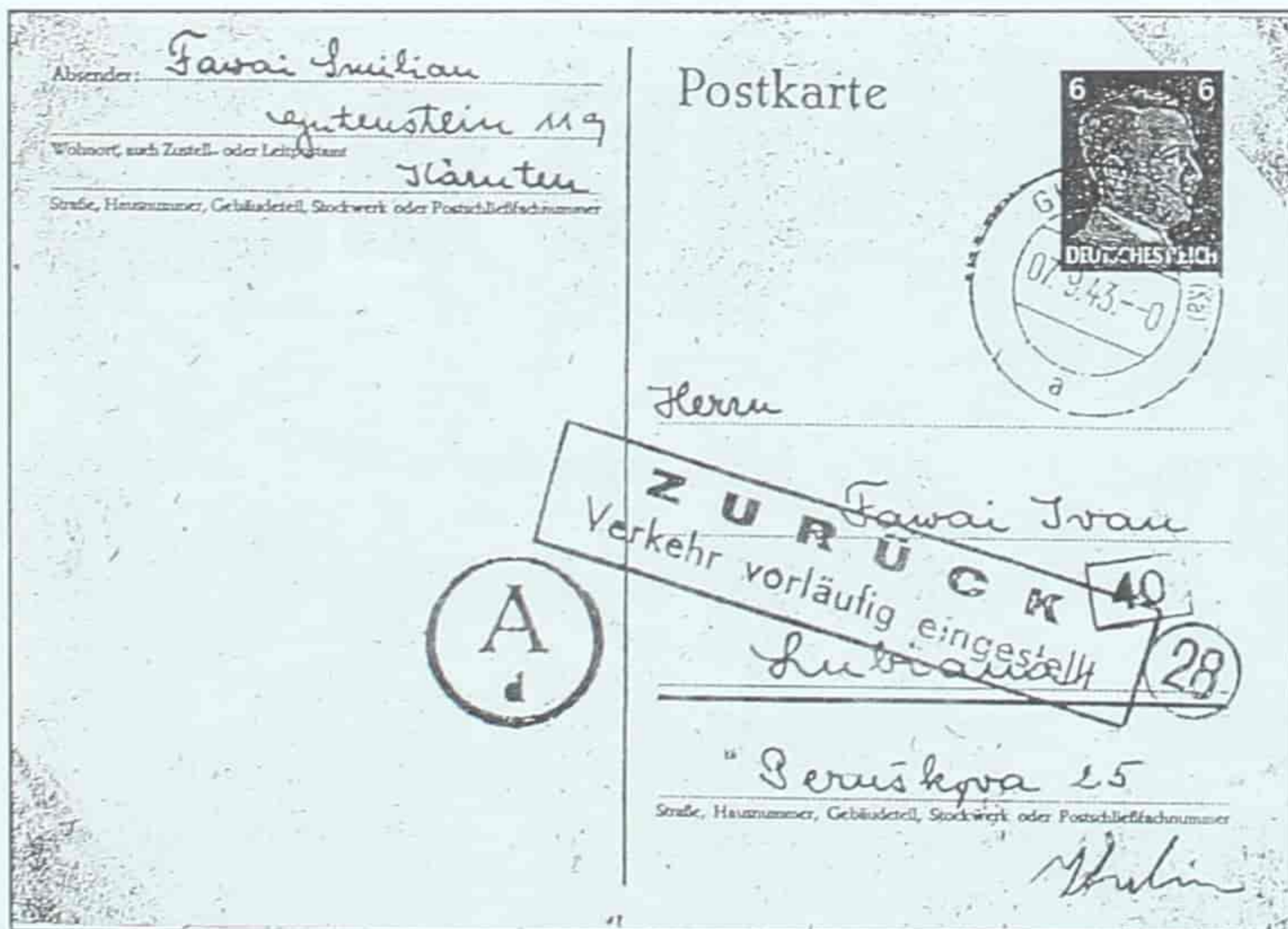
21. 6. 1943. Poštanska pošiljka iz Zemuna za Bobinac (srez Otočac) sa napomenom "Promet zatvoren/natrag", zbog vojnog poduhvata "Klara" na Baniji i Bosanskoj Krajini.

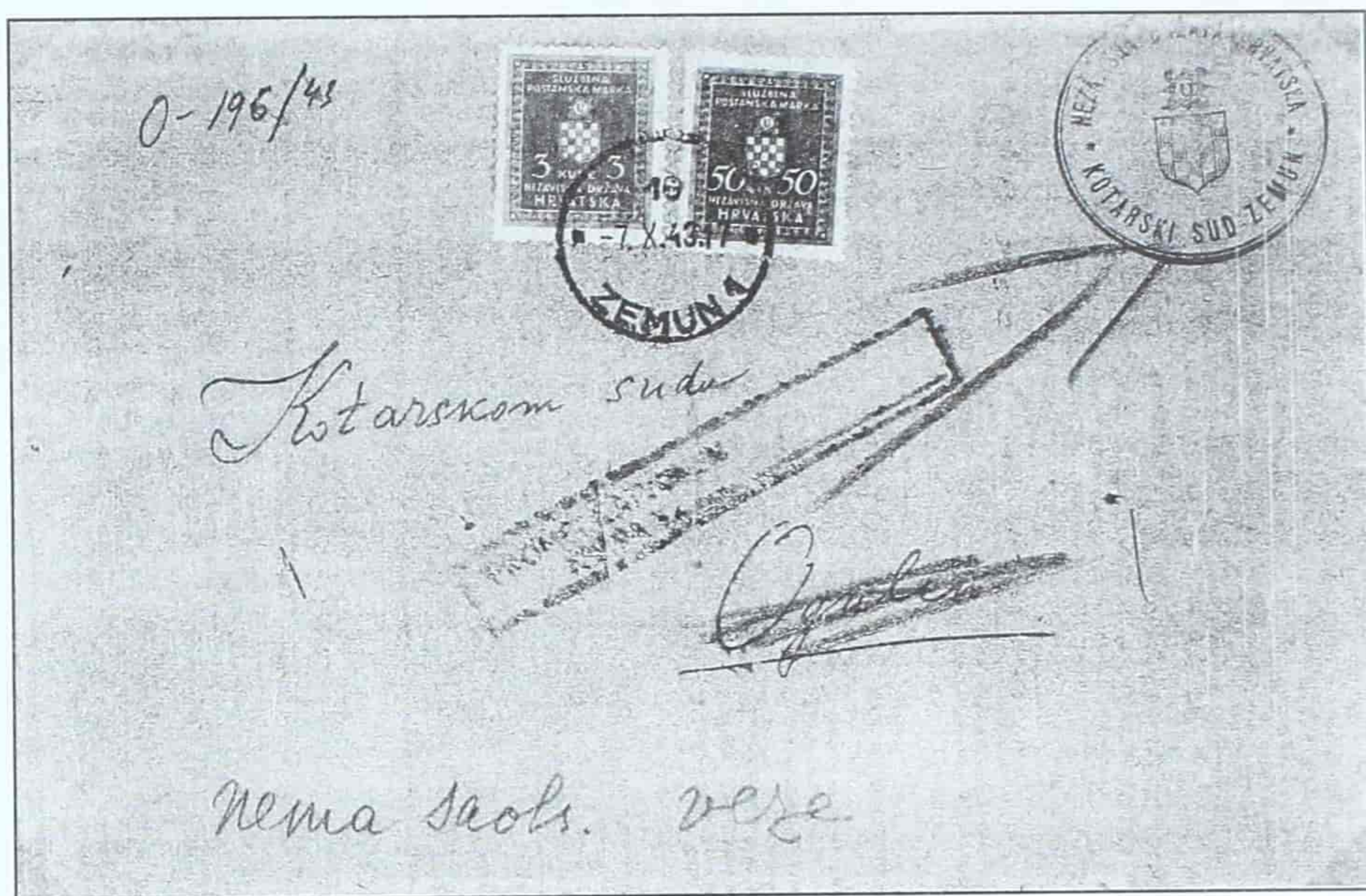
30. 6. 1943. Poštanska pošiljka iz Križišća za Sarajevo sa napomenom "Promet obustavljen"natrag", zbog vojnih operacija na Sutjesci.

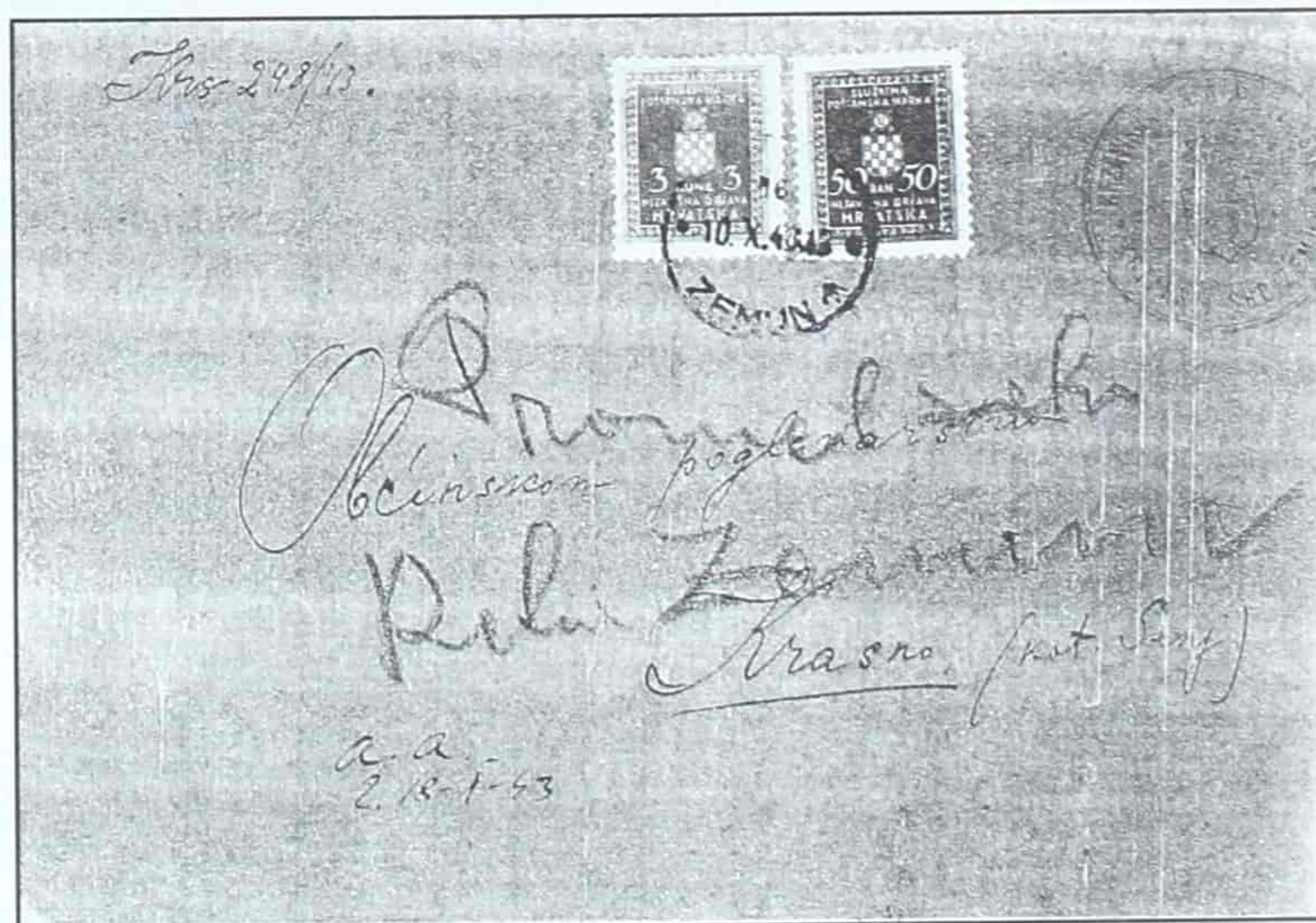
14. 7. 1943. Poštanska pošiljka iz Tuzle za Pljevlja cenzurisana u Minhenu kružnim žigom sa slovnom oznakom A/d i žigom Ag cenzurnog mesta u Beču, zatvoreno cenzurnom trakom u Beču sa napomenom "Pošiljaocu zbog obustavljene službe", zbog napada nemačkih trupa na snage NOVJ u zahvatu puta Sokolac-Vlasenica.

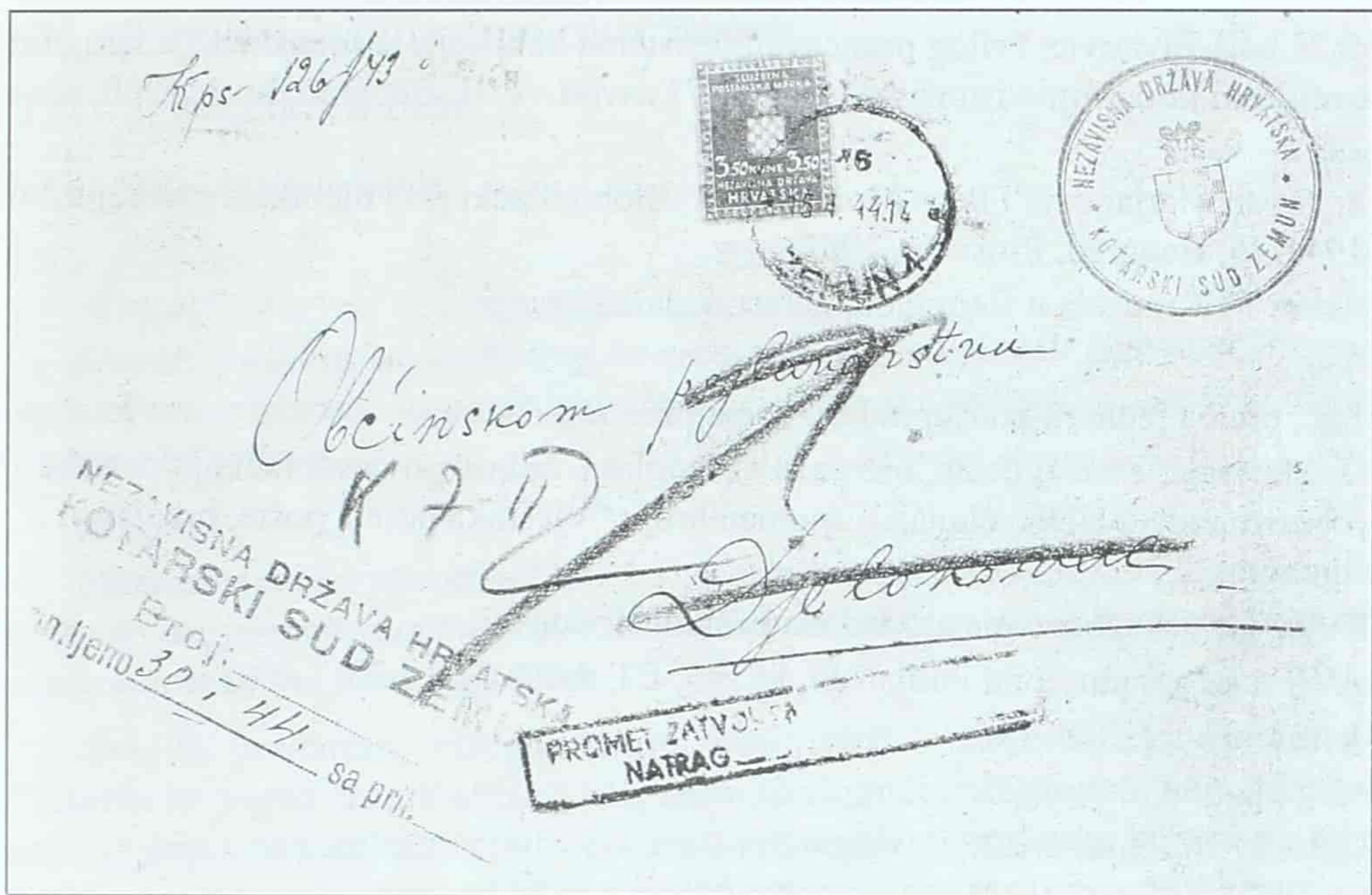
8. 9. 1943. Poštanska pošiljka iz Ravne u Koruškoj za Ljubljano, cenzurisana u Minhenu kružnim žigom sa slovnom oznakom A/d i napomenom "Natrag/ saobraćaj privremeno obustavljen", zbog kapitulacije Italije i razoružavanja italijanskih jedinica i posedanja tritorija koje su držale.

7. 10. 1943. POštanska pošiljka iz Zemuna za Ogulin sa napomenom "Promet zatvoren/natrag" zbog nemačkog vojnog poduhvata "Aksa" u cilju razoružavanja italijanskih okupacionih trupa i preuzimanja teritorija koje su one držale.

9. 10. 1943. Poštanska pošiljka iz Zemuna za Krasno (srez Slunj) sa napomenom "Promet zatvoren - Retour Zemun", ručno ispisno-olovkom, zbog nemačkog vojnog poduhvata u cilju odbrane Jadrana posle kapitulacije Italije.

15. 1. 1944. Poštanska pošiljka iz Zemuna za Đelekovac sa napomenom "Promet zatvoren/natrag" zbog nemačkih vojnih poduhvata u zapadnoj Slavoniji.

9. 4. 1945. Poštanska pošiljka iz Zagreba za Cernu (kod Vinkovaca) sa napomenom "Promet zatvoren/natrag" zbog ofanzive JA iz Srema prema zapadu.

- ¹ dr Nikola Živković, Prilog proučavanju sistema okupacije u Jugoslaviji u Drugom svetskom ratu, Vojno istorijski glasnik, VI zavod, AVII, Beograd, br. 3, 1980, s. 243;
- ² dr Jovan Marjanović i Pero Morača, Naš oslobodilački rat i narodna revolucija, 1941-45, Beograd, Prosveta, 1958;
- ³ Arhiv PTT muzeja u Beogradu, nefascikularna gradja;
- ⁴ Isto;
- ⁵ Isto, prema jednom konceptu koji nema precizan datum;
- ⁶ J. Marjanić, Značaj pošte, brzojava i brzoglasa, njihov povjesni razvoj i potrebe obnove rada u NDH, članak u spomen broju "Vjesnika odjela pošte, brzojava i brzoglasa";
- ⁷ "Vjesnik", Službeno glasilo Odjela pošte u Hrvatskoj;
- ⁸ AVII u Beogradu, fond italijanski, k. 195, f. 1, d. 28, 31/1 i 32;
- ⁹ Isto, k. 156, f. 3, d. 19;
- ¹⁰ Isto, k. 156, f. 2, d. 27;
- ¹¹ Isto, k. 162, f. 1, d. 22;
- ¹² Isto, k. 157, f. 1, d. 24/1;
- ¹³ Isto, k. 162, f. 1, d. 20/1;
- ¹⁴ Isto, k. 157, f. 1, d. 12/2;
- ¹⁵ Isto, Nac. Arh. Vašington, I - T - 821 497/463;
- ¹⁶ Zbornik NOR, izdanje VII u Beogradu; T.XII, k. 1, 1941, k. 2, 1942, k. 3, 1943, 1944;

Iz Zbornika su korišćeni dokumenti iz rata: vojni poduhvati, operacije čišćenja terena od partizana, diverzije na razna postrojenja itd.

Prilog karakterizaciji cenzurnih žigova u Prvom svetskom ratu

Prof.dr Milan Radovanović

Abstrakt

U radu pod naslovom Prilog karakterizaciji cenzurnih žigova u Prvom svetskom ratu prikazani su u stručnoj literaturi do sada neobjavljeni žigovi Ohrida, Varvarina i Kraljeva.

Abstract

*Some new censor marks of Ohrid, Varvarin and Kraljevo, not cited in adequate literature, are presented in the paper titled **Contribution to the characterisation of censor marks in the First world war***

Svojim predanim, višegodišnjim, strpljivim i istraživačkim radom g. V.Višacki je, pored drugih oblasti kojima se bavio, učinio ogromnu uslugu i dao značajan doprinos u oblasti vojnih cenzura u vremenskom razdoblju koje se proteže na preko osamdeset godina: od 1876 do 1950 godine. Ovaj svoj opus g. V.Višacki je izlagao sukcesivno u periodu od skoro pet godina u časopisu "Filatelista" počev od broja 219/220 iz maja 1995 do zaključno poslednjeg broja 246 iz maja 2001 godine. Način izlaganja ove materije i sistematičnost obrade ogromnog materijala uz odabrane primere mogli su samo da izazovu pozitivne reakcije kod čitalaca i da pokrenu želju da počnu da se bave ovom oblašću. Piscu ovih redova je bilo lakše da od posmatranog perioda izabere samo jedan vremenski period za predmet sopstvenog interesovanja i proučavanja – vezan za ulogu i značaj Srbije i srpskog naroda u Prvom svetskom ratu i da da svoj skroman delimičan doprinos upotpunjavanju već postojećeg u oblasti cenzura. Srećna je okolnost da ovaj buran period naše istorije obiluje filatelističkim iznenadjenjima, što ga još više čini privlačnim za istraživanje i omogućava onima koji se posvete ovoj oblasti nesevakidašnje zadovoljstvo.

U daljem tekstu će biti učinjen pokušaj da se izloži ono što dopunjava i što nije uočeno u dosadašnjem radu g. V.Višackog sa željom da nadje mesto u materijalu koji će, nadam se, biti u okviru izdanja njegovog kompletnog opusa.

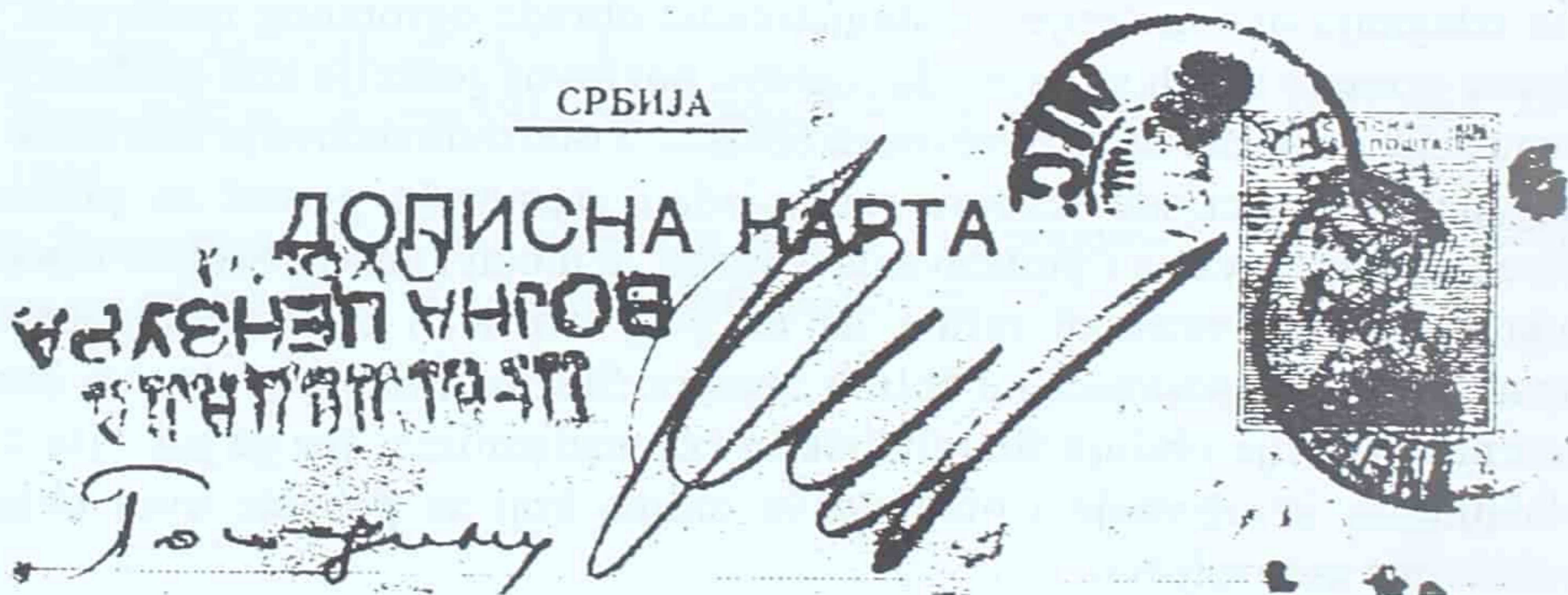
U ovom radu videće se do sada neobjavljeni žigovi Ohrida, Varvarina i Kraljeva.

Cenzurni žig Ohrida

Na strani 25, g. V.Višacki u časopisu "Filatelista" (1) pod E. **žigove sa oznakom cenzure i nazivom mesta – ravni**, navodi postojanje ovih

cenurnih žigova za mesta Niš, Prizren i Leskovac. U tabeli 1 Srbija, istog broja, Višacki navodi postojanje ovih troredih žigova i za druga mesta : Bitolj, Kavadar, Kumanovo, Negotin-Vardar, Pirot, Priština, Prizren, Prokuplje, Ražanj, Skoplje, Tetovo, Uroševac, Vranjska Banja i Vlasotince. Od momenta kada su objavljeni ovi podaci (1995 god) do danas, dosta toga se izmenilo, zahvaljujući pronalasku novih poštanskih materijala, a što dosada nije objavljeno. Tako se, na primer, u aukcionom katalogu "Studija filatelije" br. 8, pod brojem 83 pojavljuje žig ovog tipa za mesto Vlasina (2). Pored navedenih postoji i troredi žig ove vrste mesta Ohrid koji će biti bliže opisan.

Ovaj žig se nalazi na Dopisnoj karti kralja Petra sa kačketom br.75 (3) i obrnuto je otisnut u odnosu na tekst same karte (slika 1). Na poledjini karte nalazi se datum 9-VIII-1915, Ohrid. Upućena je bila narodnom poslaniku Todoru Stankoviću za Niš, i preadresovana za Vrnjce, o čemu, pored rukopisnih uputstava svedoči i dolazni (tranzitni) žig Niša (datum nedovoljno čitak) i dolazni žig Vrnjci od 14.8.15. Ovaj žig je crne boje i nosi, prema Višackom, broj 29. Dimenzije žiga su 38/50 mm. Pored žiga postoji i paraf cenzora olovkom crne boje.

Slika 1 Crni cenurni žig Ohrida
Figure 1 Black censor mark of Ohrid

Cenurni žig Varvarina

Na strani 25, g. V. Višacki u časopisu "Filatelista" (1) pod E. žigove sa **oznakom cenzure i nazivom mesta** – ravni navodi i dva naziva ovih žigova: Pregledala/Glavna vojna cenzura/Niš i Pregledala/vojna cenzura/naziv mesta. Čini se da postoji i treći naziv žigova sa oznakom cenzure i naziva mesta. Na razglednici

Varvarina upućene iz Varvarina 12 avgusta 1915 godine B.Ceniću za Beograd nalazi se dosada neuočen (ili u literaturi dosada neobjavljen) cenzurni žig **Pregledano/vojnom cenzurom/Varvarin** (Slika 2). Na strani 39 istog broja "Filateliste" pod Varvarin pominje se jedino žig pod brojem 17 (Pregledala/vojna kontrola).

Ovaj žig ljubičaste boje razlikuje se od poznatih, kako tekstom, tako i oblikom korišćenih slova. Dimenzije su mu 31/36/21. Na razglednici je i paraf cenzora olovkom crne boje.

Slika 2 Ljubičasti cenzurni žig Varvarina
Figure 1 Violet censor mark of Varvarin

Cenzurni žigovi Kraljeva

U Tabeli 1 Srbija, g. V. Višacki (1) pod rednim brojem 17a,b navodi Kraljevo kao cenzurno mesto, gde 17a predstavlja slučaj bez cenzurnog žiga sa parafom, a 17b slučaj troredog žiga dimenzija 22/35/37, kao na slici 12, sa parafom ljubičaste boje, korišćen u periodu od 20.07 do 3.10.1915 godine. Očigledno je da je došlo do štamparske greške kod broja slike i dimenzija žiga jer cenzurni žig na slici 24 odgovara cenzurnom žigu Kraljeva u posmatranom periodu (slika 3). Uzgred, slika 24 se ne navodi ni u ovoj, ni u jednoj od sledećih tabela u ovom radu, ali se može naći trag na strani 24, gde su u podeli prema obliku, pod D, žigovi sa oznakom "Pregledala vojna cenzura", ravni, pod 24, prema dimenzijama 34/30/33 može pretpostaviti da se radi o cenzurnom žigu Kraljeva. Naravno, da ukoliko nije greška i ako postoji cenzurni žig sa slike 12, onda svakako navedeni na slici 24 treba navesti.

Ovaj, sam po sebi neobičan i lep žig (slika 3), gde je pečatorezac očigledno svojoj mašti pustio na volju, razlikuje se od svih ostalih žigova atipičnim slovima, nekonzekventnošću njihovog korišćenja i međusobnim odnosom između slova. Na primer, u reči "pregledala", oba slova "E" su osetno manja od ostalih, a i od slova "E" u reči "cenzura", ili prvo "A" je manje u odnosu na drugo "A" u istoj reči "Pregledala" i sl. I pored veoma malog broja uzoraka, datuma poštanskih žigova

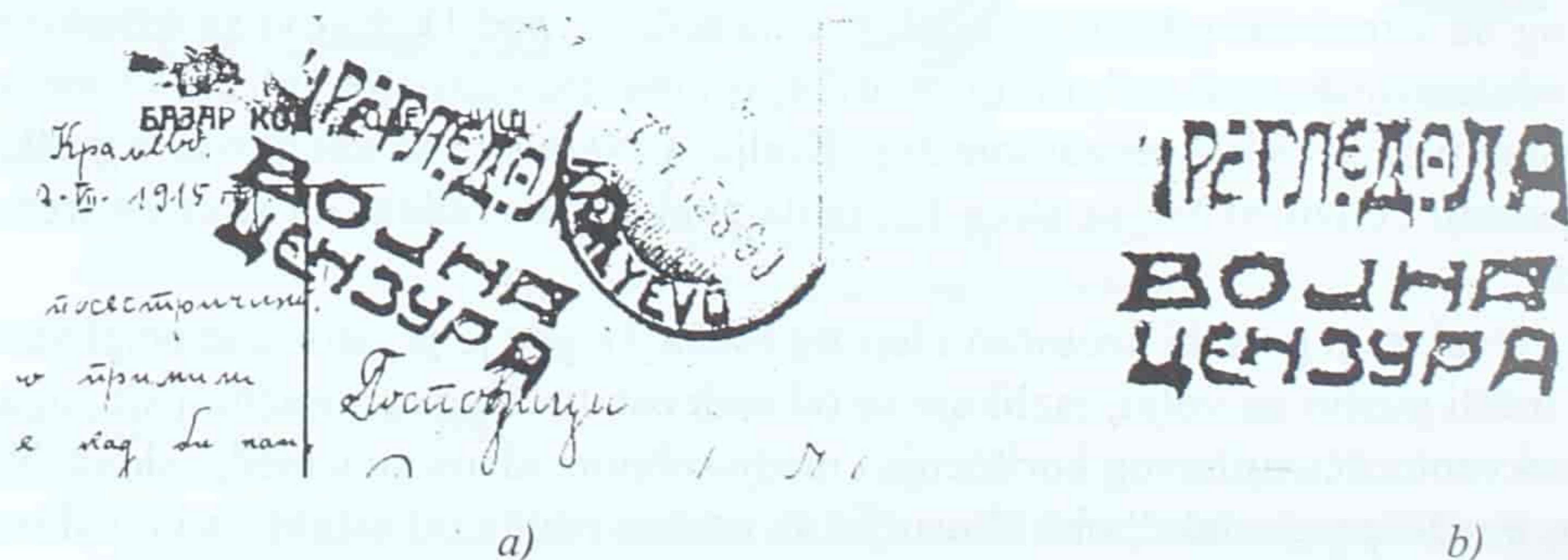
Kraljeva od 20.8.1915, 16.9.1915, 25.9.1915 i 2.10.1915 na vojničkim dopisnim kartama i jednoj razglednici, sa plavim parafima, dobija se dobro slaganje sa periodom korišćenja navedenih od strane g. V.Višackog (od 20.7 do 3.10.1915. godine).

Slika 3 Ljubičasti cenzurni žig Kraljeva na vojničkoj dopisnoj karti (a) i izdvojen žig (b)

Figure 3 Violet censor mark of Kraljevo on military postcard (a) and separated censor mark (b)

Predmet ovog priloga, naravno, nije ispravka ove greške, već ukazivanje na postojanje još jednog cenzornog žiga Kraljeva, različitog od navedenog. Prvi poštanski objekat koji je ukazao na mogućnost varijeteta je bilo pismo upućeno za Beograd iz Mataruške banje (Mataruge) sa cenzurnim žigom karmin-crvene boje i poštanskim žigom od 30.VI.1915 godine istog stilskog rešenja i, na prvi pogled, isto kao i ranije opisan ljubičaste boje. Kako od strane g. Višackog nije bilo navedeno da su i Mataruge imale cenzurni žig, prirodno je bilo zaključiti da je cenzura ovog pisma izvršena u Kraljevu, s obzirom na neposrednu blizinu Mataruga i Kraljeva. Ova pretpostavka se pokazala opravdanom po nalaženju istog karmin-crvenog cenzurnog žiga na razglednici (fotografiji) sa poštanskim žigom Kraljeva od 7.7.1915 godine. Pored razlike u boji, pažljivim posmatranjem uočene su i druge razlike (slika 4).

Slika 4 Karmin-crveni cenzurni žig Kraljeva na dopisnoj karti (a) i izdvojen žig (b)

Figure 4 Carmin-red censor mark of Kraljevo on postcard (a)

and separated censor mark (b)

Dok ljubičasti troredni cenzurni žig ima dimenzije 33/31/33, karmin crveni ima dimenzije 33/33/33. I pored toga što je pečatorezac koristio nešto izmenjena slova, ostali su isti principi i odnosi: u reči "pregledala", oba slova "E" su osetno manja od ostalih, a i od slova "E" u reči "cenzura"; prvo "A" je manje u odnosu na drugo "A" u istoj reči "Pregledala" i sl. Pored toga, u istoj reči "Pregledala" iznad prvog slova "E" nalazi se kvadratić, a sličan kvadratić se nalazi ispod drugog slova "E" i slova "A". Čini se da je najlakše uočljiva razlika, pored boje, u međusobnom odnosu slova "E" i "N" u reči "cenzura". Dok su kod ljubičastog cenzurnog žiga slova "E" i "N" uobičajeno razdvojena, dotle je kod karmin-crvenog cenzurnog žiga donja linija slova "E" podvučena ispod levog vertikalnog dela slova "N". Oba objekta nemaju paraf. Period korišćenja ovog žiga je, očigledno, pre korišćenja ljubičastog s obzirom da su navedeni datumi 30.VI.1915 i 7.7.1915.

Literatura

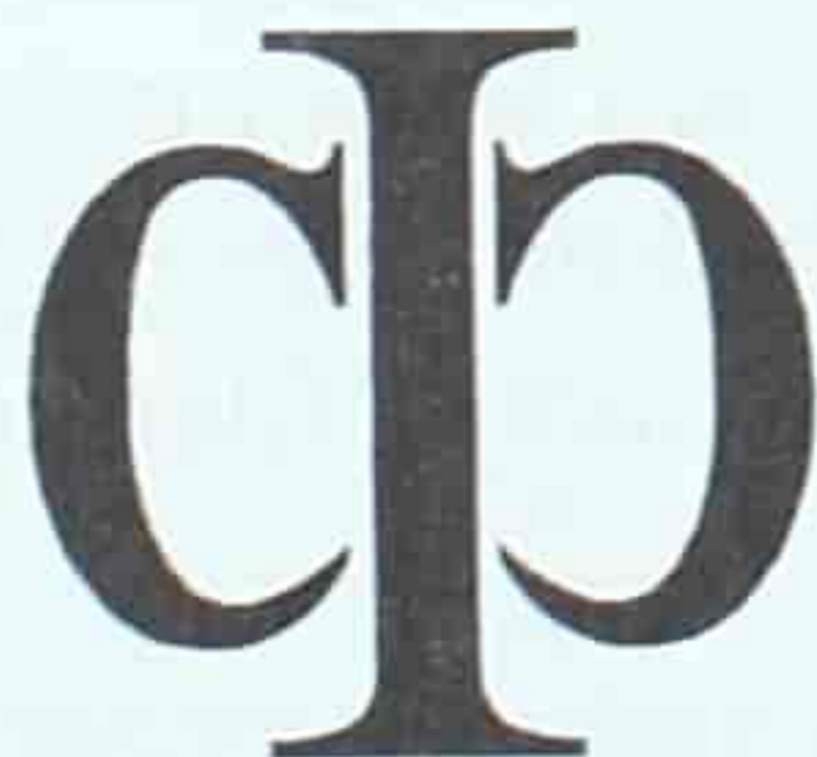
1. Višacki, V., Vojne cenzure 1876-1945, Filatelista, god.46 (1995), br.219/220,
2. Anonimus., Aukcija poštanskih maraka., Studio filatelije, Beograd, XI-XII 2000
3. Vuković, M., Katalog celina jugoslovenskih zemalja, Tom I/1: Srbija 1873-1921, Beograd, 2000

SAVEZ FILATELISTA SRBIJE

Sremska 6, Beograd

tel: 011/ 638-751, e-mail: philserb@EUnet.yu

ČASOPIS

FILATELISTA

LITERATURA • IZLOŽBE • SUSRETI

OKUPLJA KLUBOVE FILATELISTA SRBIJE

Falsifikati žiga vojne pošte Kačanik

Vukadin Dimitrijević

Ilustrovana dopisna karta koja je u vreme Prvog svetskog rata putovala sa bojišta za Aleksinac iskorišćena je kao objekat na kome su falsifikovana dva poštanska žiga: vojna pošta Kačanik i pošta Aleksinac.

Izvorno, ova ilustrovana karta je upotrebljena za vojničku korespondenciju u Prvom svetskom ratu, ali nije prošla kroz propisanu i uobičajenu vojno-poštansku ili poštansku manipulaciju pa nije dobila žigove uputne i prijemne pošte kao ni žig obavezne vojne cenzure. Kao takva upotrebljena je da se na savremen način – skeniranjem snime, a laserskom štampom prenesu (štampaju) na adresnoj strani žigovi vojna pošta KAČANIK i pošta ALEKSINAC. Žigovi su skenirani sa druge poštanske karte na kojoj su bili loše otisnuti pa su i u samom postupku skeniranja izgubili u oštini, tako da su nužno pretrpeli i dodatno (nestručno) retuširanje.

Niški falsifikat žiga vojne pošte Kačanik

Slova su iskrivljena, isprekidana, nepravilnog oblika, nejednake veličine, a na žigu ALEKSINAC zamrljana. Linija kružnice je nejednake debljine, a mestimično i dupla, gruba i nepravilna. Žig pošte ALEKSINAC je u prečniku za 2 mm manji od originalnog. U gornjem levom uglu, grafitnom olovkom je dopisan datum slanja karte (12. 6. 1914.). Postoji još niz drugih elemenata (poznati su autoru ovoga teksta) koji ukazuju da je ovaj "filatelistički objekat" nedvosmisleno falsifikat.

I ovaj falsifikat je delo jednog ambicioznog Nišlije (koji nije član filatelističkog društva "Niš"), a koji je pre nekoliko godina hteo da na brzinu dođe do lake zarade prodavajući u Beogradu, pored ispravno upotrebljenih vojnih karata, i ovakve "specijalitete" iz svoje radionice. Preporučuje se filatelistima koji su u tom periodu nabavljali filatelistički materijal ove vrste da pregledaju svoje zbirke i izvrše proveru kod ovlašćenih atestatora.

varijanta "eπ" – 50%

varijanta "eπ" – 50%

Vidimo da su u tabaku oba tipa pretiska ravnomerno raspoređena. Kako se u zbirke najčešće stavljaju marke u paru ili u četvercu pogledajmo šta se sve tim načinom sakupljanja može dobiti.

Moguće kombinacije u paru za kat.br.2-5 i 8-11:

eπ	eπ
----	----

1.max. 21x

eπ	eπ
----	----

2.max. 5x

eπ	eπ
----	----

3.max. 2x

eπ	eπ
----	----

4.max. 21x

U jednom tabaku ima 49 parova prema "Preglednoj tabeli tipova..." Varijante 1. i 4. su više zastupljene (zajedno čak 86%), dok su varijante 2. i 3. daleko manje zastupljene. Varijanta 2. 10% a varijanta 3. samo 4%. Na osnovu ovoga mogu se izvući zaključci o retkosti i ceni navedenih parova.

Moguće kombinacije u četvercima za kat.br.2-5 i 8-11:

eπ	eπ
eπ	eπ

1.max. 7x

eπ	eπ
eπ	e

2.max. 1x

eπ	e
eπ	e

3.max. 2x

eπ	eπ
e	eπ

4.max. 1x

e	eπ
e	e

5.max. 1x

eπ	e
e	e

6.max. 1x

eπ	eπ
e	e

7.max. 1x

e	e
e	e

8.max. 8x

Zaključak sledi da je iz dva tabaka moguće u idealnoj varijanti dobiti svih osam kombinacija (zbog preklapanja četveraca sa polja 46-47; 56-57 i 47-48; 57-58). Za posmatranje uzećemo sve postojeće tabake sa njihovim tiražima. Radi se o devet različitih vrednosti osnovnog zupčanja i tri vrednosti drugog zupčanja, dakle o 72 osnovne kombinacije četveraca ili 96 ukupno. Vrlo zanimljivo i nimalo lako za sakupljanje, ali svakako **DA** u ovom slučaju za specijalizaciju.

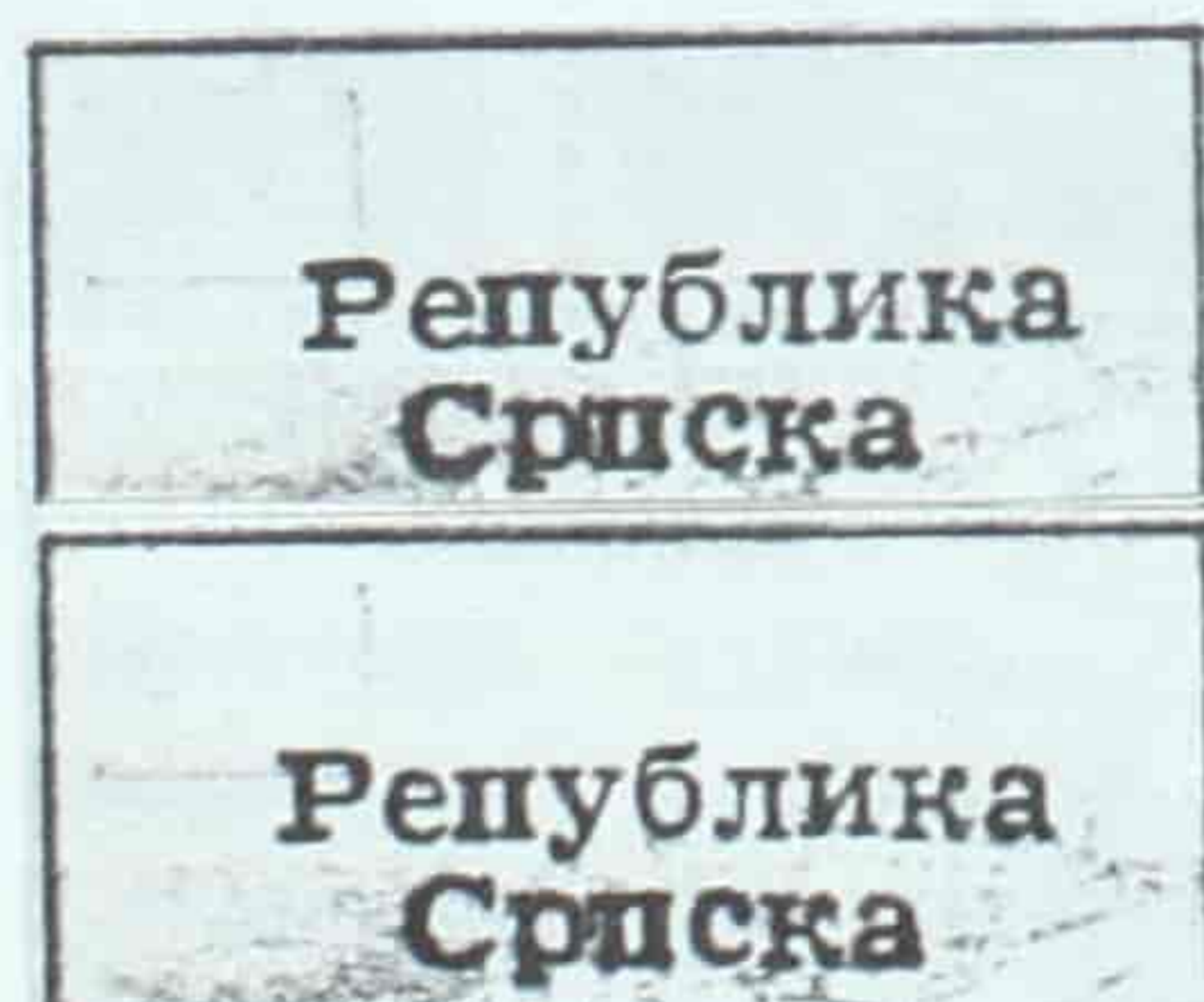
Pregledna tabela mogućeg broja četveraca

kat.br.	2IIC	3IA, 3IIA i C	4IIC	5IIC	8IIC	9IA i C	10IIC	11II A i C
tiraž tab.	25	3201	1600	1701	1202	1596	1601	1601
1.max 7	175	22407	11420	11907	8414	11172	11207	11207
2.max 1	25	3201	1600	1701	1202	1596	1601	1601
3.max 2	50	6402	3200	3402	2404	3192	3202	3202
4.max 1	25	3201	1600	1701	1202	1596	1601	1601
5.max 1	12	1600	800	850	601	798	800	800
6.max 1	13	1601	800	851	601	798	801	801
7.max 1	25	3201	1600	1701	1202	1596	1601	1601
8.max 8	200	25608	12800	13608	9616	13168	12808	12808

Iz pregledne tabele vidi se da su u odnosu na tiraže varijante u četvercu 5. i 6. najredje jer one ne mogu zajedno da budu u istom tabaku. Još jednom napominjem da su ove vrednosti dobijene u idealnom slučaju cepanja tabaka što naravno u praksi ne mora biti slučaj. Za sakupljanje svakako predstavlja problem kat.br.2IIC zbog malog tiraža gde je za varijante 5. i 6. bilo moguće izdvojiti samo 12 odn. 13 četveraca !!! Uočljivo je da su najčešće varijante 1. i 8. što će sakupljači lako videti u svojim zbirkama. Ako zanemarimo četverce kat.br.2IIC možemo lako ustanoviti koji je odnos između najvećeg i najmanjeg broja mogućih četveraca za svaku marku posebno.

Preporuka je da svako samostalno odluči (gledajući u preglednu tabelu) da li je ovakav način specijalizacije interesantan za sakupljanje ili ne. Jedan dobar Specijalkatalog mora na ovakvu vrstu specijalizacije ukazati.

Ako je nekog od čitalaca ovog teksta već zbolela glava onda ga upozoravam da ovo nije sve, da su nam ostale još tri vrednosti koje su zaista specifične - to su kataloški broj 1IC, 6IIC i 7IIA i C gde postoji i treća varijanta pretisaka.

dve varijante pretisaka

*varijanta 5**varijanta 6*

(nastaviće se)

Aspekti mejl-arta¹

Istorija

Mejl-art (eng. mail-art = umetnost poštom) kao organizovan i osmišljen umetnički pokret javlja se krajem 50-ih i početkom 60-ih godina ovog veka gotovo istovremeno na raznim krajevima zemljine kugle. Medjutim, njegove korene nalazimo u nekim avangardnim pokretima decenijama ranije – u poštanskim akcijama dadaista i futurista, na primer, počevši od druge decenije veka naovamo. No, u tim prvim danima još ne možemo govoriti o pokretu već o pojedinačnim, usamljenim primerima izražavanja putem poštanskih pošiljki. U istoriji moderne umetnosti tri osnovna izvora uzimaju se kao presudna za nastanak današnjeg mejl-arta: Njujorška dopisna škola (New York Correspondence School) koju je 1962. osnovao američki umetnik Rej Džonson, a čija se aktivnost ogledala u slanju vlastitih kolaža odredjenom krugu prijatelja i umetnika (bilo ih je stotinak uključeno) na šta je dobijao umetničke odgovore, zatim francuski pokret Novi realizam (Nouveau Realisme) u kome su početkom šezdesetih Iv Klajn i Ben Votije stvarali "poštanske skandale", i medjunarodni pokret Fluksus (Fluxus) koji je 60-ih godina radio na ispitivanju propustljivosti poštanskog medija kao i na parafraziranju njegovih sredstava (maraka, pečata, dopisnica itd). Ovome treba dodati i aktivnost japanske

avangardne grupe Gutai koja je još 1955. godine u svet počela da šalje svoju istoimenu publikaciju.

Mejl-art 70-ih godina karakteriše već razvijena mreža komunikacije medju umetnicima širom sveta, pokreću se specijalizovani časopisi za meil-art, a već i neke velike galerije organizuju mejl-art izložbe. Radovi stižu iz egzotičnih zemalja Latinske Amerike i iz istočne Evrope. U Jugoslaviji, u Beogradu, Ljubljani, Novom Sadu i Zagrebu javljaju se pojedinci ili grupe koji se aktivno uključuju u ovaj značajan svetski pokret. U tom periodu održano je u Jugoslaviji više medjunarodnih mejl-art izložbi (prva značajnija je 1972. održana u beogradskom Studentskom kulturnom centru, a predstavljala je sekciju poštanskih pošiljki sa VII Bijenala mladih u Parizu), a izdavane su i publikacije iz ove oblasti.

U 80-im godinama najuočljivija promena i novi kvalitet mejl-arta je njegova masovnost. Računa se da danas u "mreži" deluje oko 10.000 stvaralaca sa svih kontinenata. Tokom godine održi se više stotina mejl-art izložbi širom sveta. Brojne publikacije, časopisi, katalozi, knjige i fanzini kruže svetom kanalima poštanskog saobraćaja. Dolazi do naglašenijeg povezivanja medju umetnicima, u porastu su lični kontakti – mejl-art susreti koji se dešavaju širom sveta

(turizam – po H.R.Frikeru), a za 1986. zakazan je i prvi mejl-art kongres, doduše "decentralizovan", koji će se čitavog leta dogodjati širom sveta, a poruke umetnika sa ovih susreta biće objedinjene u kongresnoj knjizi, koju će svi učesnici dobiti.

Uslovi pojavljivanja

Pojavu mejl-arta u istoriji umetnosti treba pre svega vezati za svetski bum komunikacionih sistema (telefon, radio, brži kopneni, pomorski i vazdušni saobraćaj, a 60-ih godina televizija, sateliti, kompjuteri, laseri) koji se reflektovao u oblasti umetničkog stvaralaštva. Stvorili su se uslovi za pojavljivanje jednog suštinski novog oblika umetničkog izražavanja – umetnosti komunikacije, koja nastaje uzajamnom interakcijom i razmenom kreativnih ličnosti na udaljenim krajevima sveta, u oblasti vizuelnih umetnosti, umetnosti zvuka, pokreta i pisane reči. Umetnik u novoj, komunikacijskoj eri nije više kao nekada sam po sebi dovoljna jedinka, zatvorena u svoj mikro svet, već gradjanin sveta, otvoren prema svim kulturama, tradicijama i individualnostima u interakciji. On stvara ostajući u stalnoj vezi, u razmeni sa stotinama i hiljadama umetnika širom sveta, šaljući svoje tvorevine i primajući njihove. Na taj način njegova umetnost slovi kao deo jedne globalne mreže umetničkih komunikacija (meil-art network) koja predstavlja, rekli bismo, jednostveno umetničko delo, jednu

pulsirajuću duhovnu tvorevinu koja kao novi fenomen obuhvata čitavu planetu. Komunikacija je, dakle, postala primarna komponenta ove nove umetnosti, što istorijski predstavlja i najbolji odgovor problemima međuljudske otudjenosti poslednjih decenija u svetu. Baš zbog svojih pozitivnih učinaka u prevladavanju međuljudskih, socijalnih, ideoloških, rasnih i političkih razilaženja, mejl-art je danas verovatno jedan od najznačajnijih umetničkih pokreta u svetu.

Zašto pošta?

Budući da se krajem 50-ih ukazala potreba za većom povezanošću umetnika širom sveta i bržim cirkulisanjem ideja, poštanski sistem se, prirodno, ukazao kao najpogodnije sredstvo za ovakvu aktivnost. Pošta je ekonomski i tehnički najdostupnije i najrasprostranjenije sredstvo međuljudske komunikacije na daljinu. Besprekorno organizovana i široko razastrta sve do najzabačenijih tačaka planete, mreža PTT službe još uvek je najsigurnije sredstvo razmene među ljudima. Ako izuzmemo pojedina ograničenja koja služba nalaže korisnicima (dimenzije, težina pošiljki, visina takse), poštom je praktično moguće poslati sve – od vizuelnih, preko zvučnih, do kinetičkih sadržaja zabeleženih na filmskoj ili video traci. U prvoj fazi istorije mejl-arta umetnici su najčešće eksperimentisali samim medijem, transformišući ili

parafrazirajući tipično poštanske rekvizite: razglednice, marke, pisma, pakete, telegrame. Bilo je tu i dosta "subverzivne" aktivnosti u odnosu na instituciju pošte kao simbol kanonizovanog, represivnog sistema koji nameće pravila ponašanja. U ovim slučajevima mejl-art je angažovan za slobodnu razmenu ideja, protiv manipulacije.

U kasnim fazama, u 70-im i 80-im godinama, institucija pošte se sve više prihvata kao nužno zlo i maksimalno se koriste njene mogućnosti za komunikaciju. Pošto sve više služi za transmisiju zvučnih pošiljki, video kasete, kompjuterskih programa, scenarija za performanse, distribuciju poziva, kataloga, njena medijska komponenta u umetnosti dolazi u drugi plan, a sve značajnija postaje mejl-art mreža i njeni učesnici. Mejl-art sve više postaje rad sa živim ljudima, sa njihovim psihama. Možda današnji mejl-art, koji koristi poštu, treba shvatiti kao klicu jedne buduće umetnosti, za koju još ne postoje potrebna tehnička sredstva, a koja će se odvijati kroz čistu razmenu misli i energija putem nekakvih talasa, kojom će biti obuhvaćena čitava planeta, i zapljusnuti svi oni koji žele da se uključe u razmenu.

Pošta dakle nije presudno i jedino sredstvo umetnosti komunikacije, već samo nužno i privremeno. Delo mejl-arta, stoga, treba posmatrati u funkciji razmene i interakcije, povezivanja ljudi širom sveta, a ne isključivo sa stanovišta tradicionalne estetike.

Sredstva izražavanja

Mejl-art je umetnički, odnosno medijski konglomerat u kojem jednako sudeluju slika, tekst, zvuk i gest. Forma poruke, materijal, način izvedbe, kao ni estetske kategorije nisu od primarnog značaja u ovom stvaralaštvu. Kreaciju predstavlja sm čin komunikacije, ponašanja umetnika. Iz ove nesputanosti i multimedijalnosti proizilazi neobično širok dijapazon korišćenih tehnika i materijala u mejl-art praksi. Moglo bi se reći da ona objedinjuje sve do sada poznate – od čisto "poštanskih" kao što su nalepnice, razglednice, gumeni pečati, koverti, marke umetnika, telefon i telegram, do crteža, slike, grafika, fotografija, fotokopija, ciklostila, kolaža, umetničkih objekata, zvučnih i video kasete, kompjutera itd. Dimenzije mejl-art radova kreću se od minijaturnih do džinovskih, prilagodjenih transportu poštom. Moglo bi se reći da su pravila poštanskog saobraćaja jedini čvrst kriterijum u oblasti mejl-arta.

U pogledu stila u mejl artu ne postoji neka dominantna. Tako se ovaj pokret uklapa i u moderne teorije o stilskom "nomadizmu" gde je sve dozvoljeno, slobodno i individualno. Mejl-art poruke artikulisane su na različite načine i multimedijalno: realističkim prizorima uz tekstualni komentar, kratkim verbalnim sadržajima likovno obogaćenim ornamentima ili fotografijama, kolažima, parafrazama poznatih umetničkih dela, sadržajima u duhu stripa ili karikature, imitacijom kiča,

erotskim prizorima itd. Kontakt adresa gotovo je obavezan sastavni deo mejl-art rada, unesena u delo na maštovit način. Materijali na kojima se radi mejl-art variraju od kartona, plastične folije, pleksiglasa, metala, platna, papira u boji, do stiropora, konfeta, ljudske kose, noktiju, predmeta iz svakodnevnog upotrebe, štampanih materijala, fotografija, filmske trake itd. Nastaju lepljenjem, crtanjem, štampanjem. Sve je usmereno na iznenađenje i snažan doživljaj prilikom prijema ili otvaranja pošiljke.

Demokratskičnost

Pored toga što predstavlja poseban umetnički fenomen, mejl-art je u suštini i jedna nova kulturna politika. U mejl-art mrežu može se uključiti svako, bez obzira na generacijsku, socijalnu, ideološku, rasnu ili nacionalnu pripadnost. Iz dana u dan mreža mejl-arta se širi, obogaćuje novim članovima, novim idejama i formama izražavanja i predstavlja, po nekima, najmasovniji umetnički pokret u istoriji čovečanstva. Upravo otvorenost i demokratskičnost mejl-arta predstavlja njegovu najveću privlačnu snagu, a nagrada koju svaki od učesnika dobija jeste radost nesputanog stvaranja, mogućnost prezentacije svojih ostvarenja nezavisno od volje galerista, tržišta, ustanova, ljudima čitavog sveta i to tako da na određenu umetničku akciju stižu odgovori, tuđa umetnička dela, koja podstiču dalju aktivnost. Umetnik je u stalnom dijalogu sa svetom, oseća se

delom toga sveta, delom jedne globalne, planetarne kulture.

Moglo bi se pomisliti da u mejl-artu, zbog otvorenosti za svakog, postoji devalvacija umetničkih vrednosti. Medjutim, u odnosu na tradicionalnu umetnost, slučaj je sasvim obrnut. U mejl-artu postoji jedna prirodna selekcija kvaliteta. Stvaraoci slabijih ideja, loših izvođenja, sa malim potencijalom stvaralačke energije koju njihova dela zrače, ne nailaze na odjek kod ostalih učesnika mejl-art mreže. njihovi radovi ostaju bez odgovora (jer niko u mejl-artu nije obavezan da odgovori) i vremenom će se naći isključeni iz mreže (sami sebe će isključiti). Dobri radovi, naprotiv, nailaze na burne i raznovrsne reakcije, koje će stvaraoca podstaći na dalji uspešan rad. U klasičnoj, etabliranoj umetnosti, naprotiv, mnogi slabi stvaraoci podržavani od galerija i kritičara nezasluženo prosperiraju, dok istinski kreativci moderne umetnosti ostaju gurnuti u stranu. Upravo ovima drugima mejl-art pruža šansu za nesmetan rad i razvoj.

¹Tekst je prvi put štampan u katalogu Međunarodne izložbe mejl-arta koja je pod nazivom "Privatni život" održana u Zrenjaninu 1987. godine. Autor projekta bio je Andrej Tišma.

Mail art i filatelija

Jovan Reljin

... «Naime, mail art je, za razliku od drugih oblika umetničke komunikacije adresiran na određenu ličnost (zahvaljujući prirodi poštanskog saobraćaja), pa je s toga i odnos primalac – delo mnogo prisniji i intimniji nego u drugim umetničkim oblastima. Karakteriše ga lični odnos pošiljaoca i primaoca, visok stepen njihove intimnosti i poverenja. Pa čak i na velikim međunarodnim izložbama mail art radovi zadržavaju karakter ličnog obraćanja, jer gledalac je veoma svestan adresiranosti radova jednoj određenoj ličnosti, pa razgledanje izložbe po malo liči na zavirivanje u nečiji privatni život, u tuđu korespondenciju.»

Andrej Tišma

Brojni su autori do sada davali svoje definicije mail arta i opredeljivali poziciju ovog savremenog umetničkog pokreta u relacijama umetničkih vrednosti i ukupnog poimanja umetnosti. Višeznačnost i više- dimenzionalnost u umetničkoj komunikaciji, najčešće su karakteristike tih definicija. I to, sigurno je, teško da može biti sporno. Čini se da dalje i ne bi valjalo ići, jer bi svako detaljisanje moglo da ugrozi onu neophodnu slobodu izražavanja, slobodu korišćenja reči, simbola, znakova, koji pripomažu da se u toj umetničkoj komunikaciji što potpunije i efektnije iskaže i dokaže ta višedimenzionalnost i višeznačnost kojom vlada i raspolaže umetnik, autor mail arta. Promišljanje jednog od uglednijih teoretičara i promotera mail arta dato uz navode na početku ovog teksta dotaklo je onu dimenziju koja je bliska i meni kao filatelisti i kolekcionaru.

Strogo administrativan, najčešće konzervativan pristup, koji poznaje samo one kategorije koje odvajkada postoje kao izložbene takmičarske klase u filateliji, odsečno će odbiti bilo kakvu moguću vezu mail arta i filatelije. Oni popustljiviji, dozvolice da ona možda, eventualno, ima neke aspekte parafilatelije i tu će završiti svoje učešće u tome. Ima i onih bez dovoljno mašte, koji se ne usudjuju da se izmeste iz po pravilu uskih okvira svojih interesovanja za klasiku i a priori odbijaju da je mail art vredan filatelističkog truda i vremena. I to, bez obzira što je mail art prisutan već decenijama kao ugledan umetnički pokret, koji intrigira i provocira desetine hiljada umetnika širom sveta i što njihova dela mail arta tako glasno i ubedljivo prozivaju filateliste na dijalog i komunikaciju.

Svako delo mail arta je svojevrsni eksperiment. I ne treba zaboraviti da je to njegova glavna vrednosna oznaka. Za komunikaciju je uvek potrebno najmanje dvoje. I to onih koji će otvoreno ili zatvoreno pismo (opened or closed letter) prihvatiti kao sredstvo komunikacije, tj. kao sredstvo njihove međusobne misaone koordinacije. Sadržaj konceptualne umetnosti čine asocijacije, aproksimacije

zasnovane na simbolima koji se u konkretnom kontekstu razumevaju i dešifruju, poruka se misaono prima i svesno prihvata ili ne, jer su korišćeni instrumenti komunikacije uglavnom opšte poznati i lako prepoznatljivi.

Slobodan prevod mail arta, znači poštanska umetnost. Filatelistički znalac i sladokusac će s pravom reći da je prava poštanska umetnost kada naidje na koverat koji je putovao iz retke terminalne pošte u još redju destinaciju, a snabdeven je lepom i vrednom frankaturom poštanskih maraka, ali nedovoljne visine te je bio portiran, bez obzira što je poslat preporučeno, avionskom poštom, čak i sa oznakom «vrlo hitno» i sa povratnicom. Zalepljene su i nalepnice da podleže carinskom pregledu, potom i onom da je «ocarinjeno», itd. itd. Pa još ako su čitki žigovi, to je zaista lep filatelistički primerak koverte. U čemu je razlika u lepoti takvog pisma od lepote mail arta? Kod mail arta je bitno da umetnik, dakle slikar, i to samo on, kreira izgled pisma po svojoj umetničkoj kreaciji i vokaciji, a ne po pravilima tehnološki utvrdjenog postupka poštanske manipulacije u prenosu pismonosnih pošiljki. Adresa i plaćena tarifa su neophodni ako želi da svoj mail art zaista uputi poštanskim putem. Sve ostalo može biti slobodni sklad njegovih misli i poruka pretočenih putem simbola, reči, znakova, nalepnica, crteža i sl. Ta sloboda autora može biti i kontraproduktivna, tj. protumačena kao nedozvoljiva dezinformacija za strogo kanoniziran poštanski postupak, te vraćena pošiljaocu zbog toga. I to nije neuspeh. Prekinut tok komunikacije sa adresantom, govori da je neočekivana,

žestoka komunikacija ostvarena sa poštom, odnosno sa konkretnim radnikom pošte. Da bi je vratio pošiljaocu, radnik pošte će na mail art dodati neku svoju poruku, kao na primer «ne prima», «nedovoljna adresa», «komisijski otvorena u PTT organizaciji u cilju ustanovljenja adrese primaoca odnosno pošiljaoca» ili neku sličnu poštansku nalepnicu, naravno da će marke žigosati i time je mail art ipak zaokružen. Sa nekim je neki oblik komunikacije ipak uspostavljen.

Bitna karakteristika mail arta je da poruka koja se šalje nije, kao što je uobičajeno, unutar pisma, ili putem teksta na isključivo predviđenom prostoru za to na dopisnici ili razglednici. Već, uvek na koverti, uvek spolja, vidljivo svima, ali jasno i razumljivo do kraja i sasvim samo pošiljaocu. Mail art nema nameru da zloupotrebi poštu i poštansku komunikaciju. Već, da je upotrebi za svoje potrebe, ali na svoj način, poštujući ipak elementarna pravila poštanske tehnologije. Zato mail art zovu i dopisnom umetnošću. Strogo gledano, mail art je alternativa i u umetnosti i u filateliji, a kako njima, tako predstavlja provokaciju i za poštanski saobraćaj. Pri tom, šalje poruke i traži komunikaciju putem simbola, naročito ako se šalje imaginarnom, u stvari nedefinisanom i nepoznatom adresantu, a one svojom sadržinom često znače poruke – za mir, zaštitu čovekove okoline, protest protiv nasilja, za uzajamnu pomoć i razumevanje ljudi i sl. To su poruke opšteg karaktera, upućene svakom kome do ruku stigne takav objekat mail arta. Opšteg su dejstva, ali deluju lično, neposredno, kontakt se uspostavlja jer humana poruka na umetnički način skrojena i upućena, teško da može izgubiti adresanta u svakom do koga dodje.

Umetnička kritika mail arta ovde promišlja ceo repertoar mogućnosti aktivnog i pasivnog odnosa primaoca poruke. Filatelija može da ponudi čitavo novo poglavlje analize, koje bi naravno bilo obeleženo i kolekcionarskim znanjem, ali i strašću sakupljača, bez koje filatelije i nema.

Mail art uvek podrazumeva, nosi to imanentno u sebi, kao gen, pseudo-koncept umetničkog izražavanja autora. Zato je to i poseban, samostalan, autohton umetnički pokret, koji ne trpi pravila sem onog da nema pravila.

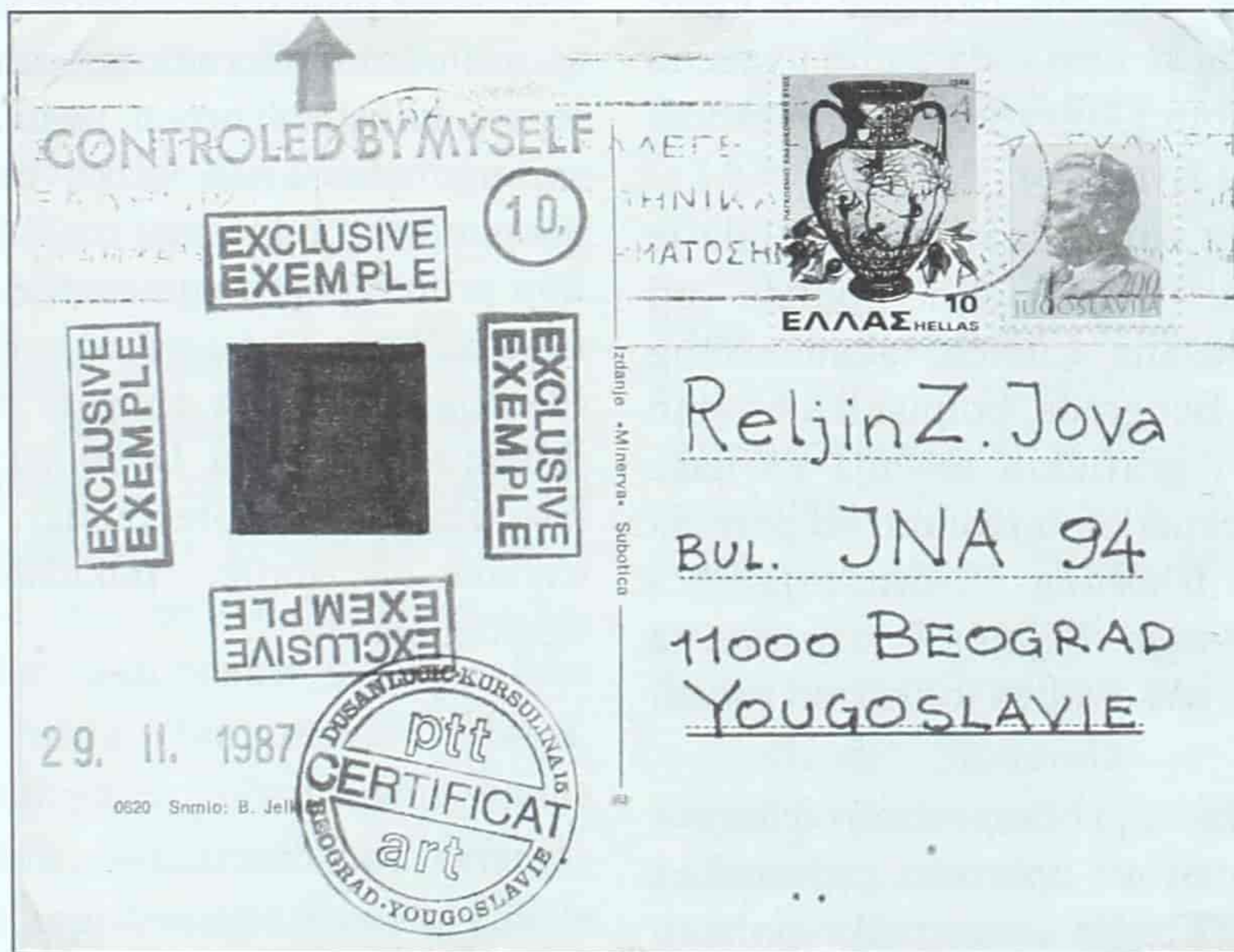

Ne treba tražiti logičan redosled stvari, ne treba mail art tumačiti kao kaos na pismonosnoj poštanskoj pošiljci. Ako se sa zainteresovanošću pristupi, mora se biti tolerantan u razumevanju pokušaja da se kroz ovu formu pronadje i pronikne način unutrašnjeg izražavanja autora. Svakako da i tu postoje granice koje se ne smeju dodirivati i prelaziti – ka kiču ili kontraumetnosti koja poništava samu sebe.

Dovoljan je nekada samo jedan element, samo jedan ali dominantan simbol na objektu mail arta koji će temeljno, i to u trenutku, izgraditi liniju razumevanja, obezbediti uspostavljanje adekvatne komunikacije i delo će ispuniti svoju životnu ulogu. Kada filatelista po svom kolekcionarskom osećaju i rezonu prikupi više takvih objekata i to još od istog autora, onda se objektima mail arta omogućava onaj drugi život, dugovečan i trajan. Pre svega zato što niz takvih objekata provocira originalan vizuelan doživljaj, potpuno novu dimenziju estetske komunikacije i na potpuno neuobičajen način gradi jedan novi osećaj za lepo. A potom, to se teško može i sprečiti, takva zbirka zahteva, prosto glasno traži razgovor

i komunikaciju sa kolekcionarom o porukama koje na sebi nosi i poručuje. I tu onda nema kraja. Razumevanje je u ovoj oblasti počesto pretenciozno očekivanje, dovoljna je asocijacija ili pak samo trenutak podsećanja ili sećanja i da primalac mail arta može trepnuti zadovoljan primljenom porukom, a da autor mail arta taj treptaj prihvati kao sasvim adekvatnu nagradu, kao aplauz umetniku.

Tu su negde i približne kote sa kojih se oni koji imaju potrebu za tim mogu baviti i promišljanjem snage i uticaja umetničke vrednosti ovakvih objekata, da grade merila i kriterijume za uporedjivanje i vrednovanje. Autori mail arta po pravilu nemaju opterećenja o ovim pitanjima dok ih stvaraju i upućuju. Možda je uzbudljivije isprovocirati stručne opservacije sociologa i psihologa i eventualno čuti njihova objašnjenja utisaka, rezona i reagovanja kako onih koji na umetnički način serviraju mail art, tako i onih koji ga primaju, tumače, razumevaju, doživljavaju odnosno na svoj način konzumiraju ovu umetnost. A tek kolekcionari? Verovatno bi to bio povod za inauguraciju nekih novih sindroma u stručnom pojmovniku psihoanalitičara.

Umetnik, autor i kreator mail arta, upućuje svoje delo nekom svom za koga subjektivno procenjuje da zaslužuje da može na taj način sa njim da komunicira. Zatim, šalje ga samom sebi, jer je to nova varijanta inače potrebne komunikacije sa samim sobom. Najzad, šalje ga nepoznatom, imaginarnom, sa dve varijante - da bi se mail art pošiljka vratila njemu kao autoru ili, šalje ga bez svoje adrese u želji da poruka svakako sama sebi nadje adresanta. Prihvata se rizik zagubljenja, uništenja i u tome nema sentimentalnosti jer se i ti aspekti mentaliteta tolerantno uvažavaju. Ispisuje se nedovoljna adresa, unekoliko pogrešno ime i prezime adresanta, daje se

i alternativna adresa da bi je pošta preusmeravala, sve se to često ispisuje različitim rukopisom, kombinovanjem latiničnog i ćiriličnog pisma, itd.. Autor mail arta želi da udahne avanturu u sudbinu pošiljke, da njen životni put ostavi što više tragova na samom sebi, ali onih i onakvih koji će da je oplemene, usavrše i nadgrade, uz očekivanje da dospe u zahvalne ruke i oči, koje će umeti da poruku dobronamerno prime, analiziraju i dešifruju. Da se pritom poigra sopstvenom maštom i zabavi sopstvenim asocijacijama, iluzijama ako je moguće. Najzad, najlepše što može na kraju da se desi – da nadje uvaženo mesto u zbirci kolekcionara i obezbedi time večni život svoj.

Moja zbirka mail arta nastala je početkom osamdesetih godina, od autora Dušana Lučića, akademskog slikara iz Beograda, potpisnika brojnih likovnih i grafičkih rešenja za naše poštanske marke, u jednom od perioda našeg iskrenog druženja i prijateljevanja. Dijalog i rasprave na ovu temu, nas dvojica još nismo priveli kraju.

Najlakše je bilo postaviti dilemu – da li je mail art upotreba poštanskog saobraćaja i pošte u umetničke svrhe ili zloupotreba istih koja se naknadno opravdava potrebama umetničkog izraza. Jedna od mogućih asocijacija je da suštinu ovih umetničkih napora karakteriše namera da se institucionalizovan sistem – koji inače čini i podrazumeva poštanska služba kao državni servis pružanja usluga

poštanskog saobraćaja, sruši sa trona ozbiljnosti i strogih pravila i propisa i pretvori u igru. Dakle, da je to svojevrsna personifikacija čovekove pozitivne frustracije da sve potčini svojim prapotrebama iz detinjstva, tj. igri, zabavi i elementarnoj komunikaciji putem gesta, simbola i tek po neke reči. Ne obezvređuje se time civilizacijski domet koju čini pošta kao organizacija ili države koja stoji iza nje. Time što se sve pretvara u igru i zanimljivu medjuljudsku komunikaciju putem znakova i simbola, želi se državi i pošti kao strogim, kanoniziranim ogromnim sistemima priuštiti humanija dimenzija, sa primesama naivnosti, nevinosti i lepote, koristeći poruku, poštu, državu i svoju umetnost kao atraktivne igračke, neophodne u odnosima među ljudima, koji pritom poprimaju znatne elemente umetničkog i estetskog. Tu nema ideologije, visoke ili real politike i drugih sličnih stvari. Dovoljan razlog da kao filatelista i kolekcionar u svemu ovome i dalje pokušavam da učestvujem.

*Filatelističke alternative*Filatelističke pepeljuge (*Cinderella Stamps*)**Cinderella Stamp Club**

Dejvid Voters oduševljeni sakupljač maraka koje nisu našle svoje mesto u generalnim katalozima došao je 1959. godine na ideju da osnuje klub sakupljača takvih maraka. Na preko osamdeset adresa poslao je pisma filatelistima za koje je pretpostavio da bi mogli biti zainteresovani za njegov projekat. Odziv je bio dobar i tako je u Londonu rođen *The Cinderella Stamp Club*. Iz dana u dan broj članova se povećavao pa je posle deset godina iznosio 370. Danas u klubu postoji preko 2.500 članova.

The Cinderella Stamp Club okuplja filateliste, amatere i profesionalce, zainteresovane za Sinderela filateliju koju čine: lokalne poštanske marke, fiskalne marke, železničke, autobuske i telegrafске marke, razna fantomska izdanja, božićne nalepnice, poluzvanične vinjete za vazдушnu poštu, izložbene i reklamne nalepnice, registracione markice, etikete koje se koriste u vazдушnom poštanskom saobraćaju, poštanske celine, eseje i probe, paketske marke i mnoge druge relativno zanemarene kategorije filatelističkog i poštanskog materijala. Klub organizuje godišnje aukcije Sinderela materijala (na martovskom sastanku). Inače, sastanci u

Londonu se održavaju mesečno tokom sezone (od septembra do marta) i na njima učestvuju prominentni filatelisti. Članovi kluba primaju besplatan primerak časopisa *Cinderella Philatelists* koji izlazi kvartalno i donosi članke, studije i različite priloge uključujući i izveštaje sa sastanaka.

Uvod u *Cinderella Stamps*

Šta su Sinderela marke? Baš kao u bajci o Pepeljugi, ove marke su svojevrsni stradalnici, dugo zanemarivane pa im je zbog te okolnosti zajedničko da su veoma popularne. Naravno cipelica – ili možda staklena papuča - je na sada drugoj nozi. Cilj Sinderela su prijateljstva svakog dana.

Grupa Sinderela je velika i uključuje (kako smo već videli) mnoge kategorije maraka koje izdavači kataloga izbegavaju. Ipak, Sinderela se mogu naći u Skot Specijalu (lista lokalnih, telegrafskih i fiskalnih maraka u SAD), Gibonsovom katalogu (izdanja Kompanije za Suecki kanal, Tiera del Fuego, Ledi Mek Leod marku Trinidadu i nekoliko drugih) i nekim evropskim katalozima (Mihel, Iver i Telijer), ali prvi kompletan katalog filatelističkih

Sinderela još nije sastavljen - ako ikada i bude.

Za Sinderela marke vezane su veoma romantične priče. Jedno od najređih lokalnih izdanja vezano je za ime francuske parobrodske kompanije Braća Gotije (Gauthier Freres) koja je pedesetih godina devetnaestoga veka održavala vezu između luka u Južnoj Americi i Evrope. Za potrebe Kompanije bile su izdate dve marke, jedna crvena i druga plava. Obe bez oznake vrednosti prikazivale su brod Kompanije. Godinama su kolekcionari znali samo za nekoliko specimena ovog izdanja koje je bilo nepriznato samo zato što je izvesni C.H.Koster, sa nedovoljnim poznavanjem te materije napisao: "Kompanija nije postojala" Kako je bila moguća takva greška? Ne samo da je Kompanija postojala već su njeni brodovi bili prikazani na markama.

Takav parobrod je bio "*Barcelona*", prepoznatljiv po visokom dimnjaku koji se prikazan na marki. Jedan filatelist je to primetio prelistavajući stare knjige o parobrodima. On je takođe otkrio i druge detalje koji posle svega otklanjaju sumnju u postojanje parobrodske kompanije Braće Gotije.

Kasnije je pronađeno samo sedam primeraka ovih maraka, šest crvenih i jedna plava. Danas se zna da su po jedna crvena i jedna plava marka pojedinačno upotrebljene na celim pismima, a par crvenih na jednom isečku. Pet od sedam navedenih maraka se nalaze u kolekcijama u SAD, a preostale dve su u Engleskoj. Iznoseći ove zanimljive podatke u svojoj knjizi "Cinderella Stamps" (izdavač William Heinemann Ltd, London 1970.) autori Norman i Moris Vilijams podsećaju da je pismo sa čuvene dve crvene marke Mauricijusa (Penny red Post Office Mauritius) prodato (1968.) za 158.000 funti. Zna se da postoji još četrnaest primeraka ove marke. Ako se taj broj uporedi sa samo šest primeraka crvenog Gotijea, koliko crveni Gotije zaista može da vredi – pitaju se oni.

Marke Saterlenda (Sutherland & Co.) službe poštanskih kola koja je funkcionisala kao lokalna pošta u Japanu 1870. godine ili blizu tih godina, od kojih je samo deset poznato (šest od *1/2 boo* žuta i četiri od *1 boo* roza). *Boo*, u ovom slučaju svakako nije ono što ta reč na engleskom označava (zviždanje), već naziv starog japanskog srebrnog novčića *ičibu* koji je zamenjen sa *bu* ili *boo*.

Dugo godina bio je poznat samo jedan primerak Saterlenda, a onda su jedan po jedan "isplivavali" ostali primerci, sve dok ih nije pronađeno ukupno deset. Intenzivna istraživanja u Japanu i drugim zemljama osvetlila su na nov način ovaj slučaj ali ni jedan novi primerak nije bio pronađen u sledećih nekoliko godina. Da li ih još ima? Ko zna, ali sakupljači tragaju kroz svoje stare albume (u čemu im možemo poželeti mnogo uspeha) jer sve do današnjih dana marka Saterlenda je, ako je prava, vrlo vredna.

Kada je reč o fantazijskim markama, postavlja se pitanje da li su te države postojale samo u uobrazilji kreatora tih maraka i u njihovoj bogatoj imaginaciji. Uzmimo kao primer Sedang i njegovog samoproglāšenog kralja Marie David de Mayrena. Kao avanturista pojavio se 1880. godine u Parizu, odsedajući u najskupljim hotelima, trošeći novac na terevenkama, zadužujući se na ime svoje fiktivne države. Među njegovim različitim porudžbinama bila je i jedna za štampariju koja je trebalo da štampa njegove marke. Sve je nekako išlo dok Davidovi kreditori nisu počeli da ga pritiskaju da im plati zbog čega je napustio privremeno mesto boravka ostavljajući za sobom neplaćene račune. Njegove marke su štampane, ali ih nikada nije video jer se nalazio ko zna gde. Da bi nadoknadio gubitak štampar je ove marke prodao na filatelističkom tržištu i one su preplavile tržište pa se videlo da se radi o bezvrednim papirima. U današnje vreme marke

Sendanga se nalaze u albumima mnogih Sinderela filatelista.

Krećući se ka ovim vremenima pronašli smo izdanja Maluku Seltan (Južno Molučka Ostrva), grupu ostrva koja nikada nisu imala poštansku službu, slikovite i koloristički bogate marke Indonežanske Republike koja nikada i nije izdavala marke, zatim marke fiktivnih Atlantskih naseobina . . . Sve su to Sinderale.

Takse ili fiskalne marke, takođe, mogu biti prisutne i vredne. Mnogi ljudi ih sakupljaju, posebno u SAD. Kao velika senzacija odjeknula je među sakupljačima vest da je jedan dečak u SAD pronašao američku fiskalnu marku sa naopako štampanom Vašingtonovom glavom (Washingtons head inverted). Kada ju je prodao obezbedio je sebi dovoljno novca za troškove za mnoge mesece i godine.

Ovo kratko kazivanje imalo je za cilj da pruži osnovne informacije o Sinderelama. Nisu sve Sinderete retke i skupe. Mnoge ili najveći broj njih mogu se i danas nabaviti za mali novac, ali to ih ne čini manje interesantnim.

Svako može formirati zbirku Sinderela sa relativno malim ulaganjima i u takvim poduhvatima moguće je naići na specifičan materijal. Sinderete su samo jedno od mogućih uzbuđenja u filateliji.

(priredio V.B.)

Naše filatelitičke zanimljivosti

Prvi broj Politike iz 1904 sa prilogom iz filatelije

Prof.dr Milan Radovanović

Malo je poznato da je u prvom broju Politike odštampanom 12. januara 1904 godine, izašao i filatelistički prilog. Pored uvodnog članka na prvoj strani, pod naslovom **Zadatak nezavisne štampe**, bilo je napisano: "Da slobodno pretresa sva javna pitanja, bez gnjeva i bez pristrasnosti; da pravednom kritikom vladinog rada potpomaže opoziciju; da lojalnošću svojom i nepristrasnošću štiti vladu od neosnovanih napada opozicije; .." citirajući Bizmarka i na drugoj strani pod naslovom **Zakon o univerzitetu**, gde se navodi: "Pored zakona o činovnicima i ostalih važnih zakona koji će se u ovom ponovnom sazivu doneti, biće i Zakon o univerzitetu. Otvaranje samog univerziteta izvršiće se u septembru, početkom školske godine.", što govori i o danas aktuelnim temama; u rubrici **Sitnice**, na trećoj strani, bio je objavljen tekst pod nazivom **Skupa marka**, koji glasi: "U Londonu su onomadne prodali englesku marku sa ostrava Mauricija iz 1847.g. za 34.800 dinara. Ona nije bila štemplovana, niti je bila u opticaju pošto je na njoj mesto **poste office** pogrešno otštampano **poste paid**. Samo je nekoliko od tih maraka dospelo u publiku. Posednik ove retke marke imao je u svojoj zbirci već četrdeset godina, ne znajući njenu pravu vrednost. Ovu marku prekupio je velski princ".

Скупа марка

У Лондону су ономadne продали енглеску марку са острова Маурисија из 1847. г. за 34.800 динара. Она није била штемпована, нити је била у оптицају пошто је на њој место *poste office* погрешно отштампано *poste paid*. Само је неколико од тих марака доспело у публику. Поседник ове ретке марке имао је у својој збирци већ чetrdeset година, не знајући њену праву вредност. Ову марку прекупио је велски принц.

Faksimil teksta

U nedostaku kursne liste iz 1904 godine, pokušano je da se plaćeni iznos u to vreme za ovu marku odredi na jednostavan način i to poredjenjem cene Politike iz tog perioda i današnje cene Politike. Ako se uzme u obzir da je cena Politike u 1904 godini bila pet para, a danas 15 dinara (0,5 DEM), može se približno odrediti iznos koji je u to vreme bio plaćen za citiranu marku. Kako se za jedan ondašnji dinar moglo kupiti dvadeset primeraka novina "Politika", usvojeno je da bi "današnji fiktivni dinar" isto vredeo, odnosno 300 dinara (10 DEM). Odavde se lako izračunava da je ova marka bila tada plaćena preko deset miliona dinara (10.440.000) odnosno 348.000 DEM.

Nova izdanja u Zajednici JPTT i doplatne marke

Jovan Reljin

Posle dužeg vremena, uvažavajući iskazana interesovanja, Zajednica jugoslovenskih PTT u svojstvu izdavača naših maraka i vrednosnica, ponovo pridaje pažnju masovnom kovertu u svom ovogodišnjem izdavačkom programu. Do sada su izdata dva takva koverta sa uštampanom markom "A", povodom 175-godišnjice Matice srpske i povodom 125-godišnjice pronalaska telefona.

Treba naglasiti da je inicijativa za izdavanje ova dva koverta potekla od vojvodjanskih pošta, konkretnije iz pošte Novi Sad. To je verovatno i uticalo da se najveći deo tiraža, svaki u izdanju od po 600.000 komada, nadje prevashodno u brojnim poštama Srema, Bačke i Banata. Začudo, većina pošta u zemlji nije pokazala zainteresovanost za ove koverta. Masovni koverat je izvanredno lepo upakovana poštanska roba, nesporno dobra za one koji šalju pismo, za same poštare na šalteru, za poštare koji prispelu poštu razvrstavaju, žigošu, transportuju i uručuju, a posebno za filateliste koji strpljivo čekaju da se ceo taj manipulativni tok tehnološki privede kraju i tu celinu, obogaćenu žigovima, eventualnim poštanskim nalepnicama i sl. pohrane u svoje zbirke.

Ipak, izgleda da je pošta u Kruševcu prihvatila izazov, pa je predložila izdavanje masovnog koverta povodom obeležavanja Vidovdana. Takodje, u tiražu od 600.000 komada, u dvoboju štampi, sa uštampanom markom "A". Prikazao bi se simbol grada – spomenik kosovskim junacima, rad vajara Djordja Jovanovića kao i ukomponovan crtež crkve Lazarice. Iako su pripreme za štampu blagovremeno započele, još uvek nije sve i potvrđeno, jer nadležni organi nisu do trenutka pisanja ovog teksta i definitivno odlučili o ovom izdanju. U istoj fazi je i tek samo najavljena inicijativa Pošte Crne Gore da se početkom septembra emituje masovni koverat kojim bi se obeležila godišnjica proglašenja ekološke države Crne Gore. Budući da se polovinom septembra ove godine u Crnoj Gori održava i evropski skup o ekološkim pitanjima, tj. o zaštiti čovekove okoline, to bi mogao biti adekvatan odgovor poštanske uprave SR Jugoslavije sa ovakvim izdanjem i uštampanom markom "E" koja je predviđena za tarifu pismonosne pošiljke prve stope težine do 20 grama u međunarodnom poštanskom saobraćaju.

Od Pošte Crne Gore ambiciozno je pokrenuta inicijativa i za razglednice sa uštampanom markom "A". Želeli su da ih imaju za potrebe turističke sezone. Krenulo se sa velikim ciframa pa je napravljeno 20.000 slajdova sa isto toliko crnogorskih motiva. Izbor je potom sužen na 2.000, prevashodno turističkih motiva. Da svi budu zadovoljeni, da niko ne bude povredjen, da svaka regija bude

zastupljena, nije se moglo na kraju manje od 42 motiva. Dakle, krenulo se sa štampom turističkih razglednica i to kakvih! Ne onih malih, uobičajenog formata, već neuporedivo većih – i to u dve varijante: 17,5 x 12 cm i 17,5 x 17,5 cm. Zatim, ukupan tiraž iznosi 300.000 komada, ali po motivima selektivno. To znači da će neki motivi biti štampani po nekoliko hiljada a drugi u tiražu od nekoliko desetina hiljada komada. Za sada je podjednako odštampano 1.200 komada od svakog od 42 motiva i čekaju se dalji radni nalozi. Budući da je na njima uštampana marka “A” i tekst “PTT Jugoslavija”, one mogu u promet tek na osnovu rešenja nadležnog organa Zajednice JPTT. Pošto ovih dana treba da bude stavljena u promet i marka sa oznakom “E”, pogodna i za frankiranje razglednice za inostranstvo, dogovoreno je da od ukupnog pomenutog tiraža ovih razglednica, 15% bude bez uštampane marke, već kao obična razglednica, na koju bi se potom mogla zalepiti marka “E” i bila upotrebljena za ovu namenu. O daljim zbivanjima sa ovim mega-izdanjem, moraće biti reči i u narednom broju časopisa.

U međuvremenu, oko 20. juna dobili smo i prvu redovnu marku sa oznakom “E”. Naime, oba javna preduzeća za poštanski saobraćaj Srbije i Crne Gore iskazala su podjednako interesovanje za ovakvo izdanje redovno (franko) poštanske marke. Svako od njih ima pored zajedničkih i svoje posebne razloge i interese, ali je jedno ipak sigurno – ova marka neće biti različito vrednovana jer je tarifa za pismo prve stope težine za inostranstvo skoro identična u obe republike. S obzirom da ova marka izlazi pred sam početak leta, da će se naći na turističkim pismima i razglednicama, autor grafičkog rešenja Radomir Bojanić, potrudio se i za njen reprezentativan izgled. Iako po karakteru redovna, marka je dvostruko veća od uobičajenog formata, tj. 37,5 x 30 mm su joj dimenzije, štampana je u punom koloru, tj. u četvorobojnom ofsetu, na 90-gramskom papiru, kvaliteta karakterističnom za taksene marke. Tiraž je dva miliona, a zbog dimenzija šalterski tabak sadrži 50 komada maraka. Interesantan podatak je da je svaki od odštampanih 40.000 tabaka numerisan.

Da bi se pristupilo izdavanju ove marke, morale su se u Zajednici JPTT doneti odgovarajuće odluke i uskladiti regulativa u ovoj oblasti. Naime, u skladu sa već ranije izmenjenim Pravilnikom o izdavanju poštanskih maraka i vrednosnica, posebnom odlukom Upravnog odbora ZJPTT dozvoljena je mogućnost izdavanja marke, masovnog koverta, dopisnice i razglednice u boji, koje će na uštampanoj marki umesto nominale nositi oznaku "E" (etranger), međunarodno priznatu oznaku za označavanje visine najniže tarife u međunarodnom pismonosnom poštanskom saobraćaju. Ovakvu praksu dozvoljavaju i odgovarajući propisi i stavovi organa Svetskog poštanskog saveza. Korišćenjem ovako označene vrednosti visine tarife za pisma prve stope težine i njenom upotrebom na marki, masovnom kovertu, dopisnici i razglednicama u boji, stvaraju se uslovi za racionalnu i efikasniju poštansku manipulaciju u svim njenim fazama, a korisnicima usluga jednostavniji, sigurniji i kvalitetniji način ostvarivanja poštanske usluge. Inače, marka prikazuje čuvenu minijaturu "Četvorojevandjelje" iz Pečke patrijaršije, koja potiče iz XIV veka.

Stigla je i zvanična informacija da se Evropsko prvenstvo u raketnom modelarstvu neće održati. To znači da je i predviđeno izdanje prigodne poštanske marke tim povodom za 30. juni ove godine postalo bespredmetno. Možda se time stvara pogodan prostor za neko drugo prigodno izdanje kojim bi se održala planirana ravnoteža u broju prigodnih izdanja. Već je stigla inicijativa Organizacionog odbora za pripremu XII Republičke filatelističke izložbe Srbije, koja treba da se održi u Beogradu početkom septembra, sa predlogom da Zajednica jugoslovenskih PTT tim povodom izda prigodan blok. S obzirom na planirani obim, karakter i visok nivo ove izložbe, realno je očekivati da će Upravni odbor ZJPTT pozitivno reagovati na ovakav predlog dopune Programa izdavanja prigodnih poštanskih maraka za 2001. godinu. Takođe, za naredno izdanje prigodnog bloka kandidovala se i vaterpolo reprezentacija koja je ponela zlatno odličje na minulom Evropskom prvenstvu.

Inače, kako je to već praksa godinama, 4. maja izašla je serija prigodnih maraka pod nazivom "EUROPA", od dve vrednosti - 30 i 45 dinara. Marke su, u likovnoj obradi Radomira Bojanića, štampane u tehnici heliogravure u švajcarskoj štampariji "Courvoiser". Kao i do sada, u osmercu sa podjednako lepim vinjetama kao što su i marke. Na marki od 30 dinara prikazane su prerasti na Vratni, reci koja protiče blizu Negotina i koju karakterišu tri prerasti – lučni prirodni kameni mostovi. U ovoj čistoj reci, pored obilja flore i faune živi i vidra, koja je takodje lepo prikazana i na marki. Vinjeta u ovom osmercu prikazuje Valja prerast na Šaškoj reci, koja protiče blizu Majdanpeka. Kameni mostovi – prerasti na Vratni i na Šaškoj reci, zaštićeni su kao spomenici prirode hidrološkog i geomorfološkog karaktera još od 1957. godine.

Na drugoj marki od 45 dinara, prikazan je kanjon Jerme, reke koja protiče ispod padina Stola, na jugu Srbije. Ova reka, poznata i kao Sukovska reka je leva pritoka Nišave, duga 74 km, raspolaže znatnom hidroenergijom, a kako jednim delom protiče i kroz Bugarsku, tamo se zove Trnska reka. Dužina same klisure prikazane na marki je 5 km, a visina grebena dostiže 300 – 400 m. Iz uvek korisnih informacija na poledjini koverta prvog dana (FDC) koji priprema DP “Jugomarka”, saznaje se da “klisura Jerme predstavlja refugijum biljnog i životinjskog sveta, medju kojima je i reliktna vrsta – tisa (*Taxus baccata* L.). U osami klisure se nalazi i manastir Poganovo iz XV veka, spomenik kulture od velikog značaja”. Na vinjeti ovog osmerca prikazana je već čuvena klisura Belog Drima, koja razdvaja Prizrensku od Djakovičke kotline. Dužina klisure je 450 m, a dubina dostiže 90 m. Takodje je zaštićena kao spomenik prirode.

Zajednička tema “EUROPE” ove godine bila je “Vode – nacionalno blago”. Treba reći da je kod ovog izdanja sve uradjeno uspešno. Najpre, izbor motiva – originalan i edukativan, kako na markama tako i na vinjetama. Likovna obrada – sjajna i sugestivna. Štampa – na očekivanom profesionalno visokom nivou. Izdanje zaokružuje FDC sa lepim crtežom i osnovnim informacijama o prikazanim motivima. Nekoliko evropskih filatelističkih časopisa je već registrovalo ovo naše izdanje kao izuzetno uspešno, ističući pohvale izdavaču i autoru likovne obrade. Šteta da se za ovakva izdanja ne predviđaju i maksimumkarte.

Iako programom predviđeno izdanje za 16. juni, marka kojom se obeležava 100 – godišnjica Planinarskog saveza Srbije, izašla je 8. juna, pošto se centralna manifestacija ovog jubileja održavala upravo tog dana. Na marki nominale od 15 dinara, prikazan je karakterističan tok reke Morave, vidjen sa vrhova Ovčarsko-Kablarske klisure, u vidu osmice koju pravi ova nemirna i čudljiva reka. Dvojica planinara u punoj planinarskoj opremi, sa šlemovima, ubedljivo uživaju u odmoru na osvojenom visu Klisure. U gornjem desnom uglu marke je prikazan amblem Planinarskog saveza Srbije. Marka je štampana u višebojnom ofsetu, u numerisanim šalterskim tabacima od 25 komada maraka u Zavodu za izradu novčanica u Beogradu i mimo očekivanja, deluje sasvim solidno. Kako se saznaje, Zavod za izradu novčanica, kao i Forum iz Novog Sada investirali su dosta sredstava u

osvajanje najbolje savremene tehnologije u oblasti faze – pripreme za štampu. Takodje i u obuku kadrova za rad na kompjuterizovanoj opremi.

Na svakoj sedmoj marki tabaka, tj. drugoj s leva u drugom redu tabaka, pomenuti amblem obogaćen je graverskim znakom Radomira Bojanića, autora likovne obrade marke. Po rečima nadležnih u DP “Jugomarka”, oba autora grafičkih odnosno likovnih rešenja naših maraka imaće mogućnost da samo jednom godišnje, na marki koja izlazi pojedinačno, a ne u okviru serije, jednu od maraka u tabaku obeleži svojim inicijalima, odnosno graverskim znakom. To znači čvrsto obećanje da će samo jedno izdanje u proleće i jedno na jesen biti sa ovakvim obeležjem.

Inače, na lepom kovertu prvog dana ovog izdanja, prikazan je motiv vrha Stare planine, sa grebenom kojeg karakteriše da je skoro cele godine pod snežnim nanosom. U sredini prigodnog žiga, pored odgovarajućeg teksta lepo je ukomponovan planinski cvet, identičan onom iz amblema Planinarskog saveza Srbije, što doprinosi da svi elementi ovog izdanja čine lepu celinu za pasionirane sakupljače.

Najzad, 22. juna je emitovano izdanje na temu “Evropska zaštita prirode”. Serija od dve vrednosti, 30 i 45 dinara, takodje štampano u švajcarskoj štampariji u osmercu sa vinjetom, u tehnici heliogravure. Likovnu obradu potpisuje Marina Kalezić. Odličan izbor motiva, još bolja likovna obrada.

Na marki od 30 dinara, kao i na vinjeti u tom osmercu, prikazani su motivi sa Ludaškog jezera, specijalnog rezervata prirode koji se nalazi u okolini Subotice, a koji je proglašen za prirodno dobro od izuzetnog značaja za Republiku. Na marki od 45 dinara i vinjeti iz tog osmerca, prikazani su motivi sa već čuvene Carske bare koja se nalazi u okolini Zrenjanina. Specijalni rezervat prirode “Stari Begej – Carska bara” je na spisku najvrednijih staništa ptica Evrope, ali i na listi močvara od

najvećeg svetskog značaja. Flora ovog područja sadrži oko 500 vrsta, zatim 250 registrovanih vrsta ptica, 40 vrsta sisara, 24 vrsta riba itd.

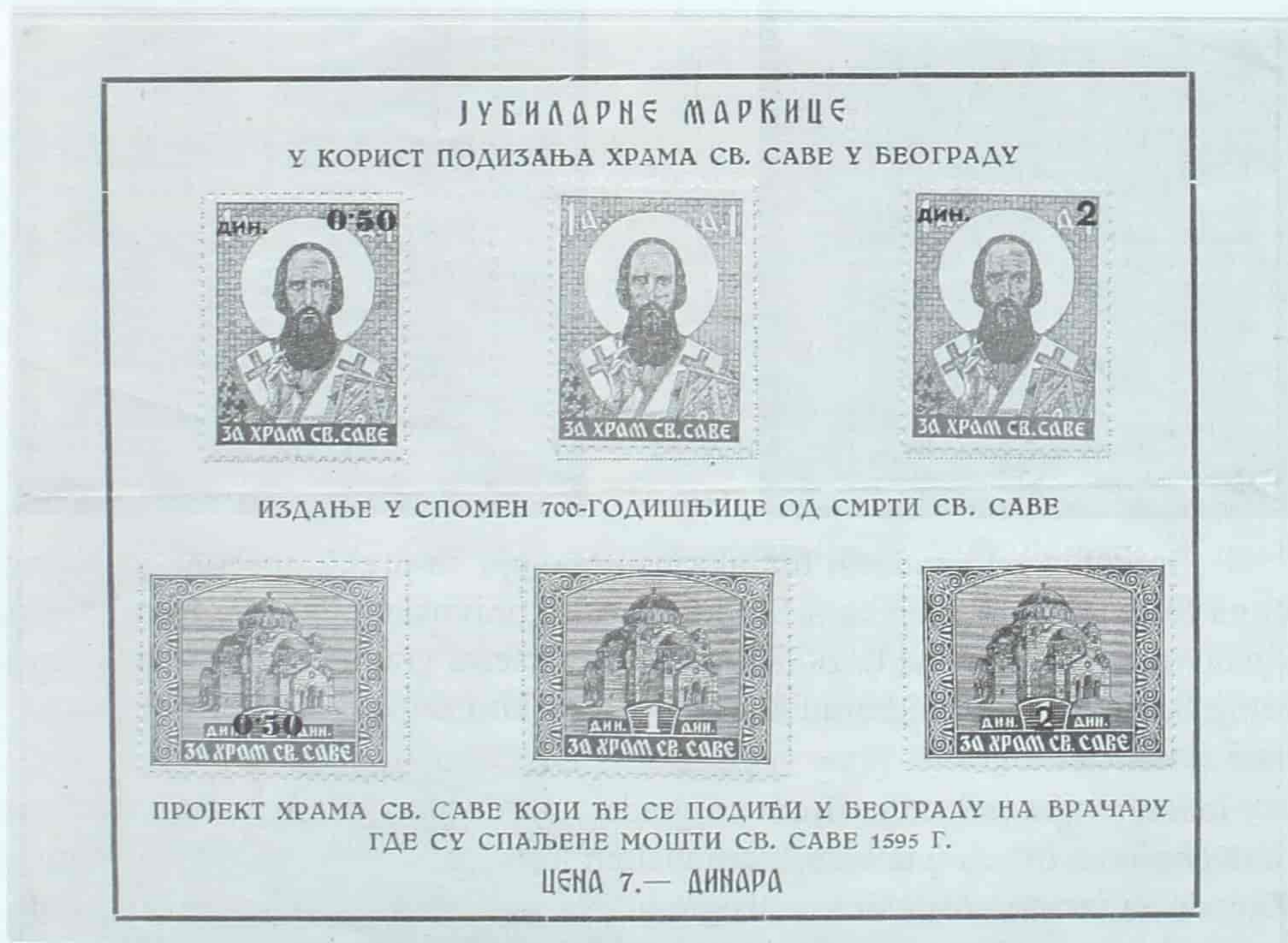
Kao i kod izdanja "EUROPA", tabačić sa markom od 45 dinara je numerisan.

*

*

*

Već decenijama uporno i strpljivo, u najboljoj tradiciji kulture graditeljstva velikih naroda, postepeno i temeljito, gradi se Hram Svetog Save na Vračarskom platou u Beogradu. Od samog pristupanja ideji o tome, poštanski saobraćaj u Srbiji i Jugoslaviji učestvovao je i doprinosio njenoj realizaciji. Doplatne marke su u više navrata tokom celog perioda od 1935. godine, kada je započela gradnja do danas bile svojevrsna pripomoć, kao sredstvo informisanja, propagiranja ideje, način omasovljavanja broja donatora u zemlji i inostranstvu, ali i kao solidna finansijska pomoć u pojedinim fazama izgradnje Hrama.

Uredbom o izdavanju doplatne poštanske marke "Izgradnja Spomen – Hrama Svetog Save" Vlada Republike Srbije je utvrdila obavezu plaćanja 1,90 dinara na sve poštanske pošiljke u unutrašnjem poštanskom saobraćaju, osim na pošiljke novina i časopisa. Ova obaveza će trajati od 10. maja 2001. godine do 27. januara 2002. godine.

Marka će biti periodično štampana u ukupnom tiražu od 21.250.000 komada. Prvi deo ovog tiraža štampan je sa nominalom od 1,90 dinara, čime je ispoštovano poštansko pravilo, a i odredba same Uredbe, da nominala doplatne marke iznosi 50% od nominalne vrednosti važeće tarife za pisma težine do 20 grama. Ovaj prvi deo tiraža iznosi 5 miliona komada maraka. Kako je u međuvremenu stupila na snagu nova, povišena tarifa za pisma prve stope težine, treba ovih dana očekivati novo izdanje ove marke, sa promenjenim bojama (svetlo-plava, tirkizna osnova i Hram u ljubičastoj boji) i sa novom višom nominalom. Ovaj deo tiraža će iznositi 10 miliona komada. Time se ostavlja mogućnost da se za poslednji deo od 6.250.000 komada maraka pripremi isti crtež sa novim bojama, a možda i u novoj nominali krajem ove godine. Ova druga dva izdanja će svakako biti bez oznake “ptt”, koja se greškom našla na prvom delu tiraža ove marke.

Sredstva od prodatih maraka usmeravaju se preko posebnog uplatnog računa Svetom Arhijerejskom Sinodu Srpske pravoslavne crkve i koristiće se isključivo za ovu namenu, tj. za finansiranje završetka gradjevinskih radova Hrama Svetog Save, prema programu izgradnje, a na koji saglasnost daje Ministarstvo vera Republike Srbije.

Inače, marka prikazuje Hram u izgradnji sa odgovarajućim tekstom, štampana je u dvobojnom ofsetu u uobičajenom malom formatu, u tabacima od 100 komada, u Zavodu za izradu novčanica u Beogradu. Na svim do sada vidjenim tabacima, u gornjem desnom uglu na margini nalaze se slova “M” u plavoj i obrnuto “K” u žutoj boji, kao neuklonjen ostatak tzv. paserskih oznaka iz neke od faza štampe. Filatelisti poklanjaju pažnju ovakvim oznakama čak i ako se nalaze na svim tabacima izdanja milionskog tiraža. Za one koje to interesuje detaljnije – “M” je oznaka magente, jer je to naziv crvene boje u štamparstvu, “Y” je oznaka za žutu, “K” je oznaka za crnu boju itd.

Najave

Srbofilija XII praznik filatelije i umetnosti

Kada smo u prošlom broju časopisa "Filatelista" najavili za početak jeseni Republičku filatelističku izložbu, malo ko je verovao da ćemo imati dovoljno snage da u kratkom roku od svega nekoliko meseci, istina sa prilično brojnim organizacionim odborom, uradimo nešto više i odemo korak dalje od jednog u praksi etabliranog izložbenog standarda.

Prva svođenja do sada učinjenog, u stilu: "Ej bre saberi se" pokazala su da ono što je organizator preduzeo od momenta kada je donesena odluka o organizaciji Izložbe uistinu jeste dobro i plod osmišljenog i odgovornog rada na jednom ozbiljnom projektu.

Šta već danas imamo od toga? Možemo svakako biti zadovoljni odzivom koji značajno prevazilazi mogućnosti izlagačkog prostora galerije pa će smanjenja broja vitrina (koje će se staviti na raspolaganje pojedinim izlagačima) svakako biti, ali u korist kvaliteta. Zadatak organizatora je da pronađe pravu meru između potrebe da se prikaže kvalitet, kroz odgovarajuću selekciju, pruži što potpuniji uvid u aktuelno stanje u izlagačkoj filateliji u Srbiji, uz sva tehnička ograničenja koja svaki izlagački prostor sam po sebi nameće. Primeniće se međunarodna izlagačka pravila i ocenjivanje će biti u skladu sa njima pa ćemo konačno moći izložbe ovoga ranga strogo uzeti kao kvalifikacione za nacionalnu izložbu (JUFIZ). Istovremeno, ovo je prilika da se realnije sagleda domaći izlagački potencijal, ne samo na nivou koji obezbeđuju izložbeni katalogi.

SRBIJAFILA ima ambicija da nastavi svoj život kao filatelistički bijenale (da se organizuje u godini kada nema Jufiza koji je takođe bijenalnog karaktera). Kontinuitet velikih izložbi koji bi time bio ostvaren dao bi više mogućnosti izlagačima. Tada će različita odmeravanja i analize biti potrebne, imati smisla i doći u obzir.

Značajno je da najveću izložbu u Srbiji poseti što više ljudi i zato se izbor

galerije i vreme održavanja izložbe smatraju optimalnim.

Pored publike koja redovno prati kulturna događanja u glavnom gradu i filatelista čije je interesovanje zaista veliko kada su u pitanju ovakve manifestacije, očekuje se da će izložbu posetiti brojne đачke ekskurzije iz unutrašnjosti (koje inače u to vreme borave u Beogradu).

Svakako najbrojnija grupa posetilaca biće ona teško definisana ali uvek prepoznatljiva kulturna grupa prolaznika u kojoj se uvek nalaze novi sakupljači i izlagači - mladi koje će zainteresovati i privući izlagačka filatelija i stariji koji će dobiti pravu sliku i informaciju o materijalu i kulturnim vrednostima koje možda i sami poseduju. Njima je zaista potrebno ponuditi zanimljive sadržaje pa se o tome ovoga puta posebno mislilo.

Da bi se osvežio program i izašlo iz uobičajenih klišea filatelističkih

izložbi, organizator se potrudio da uz "Veliku izložbu" u galeriji "Progres", priredi i izložbu filatelističke umetnosti u Narodnom muzeju. To je svakako kulturni događaj koji zasluđu posebnu pažnju. Prvi put kod nas, na jednom mestu, biće izložene grafike inspirisane vizuelnošću pisma, zatim radovi grupe umetnika mejl-art orijentacije i likovni predlošci za poštanske marke Jugoslavije. Za posetioce je to mogućnost da se uoči velika povezanost i isprepletanost filatelije i umetnosti. Prilika da se sve to vidi na primerima i u radovima vrhunskih jugoslovenskih umetnika je zaista jedinstvena.

Do kraja jula Izložba će otvoriti Internet stranice na kojima će posetioći moći da pronađu program događaja na "Srbijafili" XII, pregled izlagača i izložaka, informacije o filatelističkim izdanjima i različite servisne informacije.

Vojislav Begović

LINDNER

1947-1997
Fazlos-Album

LINDNER Falzlos-Gesellschaft mbH - Postfach 11 63 - D-72352 Schömbel - Telefon 0 74 27 7 01-0 - Telefax 0 74 27 61 18

Generalni zastupnik za Jugoslaviju
"Studio Filatelije" - Aukcija

*Filatelistička razglednica Srbije*Sedamdeset pet godina društva filatelista
u Zrenjaninu

Grupa entuzijasta u Bečkereku koju su činili dr Mavro Bek, Franja Molnar i Stevan Horvat, osnovala je 1927. godine filatelističko-numizmatički klub (FNK).

Članovi kluba bavili su se sakupljanjem poštanskih maraka i starog novca iz celog sveta. Sastanci su održavani nedeljom pre podne u prostorijama hotela "Central". Filatelisti okupljeni u ovome klubu bili su učlanjeni u Jugoslovenski filatelistički savez sa sedištem u Beogradu.

zahvaljujući angažovanju tadašnje Uprave u kojoj su bili Franja Molnar (predsednik), dr Mavro Bek (potpredsednik), Veselin Krišanov (sekretar), Lajoš Olah (blagajnik), Oskar Đurek (rukovodilac razmene) i još šest članova. U velikoj sali županijskog zdanja u Bečkereku od 24. do 26. maja 1930. godine održana je veoma zapažena filatelistička izložba na kojoj je učestvovao i najstariji član Društva g. Lajoš Olah-Nataši kome je pripala Prva nagrada izložbe u vidu pozlaćene plakete. Takođe je g. Lajoš Olah-Nataši, kao predstavnik Društva, učestvovao na izložbi u Budimpešti gde je osvojio zlatnu plaketu – nagradu koju je dodelio Savez mađarskih filatelističkih klubova.

Tri godine kasnije (1933) održana je u tadašnjem Bečkereku "Smotra vojvodanskih gradova" na kojoj je takođe član i izlagač FNK g. Lajoš Olah-Nataši kao najuspeliji izlagač iz Vojvodine primio pozlaćeni pehar.

Sve do početka rata (1941) Filatelističko-numizmatički klub u Petrovgradu imao je 25 članova. Ovaj skroman broj može se objasniti činjenicom da u to vreme filatelija kao organizovan hobi nije bila pristupačna većem broju ljudi. Sve do početka rata u FNK su aktivno radili Aleksandar Bošan, Deže Korodin, Evgenije Zubković, Rudolf Sverer, Ivan Zamurović, Ladislav Ot, Aleksej Aleksejev; Matija Lauka, inž. Žarko Bošnjak, Ferenc

FNK je 1930. i 1933. godine priredio uspele filatelističke izložbe

Molnar, Kelemer Gabor, Petar Keleman, Irena Masman, Peter Vajs, Sergej Bočarov, Deže Ormaj, Siniša Čeleketić, Nikola Kapeler, Radovan Putnik, Jožef Heđi,... Svi oni zaslužuju najviše priznanje za svoju iskrenu odanost filateliji.

Za vreme drugog svetskog rata (1941-1945) poštanske marke su kupovane od slučaja do slučaja, neorganizovano, a glavni snabdevači bili su poštanski šalteri najbližih pošta. Klub je prestao sa radom, a članstvo se nije sastajalo tokom godina rata. Tek 1950. godine FNK je organizaciono obnovljen, o čemu najbolje govore brojevi članskih knjižica podružnice Petrovgrad (Zrenjanin) koja je postala deo Saveza filatelista Srbije. Tih godina dosta se lutalo u traženju najpogodnijih prostorija za sastajanje što se odrazilo i na slabiju aktivnost Društva. I pored svih tih teškoća Društvo filatelista i numizmatičara (kako je zvanično glasio novi naziv) organizovalo je početkom šezdesetih filatelističku izložbu "Sportski razvoj Zrenjaninskog sreza" (21-29 X 1961, Dom Partizana u Zrenjaninu) na kojoj je, kroz poštanske marke, prikazana ova interesantna tema. Posle ove izložbe došlo je do značajnijeg omasovljenja Društva - pre svega pionirima i omladincima koji su se opredeljivali za sakupljanje poštanskih maraka prema sklonostima i mogućnostima koje pruža određena tematika, a čime je bila napuštena praksa "svaštarenja".

Povodom 100 godina izdavanja prve poštanske marke u Srbiji, 1966. godine je održana filatelistička izložba pod pokroviteljstvom Preduzeća poštanskog saobraćaja u Zrenjaninu. Izložba je

bila otvorena za posetioce u velikoj sali Skupštine opštine od 20. do 28. novembra. Najuspešnijim izlagačima dodeljene su diplome, plakete i prigodni pokloni. Članovi Društva učestvovali su na petom skupu hobi klubova i kolekcionara čiji je organizator bilo Izdavačko preduzeće "Forum" iz Novog Sada. Susret je održan u Zrenjaninu 26. marta 1972. godine. Već oktobra iste godine, takođe pod pokroviteljstvom IP "Forum" održana je filatelistička izložba pod nazivom "Izložba Udruženja kolekcionara Jugoslavije". Treba istaći da je na ovoj izložbi bilo dosta mladih izlagača. Na Pokrajinskim filatelističkim izložbama mladi su osvojili osam zlatnih, četiri srebrne i dve bronzane medalje. Izlagač u klasi omladinske filatelije Sekereš dobio je više diploma i drugih nagrada za svoje učešće na izložbama.

Tokom vremena članovi Društva bili su vrlo aktivni u predlaganju izdanja prigodnih maraka od kojih su neka realizovana kroz izdavački program ZJPTT.

U okviru manifestacije "Dan PTT Jugoslavije" (1994.), u holu Glavne pošte u Zrenjaninu bila je otvorena izložba na kojoj je prikazano 320 koverata izdanja Prvi dan ZJPTT.

U organizaciji pokrajinske izložbe "Vojfila 99" Društvo filatelista u Zrenjaninu dalo je značajan doprinos.

Zrenjaninski filatelisti okupljaju se svake nedelje u prostorijama Udruženja penzionera u Mileticevoj 9, u vremenu od 10 do 12 časova. telefoni za kontakte :(023) 44 888 i (023) 62 767.

(Živorad Živković)

Majska sednica Predsedništva SFS

Poslednjeg dana maja, u Beogradu je održana redovna sednica Predsedništva Saveza filatelista Srbije. Na dnevnom redu bili su: 1) priprema delegacije za Skupštinu Saveza filatelista Jugoslavije (rasprava o nacrtu novog statuta SFJ i predlozi za konačan tekst), 2) izveštaj o toku priprema za jesenju izložbu Saveza filatelista Srbije i 3) tekuća pitanja.

Na početku sednice, predsednik Saveza (Jovan Ristić) informisao je Predsedništvo da je Savez filatelista Crne Gore pismom obavestio Savez filatelista Srbije o prihvatanju inž. Dušana Janjetovića za mandatara Predsedništva SFJ i kandidata za novog predsednika SFJ. Rečeno je da je u Predsedništvu SFJ dogovoreno da u Nadzorni odbor SFJ uđu po jedan predstavnik SFS i SFCG, a da predsednika Nadzornog odbora da Savez filatelista Crne Gore. Takav odnos je takođe dogovoren i za Sud časti, s tim što bi predsednika Suda časti dao Savez filatelista Srbije. Razmatrana su statusna pitanja Saveza filatelista Jugoslavije u svetlu najnovijih događanja oko starih filatelističkih organizacija i društava u Srbiji i Jugoslaviji. Zaključeno je da je kontinuitet ovih organizacija nesporan i da će Statut SFJ (čije donošenje sledi na Skupštini SFJ) ozvaničiti i statusna pitanja preko kojih se uporno pokušava negiranje organizacije čiji su ciljevi osnivanja isključivo filatelistički i koja iza sebe ima brojno članstvo i aktivna filatelistička društva i klubove.

Sa odgovarajućom pažnjom, razmatran je svaki član novog Statuta (u predlogu) i data su konkretna rešenja za poboljšanje jednog broja odredbi.

Informišući članove Predsedništva o toku priprema za Dvanaestu filatelističku izložbu Srbije, g. Vojislav Begović, predsednik organizacionog odbora zatražio je od Predsedništva, da već na ovoj sednici, donese Pravilnik Srbijafile XII kako bi na vreme bio dostavljen svim izlagačima.

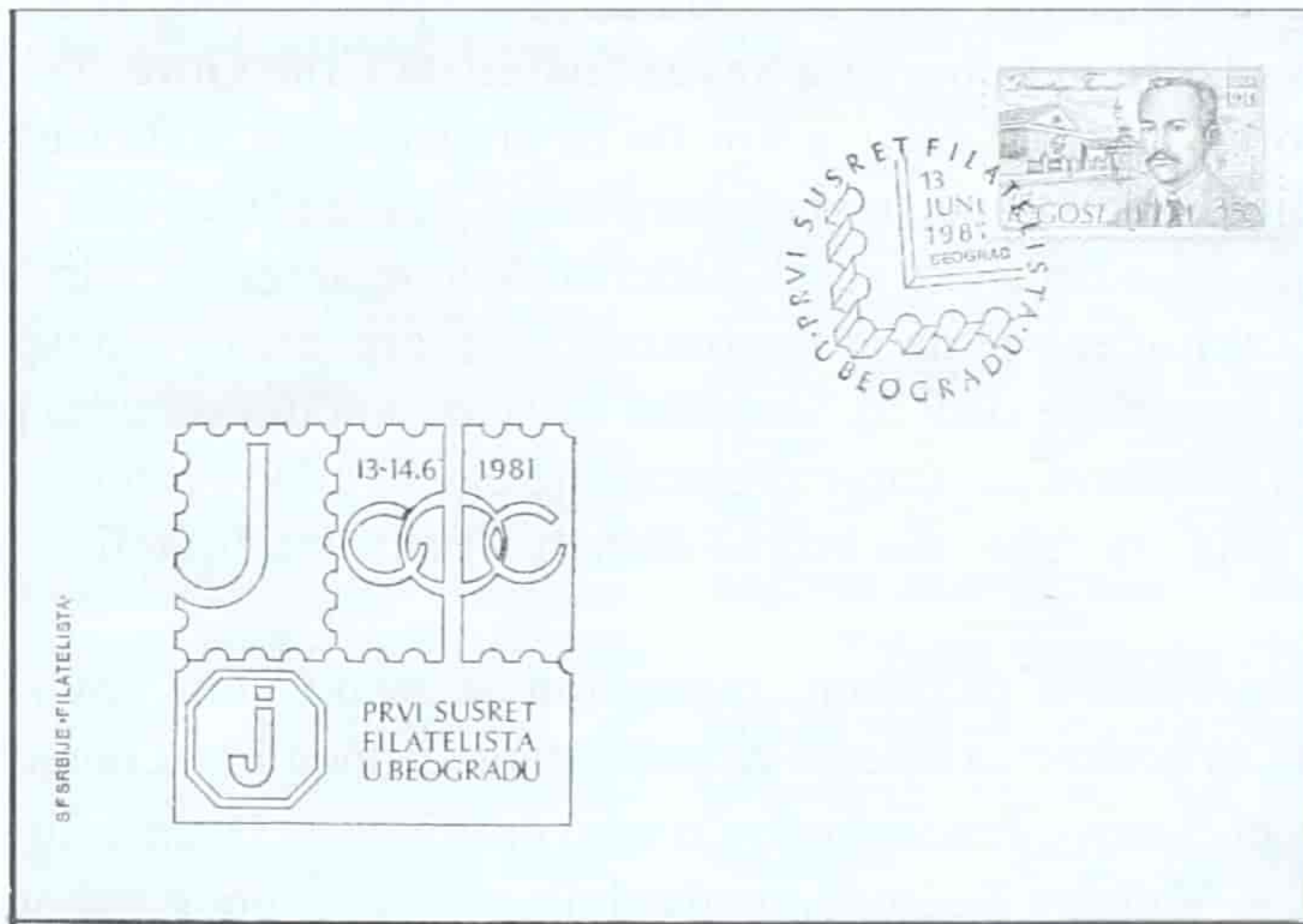
Dogovoreno je da se ostavi rok (6. juni) kako bi članovi Predsedništva mogli da se upoznaju sa nacrtom, daju svoje primedbe i na taj način se obezbede pretpostavke da se do 18. juna Pravilnik dostavi izlagačima čije su prijave za izlaganje prihvaćene.

Predsedništvo je obavesteno da je Organizacionom odboru dostavljena odluka Kompanije "Progres" kojom se Savezu filatelista Srbije ustupa na korišćenje Galerija u Knez Mihailovoj broj 27, u vremenu od 7. do 14. septembra 2001. godine. U međuvremenu su obavljani i mnogi drugi poslovi, među kojima je svakako najznačajniji dogovor sa preduzećem "Jugomarka" o njenom načinu učešća na Izložbi. Pojediniosti precizirane ovim dogovorom omogućiće Organizatoru da znatno lakše planira i realizuje veliki broj poslova koje podrazumeva jedna ovakva izložba.

Predsedništvo je takođe informisano o izlasku novog broja časopisa "Filatelista" (247) na povećanom broju strana (112) čime je, kako je ocenjeno, održan odgovarajući nivo časopisa. Konstatovano je da je proširen krug saradnika, da je postojeća orijentacija uređivačkog odbora dobra i da ostavlja dovoljno prostora drugoj filatelističkoj periodici u Srbiji čija je orijentacija dnevna aktuelnost i informisanje o tekućim zbivanjima u filateliji.

Konačno, u Predsedništvu je dogovoreno da se 20 godina organizovanja Susreta filatelista i drugih kolekcionara u Beogradu obeleži na prikladan način pa su za tu priliku odobrena odgovarajuća sredstva.

V.B.

Nove knjige

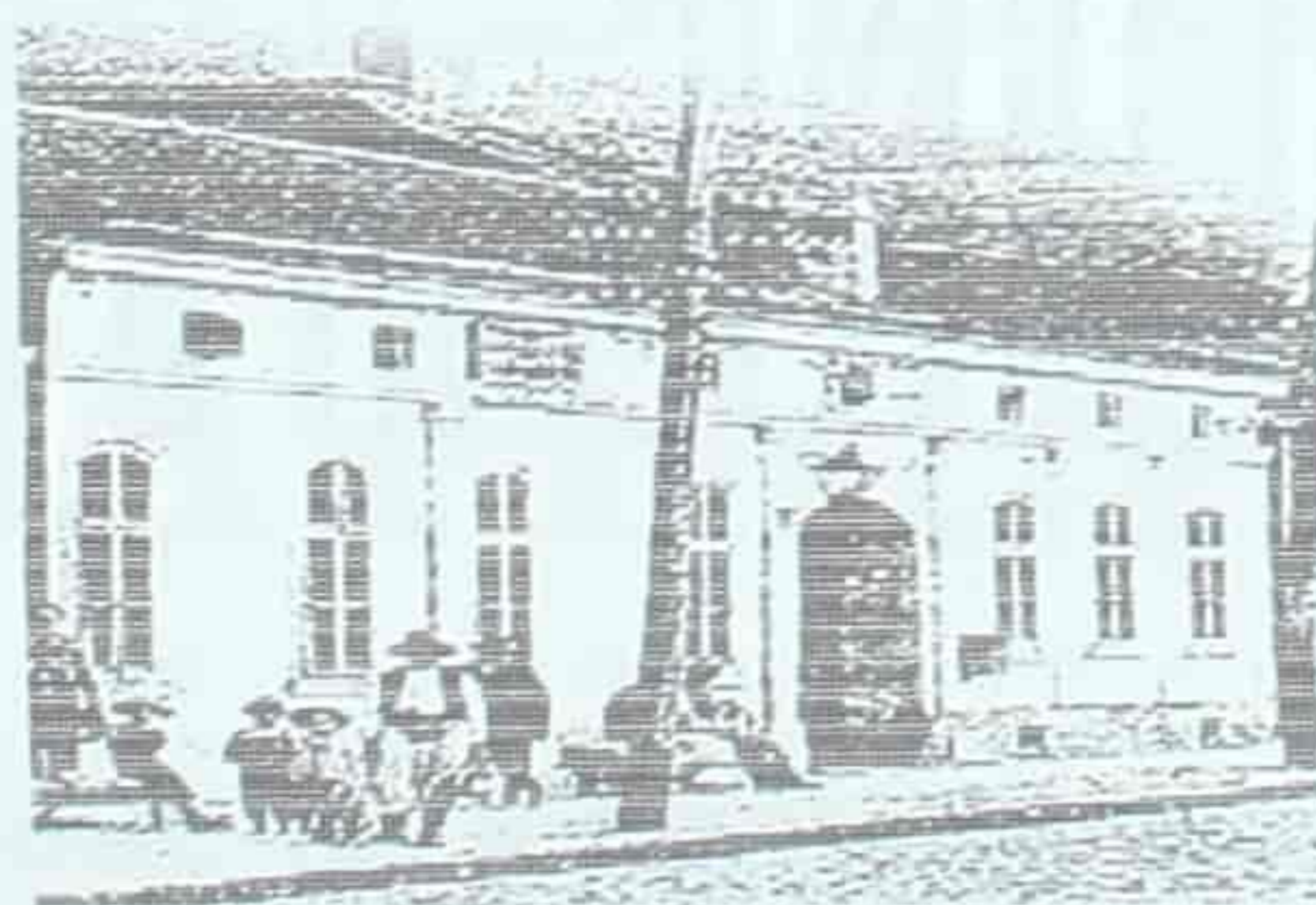
Menzulane na početku

**Monografija "Pečat Obrenovačke Pošte" Milorada Jovanovića,
izdanje JP PTT saobraćaja "Srbija"**

U Srbiji s početka 19. veka, vazalnoj odnosu na Tursku, vođstvo se dovijalo kako da svojoj zemlji obezbedi veća prava nego što je omogućavao vazalni status. Upornom borbom i istrajnim pregovorima obezbeđene su institucije neophodne za funkcionisanje države: institucija novca i institucija poštanskog saobraćaja.

U monografiji: "Pečat Obrenovačke Pošte", autor Milorad Jovanović beleži pojavu i prati razvoj poštanskog, telegrafskog i telefonskog saobraćaja u Obrenovcu, koji se do 7. decembra 1859. godine zvaó Palež. Obrenovac (Palež) svojim položajem i značajem, ležeći na putnom pravcu koji vodi ka mestima zapadne Srbije, od prvih dana borbi za nacionalno oslobođenje i kroz dugi period obnove srpske države, bio uključen u mrežu poštanskog saobraćaja Srbije. U oslobođenoj Srbiji koja je administrativno bila uređena po nahijama, Karađorđe 1811. godine naređuje svim nahijskim vojvodama da na svojoj teritoriji otvore menzulane.

МИЛОРАД ЈОВАНОВИЋ

печат поште

Uvidom u raspoloživu arhivsku građu koja se čuva u Arhivu Srbije i PTT Muzeju ZJPTT autor zapaža da su u Valjevskoj nahiji otvorene tri menzulane. Jedna od njih u Paležu.

Karađorđeva naredba iz 1811. godine može se prihvatiti kao godina početka poštanskog saobraćaja u Srbiji. Osnivanjem menzulana u mnogim mestima Srbije osnovana je prva poštanska mreža.. Ona se koristi službeno i za državne potrebe. Glasniku na putu u bilo koji kraj Srbije bilo je omogućeno da u menzulanama zameni umornog konja i da sa odmornim, i potrebnom pratnjom, krene putem do sledeće menzulane. Godine 1843. za knjaževstva Aleksandra Karađorđevića, sina Karađorđevog, donet je zakonski akt kojim se menzulane pretvaraju u postekspedicije, to jest pošte, u kojima je počeo da se obavlja javni poštanski saobraćaj.

Prva telegrafska linija u Srbiji je uspostavljena 1855. godine na pravcu Beograd – Kragujevac. Tokom nekoliko narednih godina otvoreni su telegrafi i u drugim mestima, a 1862. godine u Obrenovcu, Valjevu, Kruševcu, Kladovu. Vrlo brzo po uspostavljanju prvog javnog telefonskog saobraćaja u Beogradu (1899. godina) i uspostavljanju telefonskih linija Beograd – Šabac i Beograd – Valjevo, počeo je u Obrenovcu javni telefonski saobraćaj. Najstariji telefonski spisak pretplatnika izdat je za 1906. godinu. Imao je ukupno 19 pretplatnika.

Ova knjiga predstavlja prvu u seriji monografija o najstarijim poštama u Srbiji. U pripremi su tekstovi o pošti u Šapcu (Sl. Petrović) i poštama u Požarevcu i Smederevu (M. Jovanović).

Nikola A.Crnobrnja

LINDNER

1947-1997
Fazlos-Album

LINDNER Falzlos-Gesellschaft mbH - Postfach 11 63 - D-72352 Schömber - - Telefon 0 74 27 - 7 01-0 - Telefax 0 74 27 61 18

Generalni zastupnik za Jugoslaviju
"Studio Filatelije" - Aukcija

БЕОГРАД, 8-14.09.2001.

СРБИЈАФИЛА XII

SRBIJAFILA XII - Ekskluzivno

Izlaganje na samo jednoj vitrini¹

U želji da ohrabri nove izlagače i omogući izlaganje uskih oblasti za koje nema materijala za više od jedne vitrine, FIP je uveo ovu novu takmičarsku klasu za sve kategorije izlaganja: tradicionalnu filateliju, poštansku istoriju, tematsku filateliju, aero i astro filateliju, poštanske celine, fiskalistika i maksimafilija.

Izložci na samo jednoj vitrini treba u svemu da slede pravila koja važe za izložke odgovarajuće klase, da koriste odgovarajući filatelistički materijal kao što su: poštanske marke, omoti, pisma, poštanske celine, eseje i sva druga poštanska dokumenta.

Izložci treba da po pravilima svoje klase imaju i prate jasno određen plan izlaganja teme; da ukazuju na lično istraživanje u toj oblasti; da naslov izložka odgovara njegovoj sadržini; da prvi list bude uvodni i izloži temu i plan izlaganja; da opisi budu jednostavni; pažljivo napisani i dobro izbalansirani; da izabrana tema izložka bude takva da bi bilo teško ili nemoguće prikazati je na više od jedne vitrine bez ponavljanja filatelističkih objekata; kao i da tema obuhvata sve o naprimer: jednoj seriji maraka, zemlji, vremenskom razdoblju, vladavini, geografskom lokalitetu, temi ili nekom drugom specijalizovanom predmetu izlaganja.

Inače, u ovoj klasi se pod odgovarajućim filatelističkim materijalom podrazumeva ono što je od poštanskih organa izdato ili pripremljeno je izdavanje ili proizvedeno u pripremi jednog izdanja, korišćeno ili smatrano važećim za poštarinu ili neke fiskalne potrebe.

Izložbena površina podrazumeva površinu jedne vitrine od 100 x 120 cm i može se popuniti sa listovima bilo kojih dimenzija unutar gornje površine. Uobičajeno je da se koristi 16 izložbenih listova veličine A4 (24 x 30 cm).

Ocenjivanje izložaka vrši stručni žiri izložbe, a primenjuju se svi uobičajeni kriterijumi vrednovanja (vidi "Filatelist" br. 242, članak Dr J.V.).

Izložci na samo jednoj vitrini se razvrstavaju u dve kategorije: tematske i netematske, a ocenjuju se po sledećim kriterijumima:

	Tematski	Netematski
◆ Naziv i plan izložka	9	6
◆ Obrada teme	10	8
◆ Filatelistički značaj, filatelističko znanje, lično istraživanje i proučavanje teme	7	10
◆ Kvalitet i retkost	6	8
◆ Prezentacija izložka	8	8
Ukupno poena:	40	40

Nazivi nagrada nisu dati prema imenima dragocenih metala već prema nazivima dragog kamenja:

od 34 do 40 poena	Dijamant
od 27 do 33 poena	Rubin
od 20 do 26 poena	Smaragd

Žiri može da smanji ocenu ili da diskvalifikuje izložak koji sadrži falsifikate, ako isti nisu jasno naznačeni u odgovarajućem opisu.

Žiri može da dodeli i posebne nagrade onim izloščima koji to zaslužuju svojom filatelističkom vrednošću, originalnošću, istraživanjem ili izuzetnim izloženim materijalom.

Sa engleskog Dušan Janjetović

Organizacioni odbor "Srbijafila" XII poziva sve zainteresovane filateliste da prijave svoje izložke na samo jednoj vitrini. Nakon razgovora, učinićemo sve što je moguće da i Vaš izložak uvrstimo u ovu takmičarsku klasu.

Miodrag Mrđa,
komesar Izložbe

¹ Amphilex 2002 bulletin # 1

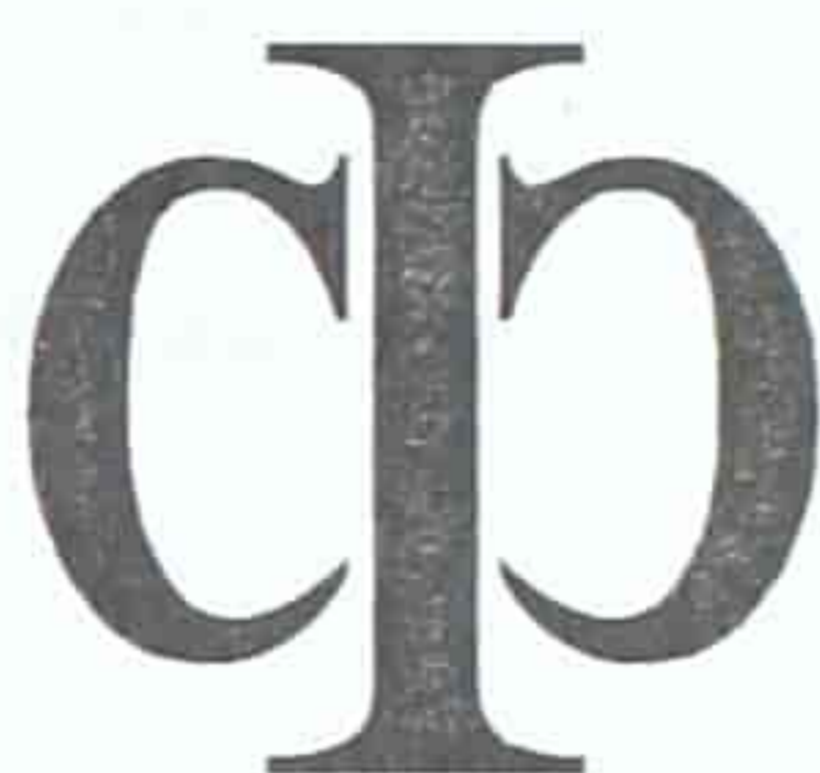
Special regulations for the evaluation of one-frame exhibits at Amphilex 2002

SAVEZ FILATELISTA SRBIJE

Sremska 6, Beograd

tel: 011/ 638-751, e-mail: philserb@EUnet.yu

ČASOPIS

FILATELISTA

LITERATURA • IZLOŽBE • SUSRETI

OKUPLJA KLUBOVE FILATELISTA SRBIJE

LINDNER

1947-1997
Fazlos-Album

LINDNER Fazlos-Gesellschaft mbH - Postfach 11 63 - D-72352 Schömber - Telefon 0 74 27 7 01-0 - Telefax 0 74 27 61 18

Generalni zastupnik za Jugoslaviju
"Studio Filatelije" - Aukcija

ФИЛАТЕЛИСТА FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

Излази четири пута годишње.

Примерак 60 динара. За чланове Савеза
филателиста Србије примерак 30 динара.

Годишња претплата за Југославију 240
динара; за иностранство 480 динара.

Поштански трошкови се плаћају посебно.
(за авионску пошту + 30 динара за Европу,
односно 60 динара за прекоморске земље).

Мали огласи до 20 речи 200 динара; свака
даља реч 5 динара; за правна лица: 1/1
страна 1.000 динара.

Published four time at year by Union of
Philatelists of Serbia.

Address: Sremska 6/IV, YU-11000 Belgrade;

Tel/fax: +381 11 638 751

PO Box 702

Little advertisements: first 20 words DM 30.00;
each additional word DM 0.20.

Unless otherwise stated, all items may be
reprinted, provided that the proper information is
given of source and author.

*Рукописи се не враћају.
Марке или други
материјал послије због
снимања враћамо у
препорученом писму или по
договору.*

*Препишмавање
дозвољено, уз навођење
извора и аутора, уколико
другачије није наведено.*

Издавач:

Савез филателиста Србије

Администрација:

Београд, Сремска 6/IV

тел. 011/638-751

e-mail: philserb@EUnet.yu

YU ISSN 0430-4063

Тираж: 400

Štampa:

MOTIV

БЕОГРАД, 8-14.09.2001.

СРБИЈАФИЛА XII